MÜNCHEN 20 1983

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ

Revista Scriitorilor Români

20

MÜNCHEN 1983

Copyright 1983 by
Societatea Academică Română
(Rumänische Akademische Gesellschaft)
Fritz-Meyer-Weg 47/I 8000 München 81

Für den Inhalt verantwortlich: Dr. Constantin Sporea

Druck: Danubia Druckerei GmbH, Ferchenbachstraße 88, 8000 München 50

OBSESIE

Zorile uneori mă găsesc
Cu razele lor care mă îmbie
Zorile mereu se ivesc
Cu gândul la tine, România!

Amiaza, molcomă și lină
Ca'ntr'o zi de Sfântă Mărie
Mă prinde în vraja ei prea plină
Cu gândul la tine, România!

Amurgul, de atâtea ori coboară
Pe nesimțite pe îndepărtata glie;
Cu visuri deșarte care sboară
Și cu gândul la tine, România!

München, Aprilie 1975 MIHAI CISMĂRESCU

ALEXANDRU BADIN

CARTEA

Pentru motive care la timpul acela mi se păreau așa de importante și de care acum nici măcar nu-mi mai amintesc, am părăsit Elveția și am aterizat cu un Swissair în New York. Mulți prieteni mi-au spus – și le-am dat dreptate –că am plecat în Statele Unite să fac bani și fapt este că aveam în bagaje două sau trei portefeuilles primite dela acești prieteni împreună cu urările lor cele mai bune.

Dar acum am înțeles mai bine că în tot ceea ce facem, există multe alte rațiuni, mai subtile, mai ascunse, mai de valoare. Banii sunt numai o expresie deghizată, trivială, comună a personalității noastre confuze și incomplete. Superficiala noastră cultură modernă, orizonturile noastre limitate pun accentul prea mult pe dimensiunea terestră, de structură, a existenței noastre.

In statele Unite m'am aruncat în muncă și uitare, încât lumea externă, foamea, setea mi-au devenit puțin importante. Elveția și Neuchâtel-ul mi-au rămas undeva în amintire, așa cum Anacapri a fost pentru Axel Munthe sau Ierusalimul pentru evrei. Dela „credo ad absurdum" am trecut la muncă „ad absurdum".

După mulți ani, cu ocazia primului voiaj înapoi în Europa, am trecut, așa cum era de presupus, prin Neuchâtel și – urmând o veche rutină – m'am oprit într'o librărie. In acea perioadă începusem să simt nevoia de a avea din nou anumite lucruri, cărți, discuri cu muzică, pe care cândva le apre-

ciasem și iubisem. Când locuiam în Italia, am citit o carte care mi-a plăcut foarte mult și pe care am luat-o cu mine, oriunde am mers. La New York am împrumutat cartea unui prieten, care, după câteva săptămâni, mi-a declarat că a pierdut-o.

Fiind acum într'o librărie dintr'o țară de limbă franceză, m'am interesat de acea carte. Mi s'a spus că nu o au, dar, dacă doresc, librăria poate să o comande la Paris. Ca să fiu mai sigur, am comandat două exemplare și m'am reîntors la New York pentru a-mi continua cursa cu obstacole.

Dacă aș fi întrebat de ce mă interesa acea carte, aș răspunde că un celebru biolog francez putea să reconstituiască un animal preistoric având doar un singur os. Căci era vorba de romanul „Dieu est né en exil", în care eu mi-am regăsit Tomis-ul, orașul de pe malul Mării Negre unde mi-am trăit adolescența, matca visurilor și nostalgiilor mele. Mi-am regăsit poporul meu, mereu îngenunchiat istoric – în trecut ca și acum – trăind sub intensa presiune a fricțiunilor dintre două lumi diferite! Mi-am regăsit propriul meu exil cu presentimentul salvării și mai mult decât orice, am regăsit o fluiditate rarefiată care intră în toată ființa și nu te mai părăsește. In totul, o suferință imensă, a zeilor și a oamenilor, acumulată încet și cu răbdare. Frumosul nu se naște din fericire, deoarece fericirea devorează frumosul.

Am găsit, de asemenea, o interpretare a vieții lui Ovidiu, poetul roman exilat din ordinul lui Tiberiu la Tomis, unde a trăit și a murit. In solitudinea exilului, Ovidiu a descoperit ceea ce nu ar fi putut descoperi, dacă ar fi rămas în Roma lui iubită. Se constată din nou că revelația și fericirea de fiecare zi nu merg împreună. In centrul orașului Constanța există statuia lui, ridicată în secolul trecut. Am trecut prin fața ei de mii de ori, și nu am știut. Am trecut cu prieteni și colegi de nenumărate ori prin fața figurii lui triste și meditative, fără emoție și fără intuiție. Noi eram detașați de el, iar el era abandonat de noi. Uneori, cu vocile noastre neformate de adolescenți rebeli, citeam în cor, cu inimile goale, epitaful de pe soclu:

„Hic ego qui iaceo
Tenerorum lusor amorum
Ingenio perii Naso poeta mea..."

Dar anii au trecut și noi, foștii adolescenți zgomotoși ne simțim acum

– la rândul nostru – triști și meditativi. Am trecut de mii de ori prin fața statuii lui și nu am știut – dar acuma știu – că amândoi am pierdut ceva ce am iubit.

*

Șase luni mai târziu, venind din nou în Europa, m'am oprit iarăși la acea librărie să întreb de carte. O tânără vânzătoare mi-a spus, foarte politicos, că nu mă poate ajuta, ediția fiind epuizată. Dezamăgit răsfoiam câteva cărți la întâmplare, când, deodată cineva, venind din spatele acelor rafturi înalte, complicate și labirintice, pline de cărți – așa cum sunt în marile librării – se apropie de mine:

– Monsieur Badin?

– Oui Madame – m'am întors surprins.

Era o femeie de vârstă mijlocie, înaltă, slabă, foarte corect și decent îmbrăcată, nu neapărat frumoasă, dar care te impresiona.

– După cum vedeți – mi se adresă din nou, privindu-mă drept în ochi – cartea dumneavoastră este epuizată.

– Da, doamnă, am aflat.

– Sunteți din New York? Mă întrebă dânsa, uitându-se la o bucată de hârtie care era, probabil, nota de comandă.

– Da, doanmă, sunt din New York, i-am răspuns.

– Și veniți din New York pentru a doua oară în șase luni ca să întrebați de aceiași carte?

– Da, doamnă.

– Scuzați-mă, dar sunteți cumva român?

– Da doamnă, sunt român.

– Poate aceasta este legătura, îmi spuse zâmbind.

– Poate, una din ele.

– Monsieur Badin, cred că întradevăr meritați această carte. Voilà, am acasă un exemplar vechi, dacă vă interesează...

– Stimată doamnă, aș fi mai mult decât fericit.

– Am citit și eu cartea și mi-a plăcut foarte mult. Cineva mi-a dat-o cu multă vreme în urmă. După o scurtă pauză continuă:

– Dacă doriți, pot să v'o aduc. Veniți mâine dimineață și o veți avea.

– Doamnă, vă mulțumesc nespus. Sunt dispus să vă achit costul cărții imediat.

– Non, Monsieur, nu trebuie să plătiți nimic. Această carte este un dar.

– Foarte bine, doamnă. Atunci spuneți-mi ce fel de trandafiri vă plac.

– Nu, îmi răspunse, nu trebuie să-mi dați nicio floare. Nu trebuie să-mi dați nimic. Fiți aici mâine dimineață. Au revoir, Monsieur Badin, și dispăru printre rafturile de cărți.

*

M'am reîntors ziua următoare. Mă aștepta. Îmi înmână un exemplar mai vechi al cărții mele și îmi ură lectură plăcută.

Am întrebat-o din nou, rugând-o să accepte măcar un trandafir, doar o simplă floare; dar insistența mea a fost inutilă.

– Non, Monsieur Badin. Dacă accept ceva, alors, asta înseamnă că am dat cartea pentru altceva, ori tocmai asta nu vreau. Doresc să-ți dăruiesc această carte în același fel în care am primit-o. Au revoir Monsieur Badin. Și dispăru din nou, definitiv.

*

Am ieșit din librărie cu cartea în mână, vrând să fac o scurtă plimbare pe jos până la hotel, înainte de a lua trenul spre Geneva. Dar, după câțiva pași, deodată m'am oprit; eram conștient că mi s'a întâmplat ceva deosebit, aproape fără să-mi dau seama. Anticiparea mesianică din cartea mea preferată nu putea să aibă un mai bun mesager. Acea femeie enigmatică, cu ființa ei solitară și austeră, mi-a dat nu numai o carte, dar și un mesaj cu exprimare terestră al cărui sens ireal însă, nu îl puteam explica. Cu toate acestea, o relație subtilă – dar tenace – a început să opereze între trecut și prezent, motivată de factorul neprevăzut.

*

M'am simțit a fi într'o companie bună, o comunitate spirituală; m'am simțit ca binecuvântat – poate de către ea, poate de acel care i-a dat cartea, poate chiar de către carte și autorul ei, de intenția lor naturală, deoarece toți aveau ceva în comun.

*

M'am trezit deodată răsfoind cartea cu ardoare, având impresia că

știu ceea ce caut și, iată, era acolo: pe prima pagină, o veche dedicație: „A fi împreună nu înseamnă a fi fizic laolaltă".

Cuvântul subînțeles este o abstracție, în vârful unei piramide de situații și idei corelative, aparținând, fiind apreciat și iubit de oameni care au ceva în comun, acel ceva care face diferența dintre ei și restul lumii. Ei știu și sunt conștienți de diferențele dintre viața văzută ca o sumă de existențe fizice și viața înțeleasă ca o multitudine de experiențe umanizante. Ei recunosc antagonismul dintre natură și rațiune, dintre trup și suflet, dintre ceea ce pare a fi și ceea ce este de fapt, dintre ceea ce este și ceea ce ar trebui să fie. Unii oameni, departe unii de alții, pot avea în comun mult mai mult decât alții care trăiesc fizic împreună, deoarece timpul și spațiul elimină umbrele și imperfecțiunile prezentului și clarifică esențialul aspirațiilor noastre adânci și permanente.

*

Urcând drumul spre gară, mi-am întors privirea, din nou, spre locul care mi-a marcat – atât de decisiv – un moment important din viață. Am privit spre lacul Neuchâtel, în acea zi cu soare și lacul arăta mai frumos ca niciodată, iar Alpii Bernezi puteau fi văzuți în culori wagneriene.

Clopotele vechii catedrale – La Collégiale Notre Dame – sunau de câtva timp . . . neîntrerupt.

ALEXANDRU BADIN

*

* *

FEERIE

Sub boarea lunii umbrele visează
Albastre, prinse'n pârg de chilimbar.
Izvoarele de-argint în noaptea trează
Ca niciodată, azi mă cheamă iar.

A prins un caer vrajă să-și desfacă
Și fir cu fir mătasea și-a întins
Urzind grădini de nuferi – promoroacă
Deasupra parcului bătrân și nins.

Din destrămarea veacurilor multe
Coboară roi de stele pe pământ.
Și vremea lâncezând a stat s'asculte
Beteala lunii prefăcută'n cânt.

GRIGORI STURDZA

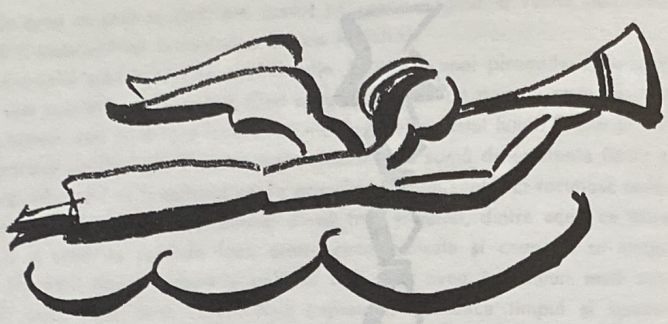

VINTILĂ HORIA

DESPRE POSIBILA DESCOPERIRE A UNUI LIMBAJ ANAGOGIC

Plecam dela început cu gând polemic, împins de dorința de a răspunde într'un fel unor articole apărute în revista „3e.Millénaire", însă, după o a doua lectură a acestor texte pline de noutăți și de interes, mă hotărăsc dintr'odată, mutat pe un plan mai calm și mai modest, să le comentez și să le completez.[1]) Revista însăși, de când apare, ar merita să fie cunoscută de publicul românesc din exil, deoarece îmi închipui că îi este interzisă intrarea în țara cenzurii, nu numai pentrucă publică aproape în fiecare număr eseuri de Ștefan Lupașcu și Basarab Nicolescu, dar și pentrucă pune probleme pe care alte publicații occidentale n'au ajuns încă, din diverse motive, la posibilitatea de a le face loc în paginile lor. E vorba, de o revistă de epistemologie, deschisă însă și altor discipline, cum ar fi linguistica, psihologia, istoria, religia și, bine înțeles, filosofia în general, aduse toate la unicul nivel astăzi admisibil din punct de vedere științific, care ar însemna traducerea în pluridisciplinar a oricărui îndemn obiectiv de a cunoaște. Această tendință către pluridisciplinar ar deveni, probabil, un fel de anarhie, dacă n'ar coincide cu ceea ce am putea numi întoarcerea la metafizic și la religios, înțelese astfel de când fizica cuantică, dela începutul secolului încoace, a plasat cercetarea materiei pe un plan metafizic, reactualizat atât de impulsul inițial pe care Max Planck l-a dat acestei discipline cât și de felul, adesea amănunțit și destinat unei cunoașteri nu numai de specialitate, în care

Heisenberg a înțeles cunoașterea fizică. Există în fizica actuală o chestionare pe marginea religiosului, în jurul conceptului de Creator și Creație în special, care lasă perplecși pe toți acei cercetători, din ce în ce mai rari și mai nedumeriți, care continuă a înțelege materia așa cum o concepeau materialiștii și determiniștii din secolul trecut. E binevenită deci intenția revistei „3e.Millénaire" care încearcă să dea cercetării științifice în general acest ton de preocupare metafizică, dela care, în făgașul însuși al fizicii cuantice, putem aștepta cele mai surprinzătoare rezultate. Surprinzătoare în sensul cel mai binefăcător pentru știință în special și pentru oameni în general.

Revenind la articolele citate mai sus, aș vrea să insist asupra faptului că sunt pline de sugestii, printre ele și aceea a unei posibile polemici, care a fost primul meu impuls de lector, dar și de posibilități mai calme de a le răspunde, de a le comenta și deci de a le continua, de a le plasa în primul rând într'un context de contemporaneitate, sau, cum ar fi spus regretatul Ferdinand Gonseth, într'un climat necesitar, ceea ce mi-ar permite mie însumi să mă plasez, în felul meu scriitoricesc, în centrul unei probleme care e aceea a limbajului, însă într'un sens cu totul opus limitațiilor structuraliste, aflate astăzi dincolo de orice posibilă fructificare în sensul pluridisciplinar și metafizic schițat mai sus. Există deci, în intenția mea exegetică, **contemporaneitate** și **complementaritate**, iar sursele care mi-ar permite să demarez în cercetarea mea ar fi Dante și Wittgenstein, însă limpezite de orice fel de fixațiune și de **parti-pris**, pentrucă nu e vorba aici de a limita și de a fracționa lucrurile, în vreun înțeles ideologic al cuvântului, ci de a provoca o ecloziune și o apropiere.

Aș vrea să știu deci dacă un limbaj universal e posibil, în primul rând, dacă, în al doilea, știința ar putea constitui o bază pentru un astfel de limbaj și dacă, în acelaș timp, tensiunea pluridisciplinară, care pare a fi una din caracteristicile transcendentale, dar și din cele mai pragmatice, ale timpului nostru, ne-ar putea ajuta în acest sens, vreau să spun în sensul posibilității de a descoperi un limbaj universal valabil.

Dante și-a pus această problemă la începutul secolului al XIV-lea și a rezolvat-o în climatul gnoseologic al epocii sale, în timp ce scria **Divina Comedie**, dar și în unele lucrări în proză, mai ales în **Convivio** și în **De vulgari elocuentia**, în momentul în care, după moartea Beatricei, s'a considerat în posesiunea unei cunoașteri universale (studiase, cu acest scop, tot ceea ce științele din timpul lui îi puteau oferi: matematicele

ca și astronomia, istoria ca și filosofia, teologia ca și medicina, etc.), și se hotărăște să redacteze o lucrare demnă de a da seama de ceea ce iubita lui însemna pentru el, chiar și dincolo de moarte. A scrie versuri, în această lumină pluridisciplinară, sub care el însuși se adăpostise, însemna a pătrunde până în fundul lucrurilor pentru a putea ajunge cât mai sus (este acesta sensul **de jos în sus** al **Divinei Comedii),** în prezența însăși a Adevărului, ceea ce însemna, din punctul de vedere tomist al perspectivei sale, în prezența lui Dumnezeu. Dante devine astfel singurul scriitor, în istoria literaturilor, care descrie pe Dumnezeu, la sfârșitul aventurii lui, la sfârșit de urcuș, cum ar fi spus V. Voiculescu, în cântecul XXXIII al **Paradisului.** Limbajul lui Dante, întrucât expresie și tehnică a intenției lui poetice, este anagogic, ceea ce ar include, după el, un „sovrasenso", un super sens.[2]) (**Anagogie** vine dela **ana,** în sus, și **agôgos,** care conduce sau ghidează, în semnificația mistică a cuvântului: lectura, de pildă, a **Cântării Cântărilor,** care ne poartă, dela descrierea unui amor profan, la expresia cea mai pură a unui amor divin, care ne ridică la cunoașterea unor lucruri mai importante decât cele reprezentate în versuri; Beatrice, în acest context, nu este decât un ghid către mai sus, o prezență anagogică.) Acel **sovrasenso** ascuns în lectura **Divinei Comedii** e o cheie pentru a deschide un **substratum** spiritual dincolo de care opera lui Dante nu are nici o justificare și e lipsită de orice posibilitate de înțelegere. Intenția poetului, ca și lectura operei lui, sunt anagogice. Există ascensiune către adevăr, simbolizată de însoțirea Beatricei, dar și – trebuie întotdeauna insistat asupra faptului – de cunoașterea care o face posibilă, dobândită de poet înainte de a-și începe scrierea. Poemul său este rezultatul unei concentrări de cunoașteri. Dante devine astfel primul – sau cel puțin primul dintre moderni – cercetător occidental condus în întreprinderea lui de această căutare a unei totalități care pleacă dela contemplare tuturor științelor, dar care se desfășoară sub protecția teologiei și a poeziei. Trebuie să recunoaștem că Goethe,[3]) în cadrul unui climat necesitar mai apropiat de noi și mai evoluat, n'a putut ajunge atât de departe, având în vedere că eliminase din panoplia care-i stătea la dispoziție arma esențială, cum vom avea ocazia să vedem mai departe.

E nevoie deci să sărim peste secolul al XIX-lea pentru a ajunge nestingheriți de căutări parțiale și zadarnice, la timpurile cuantice, la primul text al lui Max Planck, la principiul indeterminării, sau al incertitudinei, la interpretările lui Weizsäcker despre pictură și literatură, sau ale lui

Heisenberg despre arta abstractă, sau direct la intențiile interdisciplinare ale lui Jung și Pauli[4]) asupra fizicei și psihologiei și, dece nu, la limitele și vecinătățile studiilor tradiționale (Guénon, Schuon, Evola, Titus Burckhardt și Luc Benoist) și ale științelor naturale. O epistemologie corectă din punctul de vedere al viziunii actuale a lumii și a realității în ea cuprinsă, devine astfel mai înglobantă chiar și decât preparația pe care Dante a pus-o la punct, ca pe un **sine qua non** ultim, cu scopul de a putea exprima adevărul suprem. (Suprem în sensul anagogic al conceptului.) E vorba deci de a recupera antene pierdute, sau prost orientate, dela Renaștere încoace, orientate către ceea ce Jacques Oudot numește „închisorile centrale ale culturii" și care nu se mărginesc numai la centrele universitare moștenite dela secolul al XIX-lea, secolul specialiștilor cum spunea Toynbee, care au reușit să transforme **res cogitans** într'o penibilă și monotonă **res extensa.**

Însă, evident, problema care se pune este aceea de a ști: cum ar fi posibil să ajungem la un limbaj interdisciplinar utilizând pentru aceasta limbajul științelor? Heisenberg a concentrat universul într'o formulă matematică, însă care **nu exprimă,** ci numai **formulează.** Am avea de a face, deci, cu un fel de **Aleph** deosebit de specializat. Iar dacă am coborî cu un grad și am propune limbajul fizicienilor ca pe un model universal, ne-am afla prinși între limitele unei specialități, în care omul, de pildă, ar fi absent, sau prezent numai în ceea ce îl leagă de neuman, sau în ceea ce ar avea în comun electronii, încărcați de memorie umană, așa cum Jean Charon a demonstrat atât de clar, cu „pulberea eternă" alcătuită din ceea ce precuanticii numeau materia moartă.[5]) Cui să ne adresăm pentru a afla limbajul capabil de a restitui oricărei investigații și oricărei epistemologii rezonanța sa anagogică? Regăsim astfel, în această întrebare, aparent atât de simplă, conținutul a tot ceea ce am afirmat până acum, dela începutul acestei scrieri: există o posibilitate **contemporană** de a redescoperi o validitate, din ce în ce mai utilă, a tehnicei interdisciplinare și există de asemeni, și în mod paralel, o necesitate de a concentra acest efort într'un limbaj universal.

Am putut vedea, cum prin Dante, elanul pluridisciplinar a fost contemplat și pus la punct, din toamna Evului Mediu încoace, ca o tehnică destinată a atinge străfundul problemei. Dacă ne adresăm unui contemporan al dramei cuantice – și cred că acest fel de a o privi e corect – ne vom regăsi în plină problematică linguistică. Cartea lui Ludwig Wittgenstein

intitulată **Tractatus logico-philosophicus**[6]), ar putea fi cu siguranță în stare să răspundă, cel puțin la nivelul la care posibilitățile de investigație contemporane au purtat această desbatere, la întrebarea pe care o formulam mai sus. Această temă ar implica o lungă desvoltare, însă spațiul de care dispunem, și care e acela al unui eseu și nu al unei cărți, nu e propice unor astfel de contiguități. Rezumând, putem afirma, în câteva cuvinte, că gânditorul vienez, confundat multă vreme cu Școala pozitivistă dirijată de Ernest Mach, dar ale cărei puncte de vedere și a cărei tehnică au depășit cu mult frontierele oricărui fel de materialism[7]), ajunge la a formula o importantă distincțiune între sferele rațiunii și cele ale fantaziei, între limbajul științei și cel al poeziei; sau, chiar, între ceea ce el numește **sfera faptelor,** imaginată și cercetată de știință, și **sfera valorilor,** imaginată și cercetată de etică. Modelul acestei cercetări s'a condensat, ca să zicem așa, în misterul propoziției (gramaticale) capabilă să reprezinte lumea faptelor, însă în neputință de a se confunda cu ea. Există, pe de o parte, lumea faptelor, pe care rațiunea, utilizând instrumentul logic concentrat într'o propoziție, ar fi în stare să ni-l arate ca pe un **a fi zis (gesagt)** sau numai **arătat (gezeigt).** Dar dacă, pe de altă parte, ne-am pune problema, mult mai amplă, a „semnificației de a fi", și în acest sens Wittgenstein continuă până la un punct existențialismul kierkegaardian, ne-am afla în fața imposibilității rațiunii de a penetra dincolo de o anumită limită impusă, ce e drept, de logica însăși a propoziției. Ar trebui, în acest caz, să ne lăsăm antrenați de către totalitarismul axiomatic, pe care Hilbert l-a expus in cartea sa[8]) și care, în mod evident, a influențat pe De Saussure și pe structuraliști, cu scopul de a concede rațiunii o putere pe care nu o are și niciodată nu a avut-o, sau pe care singură și-o concede, dar la prețul pe care-l știm și care riscă să frâneze, și chiar să pună capăt oricărui fel de progres. Limbajul științific nu e deci capabil de a se confunda cu realitatea, ci numai de a o **zice,** cum afirma și Heidegger, lăsând pe mâna poesiei misiunea de a merge mai departe (mai sus, în sens anagogic). **Tractatus** a fost interpretat de curând ca o lucrare polemică îndreptată împotriva oricărui fel de raționalism a cărei intenție ar fi fost aceea de „a mutila și de a încătușa spiritul".[9])

Discursul rațional ar fi deci condamnat să trateze despre lucruri care nu au nicio legătură cu semnificația vieții, și să se limiteze la lumea faptelor, în timp ce ar cădea în sarcina limbajului poetic îndatorirea de a merge înainte, până la capătul lumii valorilor, acolo unde etica

se confundă cu estetica, frumosul cu moralul, sub o lumină pe care Platon o prevăzuse cu atâta timp înainte. Și apoi „sensul lumii trebuie aflat în afara lumii", e vorba de a găsi la poeți ceea ce oamenii de știință nu puteau să ne desvălue. Vreau să spun un limbaj universal. Lumea riscă să ne apară drept absurdă, supusă rigorilor limitative sau terorifice ale axiomatismului structuralist sau exclusivităților limbajului voit științific, iar noi știm astăzi că este absolut necesar să trecem dincolo de absurd, lucru pe care poeții, ca și fizicienii, l-au realizat deja. Ferdinand Gonseth numea acest risc de a ne situa dincolo de absurd, o „completudine" („une complétude"), în contrast cu incompletudinea implicită oricărei cercetări contemporane atât de perfect definită în cadrul efortului cuantic. In acest sens Gonseth punea în legătură „incertitudine" și „incompletudine", ceea ce sugerează în mod puternic un anumit antideterminism, pe care-l putem descoperi cu ușurință la baza însăși a structurilor noastre fenomenologice. Ceea ce, evident, dă socoteală de tragedia cunoașterii și de ceea ce Gonseth însuși numea o **filosofie** sau o **epistemologie deschisă,** care ne-ar permite să evoluăm fără sfârșit, adică să repunem fără încetare problemele în perspectiva, mereu reînnoită, a fiecărei situații sau climat necesitar, vreau să spun a posibilităților caracteristice fiecărei epoci; împotriva, deci, a tot ce gândeau Hilbert, De Saussure și discipolii lor căzuți dela început dincoace de perspectiva cuantică și deci departe de adevăr.

Iată-ne deci în fața unei noi dileme. Dacă este evident că o colaborare între toate tehnicile cunoașterii rămâne în evidență ca un fel de armă ultimă, într'un timp ultim, vreau să spun într'un timp concluzionar; dacă recunoaștem că limbajul poetic este în stare să ne indice către mai sus o cale interzisă celorlalte discipline; dacă recunoaștem limbajului științific o putere factică, dar nu și de valoare, ne găsin dintr'odată în fața unei noui posibilități de a pune problema schițată mai sus: Goethe nu a avut niciodată acces la esența atinsă de Dante și nu a putut întrevedea desvoltarea viitoare a științelor, căci metafizica lui se afla încă împotmolită în materialismul secolului al XVIII-lea. Literatura lui Goethe, ca și gândirea sa științifică, sunt ca niște încheieturi care funcționează într'o parte și în alta. E, în acelaș timp, un raționalist și un romantic, un revoluționar și un conservator, autorul lui **Faust** și al **Suferințelor tânărului Werther,** dar și al multor opere influențate de iluminism și de raționalismul timpului său. E un fel de Voltaire completat de un fel de Rousseau.

Ar trebui să plecăm în explorare către domeniile de mai târziu ale lui Rainer Maria Rilke și, mai departe încă, în spre tărâmurile atinse de Ezra Pound, T. S. Eliot, Paul Claudel sau Gottfried Benn, pentru a ne da seama până în ce măsură caracteristica antideterministă a noii fizici coincide cu contemporaneitatea ei poetică, ca și, de altfel, muzica lui Olivier Messiaen, de pildă, sau cubismul fracționar sau corpuscular al lui Braque, cel, mai ales, din **Ateliers** și **Nid dans le feuillage.** Există, fără îndoială, contemporaneitate în incertitudine, dar și în metafizic. Omul își pierde optimismul, strâns legat de utopismul din secolul al XVIII-lea, moștenit de marxiști, însă câștigă în grandoare tragică. Devine realist, în sensul religios al cuvântului.

E deci datoria poeților de a **zice** și a **măsura (messen,** tot în Heidegger) ceea ce suntem (și nu **sîntem,** care se confundă cu **sînt,** adică sfânt, într'un sens ciudat de actual, însă teribil de antimaterialist, ca tot ceea ce se face fără voe, sau într'o voe care depășește conștiința) și de a ne arăta un drum drept, demn de a fi urmat, conduși de știință, dar și de toate celelalte tehnici ale cunoașterii. Dacă ne permitem a considera literatura ca pe o tehnică a cunoașterii, așezată pe același nivel necesitar ca și fizica, astronomia, biologia, pictura, filosofia sau muzica, atunci am avea o șansă de a întrevedea concluzia acestui comentariu, care se voia polemic într'un început și care nu e decât o continuare. Să privim deci romanul secolului al XX-lea ca pe un efort, poate că cel mai împlinit, din toate timpurile, vreau să spun cel mai capabil de a crea un limbaj universal și o tehnică interdisciplinară.

În primul rând, îmi dau seama că romanul este singura tehnică a cunoașterii în stare de a utiliza concluziile și randamentele epistemologice ale tuturor științelor și ale tuturor artelor. Fizica nu va izbuti niciodată să ne „povestească" atomul și nici măcar să-l „deseneze". Ar putea-o probabil în momentul în care, cum îmi spunea Heisenberg[10]) acum câțiva ani, ea ar fi ajuns să descopere o logică a microcosmosului; pe aceasta însă nu a descoperit-o încă, deoarece este condamnată să **descrie** fenomene caracteristice lumii microcosmice (atomul și particulele în general) utilizând în în acest scop principiile logicei aristotelice (al cauzalității de pildă, care e perfect aplicabil oricărui proces determinist, în cadrul marilor numere, deci al unei perspective macrocosmice) destinată a pune ordine în universul statistic ale cărei legi au fost valabile până la formularea marilor principii ale fizicei cuantice. Limbajul aristotelic, cât și principiile logice

care-l definesc încă cu atâta precizie, rămâne limitat, de bună seamă, la lumea neumană, dincolo de acea **morală** de care vorbea Wittgenstein. Este mai mult decât evident că o logică microcosmică ar putea constitui o apropiere, așa cum Jung și Pauli au putut-o bănui într'un fel de genială anticipație. Însă acest limbaj nu a fost încă pus la punct, vreau să spun că nu este încă **literar.** Corpul omenesc este alcătuit din particule, aceleași care constituesc materia unui munte sau a unei stele, însă e vorba aici de o lume a faptelor și nu de o lume a valorilor (faptele fiind intercambiabile, dar nu și valorile), care ne permite să tindem, în mod anagogic, către tot ce este mai sus posibil. Și, de fapt, acesta este lucrul care ne interesează în momentul de față. Dacă ne înclinăm cu atenția epistemologică cuvenită asupra literaturii timpului nostru, aflăm imediat în raza lui de acțiune romane capabile să ne lumineze în această direcție. Ar fi de ajuns să comentăm înțelesul ocult al **Procesului** lui Kafka. (Împreună cu Gonseth am purces la această cercetare, ajungând la concluzia că sensul ascuns al romanului coincidea cu ceea ce Gonseth definea drept o **filosofie deschisă,** iar Josef K. era asasinat la sfârșitul cărții tocmai pentrucă se opunea **procesului,** în sensul de deschidere permanentă, pe care-l întâlnim și în poezia lui Rilke, în special în **Elegiile din Duino.**) Și cum am putea considera mai corect romanul **Ulise** al lui James Joyce decât ca o țâțână epistemologică făurită, în același timp, de expresionism și de cubism, și ale cărei înrudiri corpusculare (incertitudine și indeterminare) sunt tot atât de clare cât și perspectivele de filosofie a istoriei pe care le deschide, în măsura în care aceasta coincide cu **Untergang des Abendlandes** a lui Spengler? Și unde am trebui să plasăm **A la recherche du temps perdu** mai bine decât lângă Bergson și Einstein, interpreți moderni ai Timpului? Și dece nu am socoti **Doctor Faustus** de Thomas Mann drept un roman-cheie al acestui secol în care literatura se folosește de filosofie, de medicină, de filologie, de psihologie, de biologie, de muzică, de istorie și de teologie, printre altele, ca și Dante în veacul lui, pentru a încercui pe om și a-l pune în centrul unei rețele de cunoștințe care l-ar defini, pentru prima oară, așa cum este și nu cum părea a fi sub falsa lumină a parțialităților deterministe, prost numite realism și naturalism.[11])

În al doilea rând, romanul folosește un limbaj universal, în măsura în care lumea este capabilă de a-l înțelege și a-l considera drept limbajul unei ființe care se confundă într'un fel cu centrul lumii. Cum am putea, de altfel, să considerăm Istoria din punctul de vedere al fizicei? Sau

biologia? Este clar că Galileo, sau chiar Newton, sunt semne precise ale unui timp determinat, însă unui fizician nu i-ar fi cu putință să ne dea o idee exactă, sau nici măcar aproximativă, a timpului său, să ne povestească istoria care coincide cu afirmația că pământul este un satelit al soarelui, sau cu importanța științifică a gravitației. În schimb, romancierul poate să reconstituie o epocă întreagă făcând să retrăiască atât drama ei interioară cât și cea exterioară, conflictul între știință și Biserică, dar și tendința către un adevăr științific, devenit evident după Copernic, prezentându-ne într'o singură perspectivă, sau carte, roman sau epopee, pe Galileo în fața problemelor lui de toate zilele, sentimentale, morale, materiale, filosofice sau politice. Un tot devine astfel posibil, un tot reconstituit în urma utilizării pluridisciplinare a aporturilor tuturor tehnicelor cunoașterii. Un roman poate să ne apară astfel ca o adevărată **epistemé** și la aceasta s'a rezumat în fond efortul pe care marii romancieri ai timpului nostru l-au făcut în mod conștient. Thomas Mann, Ernst Jünger, sau chiar și Proust până la un punct, dar și Joyce, Hesse, Musil, Bruch, Huxley, Orwell, pentru a nu cita aici decât pe cei mai cunoscuți, însă puțin cunoscuți din perspectiva din care încercăm să-i prezentăm aici și care a scăpat în general unei critici literare, pasionată de pure aspecte estetice sau politice, mărginită deci la o pseudo-cunoaștere a literaturii contemporane. Efortul acestor scriitori, menționați mai sus, reprezintă o cercetare în sensul științific al cuvântului și se află pe același plan pe care Dante îl imaginase și îl făurise ca să ajungă **mai sus**[12]). Ceea ce de fapt se află înscris în genii progresiști – cer iertare pentru acest cuvânt compromis de utilizările lui politice – ai speciei umane. Trebuie neapărat să știi să sari, deci să tinzi intenționat către mai sus, să încerci a descoperi sau a surprinde o fațetă măcar a secretului, și să dai corect socoteală. Aceasta se îndeplinește încet, adesea penibil, în mijlocul unor turburări politice de o sălbătăcie canibalească, (cele care se petrec în fața ochilor noștri), însă sensul ascuns al efortului anagogic îl putem regăsi până și în cele mai meschine dintre manifestările noastre. Tiranii cei mai sângeroși ai secolului s'au manifestat adesea, fără voia lor, și chiar și împotriva propriei lor voințe, în favoarea acestui destin, devenit prospectiv în lumina ultimelor descoperiri și concluzii. Acești tirani au făcut cu rare ori metafizică anagogică, fără să-și dea seama, întocmai acelui personagiu din secolul al XVII-lea care făcea proză fără să știe, din momentul în care deschidea gura.

Este deci probabil, dacă nu încă demonstrabil, că fizica cuantică pe

de o parte și romanul pe de alta, să fi deschis un drum nepretuit, cel mai sigur și mai drept până acuma, către o iminentă ascensiune. Ne aflăm în plin salt. N'am atins încă țărmul de sus, purtați de un elan care ar putea fi curmat pentru totdeauna de exoterismul rebarbativ al oamenilor politici, încătușați în prejudecățile materialiste și în servituțile ideologiilor. Însă noul limbaj este în formație și vom fi în stare să-l folosim în cea mai perfectă dintre lumi, vreau să spun în viitor.

Vintilă Horia

Note

[1]) Mă refer la articolul lui Basarab Nicolescu apărut în numărul 4, septembrie–octombrie, al revistei „3e. Millénaire", Paris 1983, în care, printre altele, afirmă: „Cuvântul este locul de întâlnire între continuu și discontinuu, între viață și gândire, actualizațiune și potențializare, heterogeneitate și homogeneitate. Limbajul este un adevărat fenomen cuantic." Și, mai departe: „Limbajul este astfel frontiera care permite contactul între om și Realitate, între matrice și Realitate, cât și viața gândirii în mersul ei către semnificație." Este de înțeles, în concluzie, în ce măsură „...un limbaj inexact ar putea avea asupra omului un efect distrugător." Articolul lui Jacques Oudot se intitulează „Conceptul pluridisciplinarității". Afirmă autorul: interdisciplinaritatea „...caută un limbaj comun, dincolo de poliglotism". O înțelegere între discipline e cu greutate posibilă, după autor, în cadrul unei supremații raționaliste, marcată de felul în care Universitatea a pus această problemă, fiind astăzi UUniversitățile adevărate „închisori centrale ale culturii". Sinteza pluridisciplinară ar fi posibilă numai în cadrul unei decadențe a raționalismului, lucru care s'a produs de vreo două secole încoace, însă sunt sistemele la putere, întemeiate pe raționalismul materialist, niște instituții care nu permit „nici creșterea, nici renașterea pluridisciplinarității". O întoarcere la tradiție ar implica și o posibilitate de a reintra în pluridisciplinar și cred că fizica nouă a produs acest miracol, de neconceput în cadrul decadent, din punct de vedere științific ca și politic, al materialismului dialectic.

[2]) În **Convivio,** primul capitol din al „Doilea Tratat". Ar fi posibil să vorbim aici de o supra-conștiință capabilă să conducă jocul cel mai ambițios și care permite poetului să meargă mult mai departe.

[3]) Mai cu seamă în **Afinitățile elective** unde chimia îl ajută pe autor să creeze un concept literar și psihologic în același timp.

[4]) Jung a elaborat, către sfârșitul unei vieți închinate aflării unei mari sinteze, o teorie a sincronicității, în colaborare cu Wolfgang Pauli. În cartea sa intitulată **Mysterium conjunctionis** (1955–1956) Jung postulează unitatea lumii psihice și a lumii materiale. Lucrarea la care mă refer mai sus, fruct al unei colaborări între un psiholog și un fizician, se intitulează **Despre sincronicitate ca principiu de legături a-cauzale.**

[5]) În **Mort, voici la défaite,** Paris 1979.

[6]) Cartea lui Wittgenstein a fost publicată imediat după Primul Război Mondial, în 1918. Ediția engleză e din 1922 și a fost prefațată de Bertrand Russell.

[7]) **Wittgenstein's Viena** (New York, 1973) de Allan Janik și Stephen Toulmin explică cu o profundă claritate climatul necesitar în care a fost conceput și redactat **Tractatus,** cât și confuziile la care a dat loc; de neiertat, între ele, aceea între Wittgenstein și Școala dela Viena.

[8]) În **Fundamentele geometriei** (1905). Ferdinand Gonseth, marele matematician și epistemolog elvețian, mort acum câțiva ani, mi-a povestit această istorie pasionantă în interview-ul pe care mi l-a acordat în 1969 și pe care l-am publicat în lucrarea mea **Călătorie la centrele pământului** (Barcelona, ediția IV-a, 1979). Gonseth este fundatorul revistei **Dialectica** și și-a expus teoriile în **Philosophie néo-scholastique et philosophie ouverte** (Paris, 1954). A se vedea, de asemeni, **La philosophie des sciences de Ferdinand Gonseth** de E. Bertholet (Geneva, 1968).

[9]) A se vedea **Tractatus,** 6.41.

[10]) În **Călătorie la centrele pământului** întrevederea cu Werner Haisenberg la München, idei reluate apoi, în parte, în autobiografia spirituală a celebrului fizician german publicată sub titlul **Der Teil und das Ganze** (München, 1969). Ca și în **Schritte über Grenzen** (München, 1971).

[11]) A se vedea cartea mea **Introducción a la literatura del siglo XX** (Madrid, 1976), în special capitolul despre cubism, ca și în **Consideraciones sobre un mundo peor** (Barcelona, 1968), capitolul intitulat „Un escriitor contra su tiempo".

[12]) Dumnezeu, de altfel, i se prezintă poetului sub forma unei cărți (Dumnezeu, adică Adevărul), care ar fi un fel de roman total sau de auto biografie a Creatorului „Nel suo profondo vedi che s'interna / legato con amore in un volume, / cio che per l'universo si squaderna", care ar suna astfel pe românește, într'o traducere improvizată, pentru care îmi cer iertare neavând la îndemână traducerea profesorului Alexandru Marcu: „În adâncime văzui cum se adună / prins de amor într'o carte unică / tot ce prin univers s'ar fi împrăștiat". **Cartea** văzută, deci, ca o posibilitate de a concentra într'un singur **volum** ceea ce, altfel, s'ar afla împrăștiat și desunit în vânturile cosmice. Ceea ce este, de fapt, Biblia, sau Cartea în sine, care istorisește Istoria sacră, adică Totul. Romanul-idee ar tinde către acelaș scop, în timp ce romanele profane n'ar fi decât niște opinii, cum zicea Socrate, sau niște amintiri, cum ar fi spus Platon. A se vedea, subt acest unghiu de vedere, romanul meu **La septième lettre** (Paris, 1964), al cărui personaj principal, Platon, trăiește din plin această dramă esențială.

*

* *

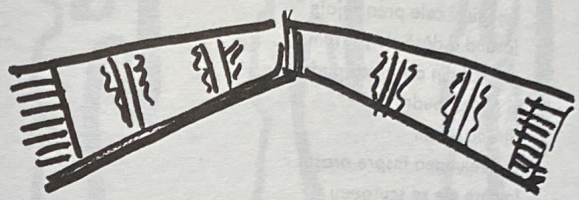

CÂNTEC INFINIT DE STRADĂ

Ce tineri ne credeam, iubite,
pe străzi cu flori din mahalale –
curgeau lăturile obosite
cântau femeile'n castane.

Un puști cu burta goală, încă,
venea să fure corcoduși
și babe ascunse după uși
cu negi la ceafă și la brâncă.

Cu rochii ieftine, de stambă
ieșeau femeile la apă
și se stropeau copii la rampă
și cerul nu putea să'ncapă.

Oh, infinitul cer al străzii
și strada cu salcâmi și iarbă
și praful înfinit al străzii
– râdeau copiii în castane.

Și seara cu amurg de vorbe
și bârfă multă – mahala –
ieșea cel mai bogat al străzii
în pantaloni de pijama.

Ieșeau și cele prea rujate
lăsând o dâră de parfum
și roșul din obraji cu pudră
și pudră, pudră . . .
Strada – fum
se prelungea înspre orașul
în care **ele** se scurgeau
cu rochii strânse roș, pe șolduri
și babele bârfeau, bârfeau . . .

Bucătării de mahalale
cu vorbe calde, obosite,
și stelele de mahalale
ne urmăreau cu ochi de site –
gustau fasolea în castroane,
trăiau femeile'n castane –
și noaptea . . . stelele ei multe . . .
liniști ciudate . . . și perdele . . .
și câinii . . . câinii . . .
și mirosuri
de stânjenei . . . de tufănele . . .

Copiii se strângeau acasă
cu ceru'n plete, praf pe față,
cu înfinitul lut al străzii
cu înfinita lor viață,
și pâinea – neagră – ce contează! –
se tot frângea,
frângea,
la masă . . .

FLORICA BAȚU

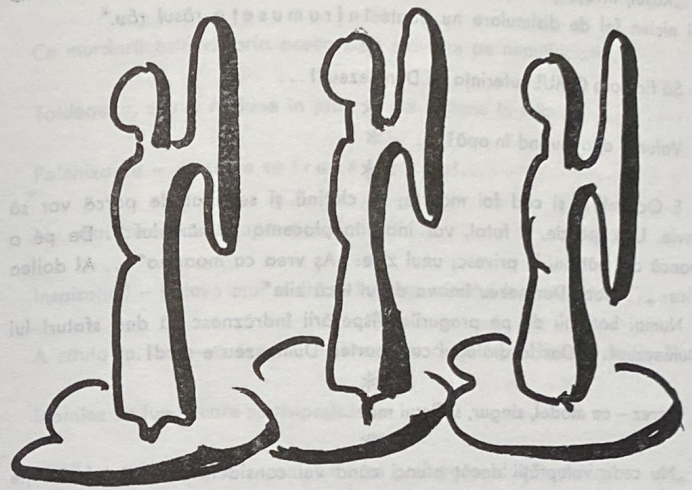

IOAN I. MIREA

GÂNDURI

(pentru „reînarmarea lui Dumnezeu")

Când armiile persane au cucerit pentru ultima oară Delphi, unde oficia în templu Hebe – eterna tinerețe – Dumnezeu, încruntat, a dat poruncă: „Lăsați-mă să mă apăr Eu singur!" . . . Și dintr'odată au început să cadă fulgere și tunete, să se prăvălească stânci, să se reverse flăcări, încât, înspăimântați, persanii, din câți mai rămăseseră, au fugit îngroziți . . . Ah, cum știe Dumnezeu să se apere! Dar dacă **într'Unul** ne-am apăra **împreună? . . .**

*

Ce oroare! – să pieri lăudat! . . .

*

Cine iartă – se iartă! . . .

*

Am avut o inimă arzinte, o minte limpidă, și o viață de alungat . . .

*

„Râsul, învăța pe tineri Pitagora, se manifestă de o manieră indubitabilă și niciun fel de disimulare nu poate înfrumuseța râsul rău."

*

Să fie oare OMUL suferința lui Dumnezeu?!...

*

Valuri – apa murind în apă?...

*

E Octombrie și cad foi moarte; se clatină și se zbat de parcă vor să învie. Ude, palide, – fatal, vor intra în placenta pământului... De pe o bancă doi bătrâni le privesc; unul zice: „Aș vrea ca moartea"... Al doilea zice: „...dacă Dumnezeu îmi va dărui încă zile"...

Numai bătrânii de pe pragurile disperării îndrăznesc să dea sfaturi lui Dumnezeu!... Dar la dialogul cu **moartea** Dumnezeu e surd!...

*

Lucrez – ca **model,** singur, sufletul meu...

*

„Nu ceda voluptății decât atunci când vei considera că ești inferior ție însuți." Pitagora.

*

Pe același **loc,** numai Dumnezeu are unde să se ascundă...

*

A iubi – parcă mai înseamnă a pune condiții și unul față de altul...

*

Oh! oh! – ce greu e să rămâi posesorul tău!...

*

Cel care face rău, niciodată nu e satisfăcut!...

*

În acțiuni periculoase au pierit oameni, dar s'au și salvat oameni...

*

Poți, oare, **restitui** sufletul intact?!...

*

Dumnezeu nu are unde putrezi...

*

Cine mai știe ce este adevărul?! – A mai rămas adevărul măcar la stadiul profeției?!...

*

Creația – **una:** cea mai diferită.

*

Doamne, demască-ne!

*

Ce murdară este victoria aceea care strivește pe neputincioși!...

*

Totdeauna, sau o națiune în **plus,** sau o națiune în **minus!**

*

Poienizarea – din care se trezește viața!...

*

Nu, mai binele nu a apărat niciodată!

*

Inspirația? – E ceva mai mult: să înțelegi secretul lucrului.

*

A căuta în tine – a te găsi în tine; dar dacă treci dincolo de tine?!...

*

Înaintez ca fumul care se risipește!...

*

Florilor purtate pe la ceremonii li se prelungesc doar agonia!

*

Eroismul, eroismul decretat – glorificarea satrapilor; costisitoare și plicticoase monumente ridicate în piețe publice!...

*

Cred:
că progresul marchează cu elan colectiv cea mai feroce extenuare;
că fiarele din junglă au îmblânzit pe om;
că trădătorul numai pe el nu se trădează;
că firimiturile de pâine care se dau înfometaților, sunt în putrefacție;
cred în armele de cea mai autentică precizie;
cred în efortul subtil prin care omul nu ezită să se autodistrugă;
alungat din Paradis, omul a inventat Infernul;
Știe Dumnezeu că, atunci când mă rog, vorbesc sufletului meu?...

*

Natura – viața desfăcându-se; în Univers nici o recuperare.

*

Poetul indian Vemana: „Cel mai șiret dintre toți e acela care declară: nu, nu știu nimic!"

*

Când a început omul **manipularea** lui Dumnezeu, înainte sau după alungarea din Paradis?

*

Vă ascultați ca într'o cutie de rezonanță falsă!...

*

Numai pentru timpul mort nu se găsesc ciocli ca să-l îngroape!...

*

Adevărul – originile ficțiunii?!...

*

Pământul – „lacrima albastră"; – a cui?

*

Nici suferințele mele nu mă mai pot suporta!...

*

Kapila (filozof indian sankhyla): „Dispariția durerii e dorința supremă a omului"; zic: dar dacă tocmai cumulul de dureri nu va fi singurul în stare de a salva omul?...

*

Poți aștepta pe orice cale...

*

Cineva spunea că „e la îndemâna oricui să mintă, dar nu și să separe minciuna de adevăr..."

*

Adolf LORENZ: „Muzica lui Bach are accente la care numai cultural suntem receptivi și înțelegem acorduri acolo unde nu sunt." Pentru regele Siamului, invitatul lui Franz JOSEPH, „Lohengrin", muzica pe care a ascultat-o și a „înțeles-o", s'a redus la sunetele pentru acordarea instrumentelor înainte de a se „trage cortina"...

*

WU, pictor chinez născut odată cu pânza de mătase, a fost, pe atunci, invitat la conacul unui nobil. La început i-a pictat cei trei cai de călărie. Însă la câteva zile caii au murit și un servitor e trimis ca „maestrul" să restituie **sufletele** cailor. Surâzând, WU a pictat într'un peisaj o grotă în care a **intrat** „dispărând pentru întotdeauna"...

Sublime anecdote pentru arta abstractă de astăzi...

*

Nici moartea nu egalează!...

*

Ne apropiem de ziua când Dumnezeu va fi s o l d a t u l **Omului.** Iar ca soldat, să atace **primul** după Cel Unic!...

*

Tit LIVIU: „Am ajuns la punctul când nu mai putem suporta nici viciile, nici remediile care ne-ar înzdrăveni!..."

*

Cu Miorița la Torcello... Pe când priveam mozaicurile bizantine din marea Catedrală, pe care timpul le-a păstrat așa cu eroziunile lui, Miorița dispare... O caut peste tot și n'o găsesc... Pe vaporetto dădea semne de obosealâ, de **sfârșire.** De absență... Nu știu de ce mi se părea că nu am văzut-o de s e c o l e...

Ies din Catedrală și o caut pe plajă. Nisipul fin scânteia în soare... Dau de Miorița goală, întinsă. Sta decent, cu pulpele strânse, cu sânii adunați în mâini, fără să-i apese. Mă apropii de ea și mi se pare puțin cărămizie... O strig. Nu răspunde. Obosită, poate a adormit. Mă așez lângă ea și aștept. Nu i se aude nici respirația. E ca într'un **somn** adânc, parcă ar fi **plecată** d i n c o l o. Aș vrea s'o trezesc sau s'o **rechem.** Întind mâna și o scutur încet, precaut. Dintr'odată trupul ei se **dărâmă,** se desface și se spulberă de parcă ar fi fost un mulaj de scrum. Pe locul pe care se întinsese, nu a rămas de cât nisipul fierbinte, neted, strălucind în soare. Uimit, ascult chemările alarmante ale pescărușilor. Briza aduce un miros de lagună, puturos, de alge în descompunere. Pun capul între mâini, închid ochii și încerc să mă gândesc. Nu, n'am la ce să mă gândesc... Sunt golit... Dinspre dreapta aud pași, umezindu-se în valurile stinse pe plajă. Pare Miorița; dar o altă Miorițâ. Mai zveltă, cu carnea mai rotundă și cu obrajii pe care zâmbetul se stinsese de mult...

O strig:

– „Miorița!..."

Și ea tace... Ca tăcerea dintr'o veche amintire... O strig iar:

– „Miorița!..."

Se făcu dintr'odată că-mi răspunde cu o neță-

murită bucurie... desprinsă din ea, sau dintre bocete uitate.

– „Nu mă mai chiamă Miorița!... Miorița a fost odată. Privește-mă bine; sunt, eu, Ana... Nici tu nu te mai chemi Ilion... Tu ești Manole și eu Ana..." O privesc și nu mi se pare o Mioriță altfel... Are aceiași ochi ca frunzele de pelin la umbră... Zice:

– „Suntem pentru un alt zbucium, într'o nouă **regăsire**... Dar rezidirea se va face **acolo.** Reveniți la **sursă.** Într'un singur **izvor!...**" O iau în brațe... Și-mi pârâie în brațe, de parcă s'ar **desface** un zid...

*

A creea înseamnă parcă și puțin a dărâma; – a dărâma, pentru a reclădi...

*

Nu te vei regăsi niciodată, dacă nu te-ai pierdut în tine însuți...

*

Nu e trupul o **cameră** care conține TOT?...

*

Îmi vine să cred că pe când privesc florile, privesc înlăuntrul vieții...

*

Mă întreb dacă tentativele de a ne găsi în sine nu e chiar dăunător efortului de a ne aprofunda?!...

*

Când trimitem gândul în afară, cât pierdem?!...

*

Vidul – un sanctuar absolut...

*

Cică nimicul nu se poate sprijini de cât pe ce este etern TOT".

*

4 IUNIE

Sosim la Chars pe la 11 dimineața. Nu e cald cum ne așteptam. Soarele e brumat. În ușa atelierului meu dăm peste un arici. E tare mic. Pui. Armatura lui de ace e mai mult gălbuie. Acele mi se par paratrăznete minuscule. Mi-amintește

de nepriceperea mea de copil. Paratrăznetul de pe cupola mare a catedralei din Alexandria mi se părea un vârf de sârmă. Catedrala din Alexandria e pictată de Ștefan LUCHIAN. Eram atât de prost că nici nu știam să aleg puritatea culorilor.

Ariciul se face ghem. E cât o minge de tenis. Îl privim nemișcați; încrezător, se desface. MANINA aduce și toarnă încet din sticlă, pe piatră, câteva picături de lapte. Nu bea lapte. E înțărcat. Îi mai presară 4–5 firimituri de caşcaval. Doar îl miroase. Nasul lui e bont. MANINA îl mai încearcă, dându-i câteva bucățele de jambon. Mănâncă jambon. Îi place hoitul!... Până la urmă pleacă, acolo, spre desișul pădurii...

Va mai întâlni, oare, vreodată pe ai **lui?**

*

După amiază privesc o vrăbiuță cum își face cuib sus, sub streașină, între unghiul dintre burlanul de scurs apa de ploaie și vechiul zid de piatră. Parcă își face o covergă... E neobosită. Cu ciocul înțesat de fire de iarbă planează, se zbate, ca o țurcă... Pun pe zidul de lângă poartă, miez de pâine. Vin vrăbiuțe din toate părțile și ciugulesc. Numai ea nu vine. Pe semne că are altă **foame...** O altă febră...

*

6 IUNIE

Se coc cireșile. Toți cireșii din grădină sunt în pârgă. Unii autori științifici ne revelează că și pomii comunică între ei. Își transmit știri despre boli, despre vreme, despre starea fructelor...

În ceea ce mă privește, pot să spun că am văzut multe pânze cu cireși pictate, dar nu mi-au spus nimic. Cu cireșile de pe crengi comunic altfel. Mi se pare că le curg sânge frunzelor. Cele de pe pânze sunt moarte... înainte de a fi fost trântite din cireș...

Găsesc mai plină de înțelesuri afirmația lui

HEIDEGGER că „în afara ctitoriei de **turnuri,** care să stăpânească pustiul", omul nu va mai construi de cât ca un „epuizat". După concepții răvășite. Va construi, dar va construi mediocru. Amalgamat...

Turnurile, afirma, după o lungă și adâncă gândire, domnul Andrei NAKOV, referindu-se la expoziția mea din 1972 de la AMERICAN CENTER din Paris, „sunt o prelungire a colinelor". O înaintare spre slăvi v e r t i c a l a. „Turnurile", o spunea tot el, „sunt locuite numai de spirite". Turnurile sunt mai **bogate** în simboluri. În turn nu e loc de cât pentru suferințe sau oficieri **sacrale...**

Pe la noi, de când cu Meșterul MANOLE, se știa mai de mult că **zidirea** trebuia î n s u f l e ț i t ă. Adică să încapă și **ființa** întreagă...

Și cum astăzi totul se schimbă anarhic (de altfel schimbarea nu înseamnă progres), HEIGEDDER revine cu un adaos „filozofic" răsturnat: „A construi, a locui, a gândi". Firește. Dar a construi cum? A locui cine? A gândi ce?... A construi cu ideea în cap de a servi ca adăpost **adunăturilor** „societății de consum"?... Vânturând nu interesează cum, vorba lui D'OMERSSON, toată pulberea de slogane?...

*

Cu timpul, Horia DAMIAN, prietenul meu, autorul acelor „porți", **personale,** s'a lăsat și el tentat de misterul încă tăcut și fără față, al viitoarelor „construcții", imaginate, dar nerealizabile...

Din atâtea din câte omul și-a propus, apoi a abandonat.

*

În curierul care mi-a sosit astăzi, dau peste scrisoarea cuiva din America. Mă întreabă, simplu, cine sunt eu? La început am fost tentat să-i scriu că nu știu! Însă îmi aduc totdeauna aminte de mine când sunt în **agonie...** Adică de clipa de care e bine să taci...

M'am învățat prea mult t i m p cu mine; – singur!

*

BEATRICE, mă întreabă dacă trebuie să-i dăm gândului crezare?... Nu știu!...

*

Și, totuși, a mai rămas ceva de copil – surâsul...

*

Suferința ne învață cum să ne aparținem, cum putem fi.

*

Nu cumva fiecare descoperire nouă **reduce** ceva din ce știm!?...

*

Azi noapte am visat pe ANA, pe când zburam cu aripi de șindrilă, strângându-mă în brațe, ca să ne facem f â n t â n ă **împreună...** Cu un singur Izvor...

*

2 IULIE

Aș vrea să-i scriu lui Vintilă HORIA; suntem într'un vechi și deschis dialog epistolar pe care îl cred neterminat. Vreau, căznesc, însă mi se pare că energia mea s'a refugiat într'un tăciune fără vlagă...

*

3 IULIE

Azi noapte a venit cineva, cunoscut și nu prea; și mi-a cerut să-i construiesc o **mână** cu toate apucăturile și vredniciile ei, – o mână în stare să mângâie, dar să și sugrume, mână care bate metanii dar care și hoțește, mâna de pe sânii iubitei, ori mână care aruncă țărână pe prietenul lui din fundul gropii, mâna care culege crini sau care petrece șireangul pe gâtul spânzuratului; mâna strălucind de inele cu diamante, rubine si topaze, ori mâna care a pălmuit; mâna care alunecă pe gâtul viorii și trimite departe melodii fără seamăn; mâna pioaselor binecuvântări; mâinile strânse în fiare și de ce nu și mâna sălbatică de pe patul pușteI... Sau, de nu, atunci să-i con-

struiesc un ochi răvășit de petale umezi de cicoare; un ochi în care să se oglindească imensitatea oceanelor, în care să se zbată zorile; un ochi care să parcurgă curbele cerului, urmărind un zbor de vultur; un ochi care să ascundă un trup rumen de femeie, un ochi în care să se ascundă craniul somnului, fulgerele și întunericul...

Dimineața îi povestesc MAMINEI ciudățeniile din vis... Zâmbește:

– „Trebuia odată și odată să te întâlnești cu nebunul tău!..."

*

5 IULIE

Ascult pe înmurgite cântecul niciodată obositor al greerilor. Ascult pitpalacuri, lătratul câinilor și orologiile dereglate ale cocoșilor. Pe cer țintar de stele prăfuite cu aur. Pe îndelete, după atâtea cămăși multicolore, înălțimile se dezbracă, întinzând voaluri și brocarde și armuri de noapte...
E liniște. O liniște ca de săbii în teacă, fără clinchete. Spre marginea satului unde ne petrecem vara, mi s'a părut de atâtea ori că murmură ceva. Cu tot efortul, abia șipotește ceva, cu neputință de identificat... Plec în recunoaștere. Cu pași ușori. Între o mică pantă, după un zid masiv, din piatră asimetrică, disting clar, după o ușă grea de fier, a cincea simfonie de Beethoven. Gem contrabașii și fulgeră tobele. Mă așez pe o piatră din grădină cu meri și stau nemișcat, în umbră...
Simfonia a cincea a lui Beethoven s'a terminat...
Pauză... Apoi din nou simfonia a cincea de Beethoven... Aproape trei săptămâni m'am dus seară de seară, m'am așezat pe aceeași piatră și-am ascultat muzică numai de Beethoven...
Mereu Beethoven.

Într'o seară cu lună la jumătate, parcă cineva își stropea trandafirii. E regiunea trandafirilor agățători.

După fiecare amurg vii să asculți muzica aceasta, adică constant Beethoven; e o oarbă care potrivește discurile pe un vechi patefon și stă și ascultă, neclintită, ca fixată. E oarbă, însă simte cum se însereează și știe că poate rămâne singură, sub sicomor. Abandonându-se ei... S'a născut oarbă. Păcat că e oarbă. Mare păcat că e oarbă. Tânără și oarbă... Dar parcă e mai bine că s'a născut oarbă... Așa poate **rămâne** numai în ea... Strânsă în camerile din lăuntrul ei... Pe când era copilă a frecventat o școală unde a învățat să citească mângâind cu buricul degetelor litere cu semne pe care să le înțeleagă; acolo, la școala aceea, a cunoscut un tânăr tot orb. Ei îi plăcea să-l asculte. Tânărul era învățat și povestea cu har... Într'o toamnă, tânărul acela a venit s'o ceară în căsătorie. Însă cu o condiție: să abandoneze muzica aceea de sfâșieri, cu interminabile suferințe, dar cu odihnitoare dureri...

– Nu!... Un răspuns rece, de iceberg rătăcit.

Am pândit și când am văzut-o prima oară spre grădina cu meri, purta ochelari mari, negri. O singură dată am întâlnit-o fără ochelari. I-am văzut ochii semănând cu două lacuri acoperite de mătasea broaștei. Părul îi foșnea ca fânul uscat. Era frumoasă... M'am întristat. Un fel de tristețe în mulaje de bucurie...

– „E tot Ana", aud. Într'o altă **trecere.** Pentru un timp de **reconstituiri...** Uită-te bine, peste zidurile acestea care sunt niște **provizorate,** deasupra, spre coama de stânci, printre brazi, ai să vezi vechile ruine, vechile schelete abandonate. Și nimeni nu știe de ce. E între ele un stadiu de orbire. O etapă a pregătirii pe dinlăuntru. Un orb nu **separă** lumea din afară. O ascultă și o adună. Ea nu ascultă numai muzica de Beethoven,

în ea, oarbă, se **elaborează,** se cumulează într'o memorie în stare să se **restituie** luminii...

– „Privește-mă dincolo de pojghița de acum, nu sunt, eu, Ana?..." Dintre alte cărămizi... Însuflețindu-le... Când sunt Ana, cum aș fi putut să-mi aleg pentru construit alt soț decât Manole?...

Și mă sărută în fugă, adică fără să-mi dau seama că iar a dispărut...

*

Un artist trebuie să spună adevărul; – dar numai adevărul lui...

*

TIT, episcop de Basarabia, mitropolit al Bucovinei: „Am fost făcut să merg pe numele lui CHRISTOS, de la marginile solare ale **țării"...**

*

Pe lângă moarte, Dumnezeu a creeat și pe ucigași!...

*

Un om de artă, **inedit,** integrează ce **știe** în ce nu **știe...**

*

Revoluțiile: – Când massele își scot din cap creerii și și-i răstoarnă în **carlușiere...**

*

Parcă niciodată Dumnezeu nu a fost agresionat ca în ultimul timp!... Agresorii?... Noi!...
Toți!...

*

Comunismul: – Atentate constante (și progresive) pentru **universalizarea** unor principii devenite practici, dar refuzate peste tot unde au fost instalate...

Chars, 1983 **IOAN I. MIREA**

*

* *

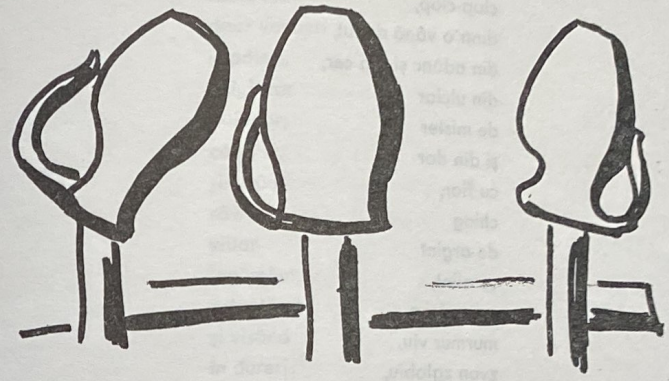

Din ciclul „Univers simfonic"

IZVORUL

I

S'a născut
sub pământ,
din descânt,
în cămări
cu brățări
de'nnoptări –
și-a crescut
neștiut,
sub zăvor,
un izvor
clipocind
și'nflorind
din nimic:
dintr'un pic,
clic-clic,
dintr'un strop,

clop-clop,
dintr'o vână de lut,
din adânc și din cer,
din ulcior
de mister
și din dor
cu fior,
chiag
de-argint
cu alint,
susur drag,
murmur viu,
zvon zglobiu,
mișcător,
creator
în pustiu,
până ieri
nicăieri,
doar sub lespezi rotunde,
doar în tainiți profunde,
doar în peșteri proptite
pe străvechi stalactite,
doar sub stei
ca'ntr'un schit,
cu temei
țintuit,
ferecat
și legat
de pietroi
ros de ploi,
de cleștar
temerar,
de silex
cu reflex
și oglinzi
prinse'n grinzi
de granit
neclintit . . .

Până ieri
doar vegheri
și-adieri,
azi, izvor
doinitor,
cânt
și-avânt
râvnitor,
viitor
legământ,
așteptând
și visând
în dureri:
primăveri
și pământ,
scânteieri
și veșmânt,
mângâieri
și frământ,
învieri
și cuvânt . . .

2

Cine murmură azi
printre cetini de brazi,
pe sub verzile crengi,
în amurg cu tălăngi?

E izvorul
cel drag,
doinitorul
pribeag . . .

– Tu, ramură,
flamură
verde de brad,

te apleacă
oleacă
peste'ngustul meu vad
și spre unda-mi săracă,
să te scald,
să te-alint
numa'n fald
de argint,
să te'ngrop,
să te țiu
numa'n strop
argintiu,
numa'n val
de cristal,
numa'n brumă
de spumă,
numa'n murmur
sonor
de izvor
foșnitor,
curgător
printre stânci
și prăpastii adânci . . .

Printre stânci și jivine
cine murmură, cine,
așteptând să-l sărute
căprioare și ciute?

E izvorul
cel bun,
doinitorul
străbun . . .

– Tu, ciută
pierdută
prin codrii umbroși
sau pe frunți

fără punți
de Carpați colțuroși,
zăbovește o clipă
(risipă
de salt,
peste munți de bazalt),
și-apoi vino, să bei
apa mea, dacă vrei,
lunecându-ți pe-oglinzi
ochii tăi suferinzi,
căprioară,
vioară,
cu picioare arcuș
și copite de tuș,
vietate blajină
care spinteci, senină,
cărări de lumină
peste bulgări și tină . . .

Cine-aleargă hoinar?
Cine cântă, sprințar?
Cine murmură, lin,
sub albastrul senin,
legănând, în covată,
bolta lui înstelată?

E izvorul
cel viu,
doinitorul
zglobiu . . .

– Tu, stea,
logostea,
mărgea
jucăușă,
cu ușă
și scară
bizară

de pară,
tu, luceafăr
prea sfânt
și tu teafăr
veșmânt
de topaze
și raze,
te lasă, te lasă
pe-aripi de mătasă,
până'n inima mea
și te'ngroapă în ea
ca'ntr'un cer
răsturnat,
înspumat
lăicer,
și căzând
luminând
din înaltu-ți abis
în caleașca de vis,
să te scald
în smarald,
să te'nhăț,
să te-aplec
și'n răsfăț
să te'nnec –
și'n vrăjitele-mi ape
cu-alăute și clape
să te legăn, încet,
prin păduri de brădet,
să te clatin, târziu,
sub un cer siniliu,
să te'nfășur domol,
să te culc, să te scol,
să te plimb, să te joc,
și'n tăcut foișor
să te ferec ușor,
să te'ncui, să te țin
ca pe-un bob de rubin,

ca pe-un tainic inel
cu azurul în el . . .

3

Spre izvorul plăpând
se ridică, urlând,
crăpături de catran,
adâncimi de mormânt:
– Toată viața e'n van,
toată lupta e'n vânt!
Guri de beznă, adânci,
dau năvală, pe brânci,
să-l abată din drum,
să-l oprească în loc:
– Toată viața-i un fum,
toată lupta e-un joc!

Văgăuni, ce se-ascund,
vor să-l tragă la fund,
vor să'ngroape pe veci,
în bulboanele reci,
tot ce-l cheamă, cântând,
tot ce-l mână, arzând,
tot ce-l saltă, sclipind,
tot ce-l crește, iubind.
– Unde-alergi? Unde zbori?
Ai să mori, ai să mori!
Nu-alerga, nu fugi!
Vei pieri, vei pieri!

– Degeaba, degeaba
mă'nghesui cu laba
și'ncerci să mă sperii
cu colții durerii,
cu ghiara,
cu fiara

străfundului tău,
nătărăule,
hăule,
răule
hău,
tu, beznă
cu gleznă
de smoală,
păcloasă,
tu, joasă,
hidoasă
prăpastie goală,
tu, stâncă
adâncă,
tu, gol
rostogol,
tu, zănoagă
oloagă
ce sapă
și'nțapă
eternul avânt,
tu, adânc de mormânt
și tu, ciudă
zăludă,
tu, patimă, patimă crudă!

Degeaba
vi-e treaba
și truda
zăluda,
voi, nopți de păcate,
catacombe turbate,
văgăuni răsturnate,
adâncimi blestemate,
zvârcoliri disperate!

Cine poate să-mi stingă elanul,
când m'așteaptă, m'așteaptă limanul?

Cine poate să-mi birue cântul,
când mă cheamă, mă cheamă pământul?
Cine poate să-mi sfâșie dorul,
când, prin ceață, străvăd viitorul?
Cine poate să-mi gâtuie mersul,
când, în mine, răsfrâng universul?
Cine poate să-mi clatine valul,
când înalț, ca pe-un steag, idealul?

4

Dar, Doamne, ce văd?
Vijelii
și prăpăd!
Tii!
alt
salt
și asalt
în bazalt!
Altă
daltă
lovind,
ciocănind!
Încă
o stâncă!
Ba, ce zic!
O stâncă-i nimic!
O navă,
un munte
de lavă
și nea,
care bea
și mănâncă,
din bezna adâncă,
vâltori!
O frunte,
o frunte în nori!

– Cine stă să mă'nfrunte?
Ce forțe mărunte
se zbat
necurmat,
în aprinsă turbare?
Ce spinare
de val
inegal
se frământă,
se'ndoaie,
aleargă
și cântă
și luptă
să-și taie
o largă,
abruptă
cărare
spre mare?
Ce tehui
pui
pe apă
mă sapă,
că-mi crapă
rărunchii și fierea?

– Te'ngâmfă puterea,
temnicer încrezut,
stei stingher
de piatră și lut,
obraznică rocă!
Nu vezi? Mă sufocă
zăgazul
de fier.
Vrei să pier
în necazul
de moarte
și foc?
La o parte, la o parte!

Fă-mi loc,
eu dezlănțui atacul
și martor iau veacul:
prăbușit vei cădea!
Păzea!...

Zbang!
– Deschide-te, gang!
Cioc-poc!
– Sfărâmă-te, bloc!

Cum se clatină temelia!
A'nceput, a'nceput bătălia,
mărețul război.
Încăierarea e'n toi.
Hei rup! Hei rup!
Zdup,
un șuvoi
năvălește puhoi,
se avântă,
se'mplântă
și'n trântă
c'un sloi,
îl răstoarnă...
Hai, tună,
răsună,
tu, goarnă,
tu, cântec al vieții!
Prăbușească-se'n țăndări, pereții!

– Ridicați-vă,
porților!
Bucurați-vă,
morților!
Am învins, am zdrobit
muntele rău, împietrit!
Am învins, pe vecie, granitul!
Priviți-i sfârșitul,

scrâșnirea,
pieirea . . .

Trăiască iubirea,
măreață,
și viața, și viața
trăiască,
și lupta cerească
și cântul
și pașnica apă,
ce sapă
și'ngroapă
mormântul!

5

O, vântul
de ghiață,
din ceață
pândește
și'n clește
râvnește
să-ți prindă
zglobia oglindă
de valuri,
tu, arcă de mari idealuri,
tu, leagăn de vise
spre-azururi deschise,
izvorule,
dorule,
cântec și spume
în trudnica, aspra ta lume . . .

Ascultă cum vâjâie vântul.
Nu-ți pasă de recea-i suflare?
– Mai tare, mai tare
e cântul
ce-aprinde și arde pământul!

Dar iarna? Dar gerul?
– Mă apără cerul!
Înfrunți și ghețarul?
– Mai tare, mai tare e harul
credinței,
ce arde pe-altarul
ființei
curate,
cu ape etern dezghețate! . . .

6

Și, iată,
de-odată
în zare,
i-apare
Orașul,
trufașul
cu burse
și curse,
cu-alaiuri
și vaiuri
funebre,
cu febre
și izme,
cu cizme
fudule,
cu hule
și-ovații,
cu stații
de spaimă.
cu faimă
de chestii
și bestii
umane,
cu vane
elanuri,

cu c'anuri
și turme,
cu urme
murdare,
cu-altare
vânduțe,
cu slute
istorii,
cu glorii,
perfide,
cu-avide
paiațe,
cu țațe
și trândavi,
cu gângavi
și târfe,
cu bârfe
și ură,
cu zgură
și scrumuri,
cu fumuri
și drumuri
ascunse,
cu toane,
fasoane
și unse
b!azoane . . .

7

Ce-i cu tine, izvorule, ce-i?
îl întreabă flegmaticul burg.
– Ce să fie? Mă zbucium și curg,
aștept!ând, aștept!ând să mă bei . . .

– Unde-alergi numai murmur și cânt?
vrea să știe orașul posac.

– Vin din veac, să mă dărui în veac,
și spre mare, spre mare m'avânt . . .

– Apa ta de cristal e-o sfidare!
Ce minciună: spre mare, spre mare!
Ce trufie: mă dărui, mă dărui!
Nu cumva ai de gând să mă nărui
și'n albastrele ape și spume
să mă'nneci, ca pe-un hoit fără nume,
și'n b!ajinele-ți ape curate
să mă speli de rușini și păcate?
Ha-ha-ha! Tu ai apele, valul,
eu, lăturile, mâlul, canalul.
Tu ai dragostea, iertfele, binele,
eu, scursorile, flegma, latrinile.
Tu ai soarele, vulturii, stelele,
eu, puroaiele, bubele, relele.
Tu ai cântecul, taina, aromele,
eu, b!estemele, pâcla, fantomele.

8

Și falnica urbe
e gata să turbe
și-și zvârle
(prin mii de canaluri
și guri împuțite)
în apa cu valuri
sfințite,
stătutele gârle
și zoaiele,
cu toate haznalele ei
cu toate hazanale!e ei
de trepăduși și mișei.

Dar curăția
izvorului, râului

a'nvins murdăria
desfrâului,
și puritatea
pârâului, valului,
a'nvins duritatea
canalului . . .

– Am învins Babilonul rușinii,
cântă slobod Izvorul luminii.
Am învins Babilonul hulirii,
cântă vajnic Izvorul iubirii.
Am învins Babilonul durerii,
cântă'n soare Izvorul puterii.
Am învins dușmănii și comploturi,
am învins îmbuibatele boturi
și șantajele marilor trusturi,
măturând toate falsele busturi,
toată pleava și balega lumii!
Am învins rușinoasele coduri
și sicrie și viermi și prohoduri!
Am învins rușinoasele coduri
și nedreptele legi sociale,
tot ce-i moarte și zbucium și jale –
și'n cântări și'ntr'un iureș fierbinte
mă avânt, o pornesc înainte,
mă îndrept spre lumina cea sfântă
și spre viața, în veci, neînfrântă . . .

O, sublima putere
și vrere!
O, sublimul Izvor
creator!
O, eternul
torent, în alarmă,
ce'nvinge și sfarmă
Infernul!

SERGIU GROSSU

FLORICA BAȚU

CIREȘELE

Cireșele coapte . . . Poate nu ar trebui să spun decât atât: „cireșele coapte". Gustul cireșelor foarte coapte din vremea sfârșitului de școală – adio profesori și lecții și griji! – gustul cireșelor coapte din Sâmbăta morților, nu știu de ce, dar cireșele coapte din Sâmbăta morților aveau un gust deosebit, cu totul deosebit, pentru mine era gustul împlinirii deplin, concentrând, parcă, în sine, miezul deplin al vieții prezente.

Dimineața, mama făcea o cruce frumoasă pe grâul fiert din ajun, apoi pleca la biserică – noi trebuia să strângem cireșe, cât mai multe cireșe, să aibă mama de ajuns de'mpărțit. În familia noastră erau mulți morți și atunci – ne spuneam – trebuie să strângem cireșe cât mai multe, ne suiam bucuroși în prietenul nostru, cireșul, era o zi deosebită și mâncam cireșe până nu mai puteam, gândindu-ne cu poftă la coliva, brânza, colacii și mai ales gogoșile ce aveam să le mâncăm după ce femeile vor termina cu'mpărțitu'.

Când mama venea dela biserică, cireșele erau strânse deja, apoi dânsa ducea pachetele, să împartă pe la case, fiecare pachețel avea brânză,

„brânza îi plăcea mult tatei" spunea mama; și ou „micul Gheorghe mânca, cu poftă ouăle" ofta mama; și pește „mama – Dumnezeu să o ierte – iubea peștele" zicea iarăși mama; și încă... și încă... Mama pleca, alte femei aduceau pachețele și când datoria față de morți era împlinită, mama punea pe masă pachețelele primite și obosită, spunea:

– Mâncați, copii! Mâncați pe săturate!

Și noi ne repezeam fericiți și pentru că era cald și grâul fiert putea să se acrească, mama ne mai îndemna spre final:

– Mâncați, copii! Mâncați tot, că e păcat să se strice!

Și noi ne aminteam ce înseamnă să ai burta plină – plină cu toate bunătățile acelea și pe la sfîrșitul mesei, cu burțile doldora, deveneam buni și viața, deodată, frumoasă, nespus de frumoasă – parcă și pomii erau mai frați cu noi, ca oricând, parcă și cerul era de acum ca o cuvertură țesută de bunică, parcă și iarba devenise, acum, sora noastră mai mică.

În final, veneau cireșele cu sucul molatec al lor, ca amiaza unei zile de vară și totul era bun și perfect și cald deajuns ca să te crezi, tu însuți, o parte esențială a universului – poate chiar centrul universului, nu? – să te simți așa, ca un fel de fruct ajuns la deplina ta maturitate, un fel de fruct din care timpul se naște, în care timpul se'ntoarce, în care timpul se joacă de'a dura prin pleoape, prin tălpi, prin degetele mici dela mână...

Era Sâmbăta morților și morții noștri dragi erau acum printre noi, fugiți din amintirile mamei printre trupurile copacilor, prin petalele florilor, prin liniștea caldă a vrăbiilor mereu ciripind.

Era sâmbăta morților – și atât de intens, noi, trăiam...

FRICA

Mi-e frică să scriu – cine știe? – s'ar putea să privesc în mine adânc – poate mult prea adânc pentru cel care sunt, poate mult prea intens pentru a putea privi, poate mult prea intens pentru a mă putea accepta. Mi-e frică să scriu – cuvintele vor veni singure, fără să mă pot opune, fără să pot invita. Sau, poate nu vor veni ele – cuvintele mele – vor veni umbrele lor, va veni simetricul de negru al vocalelor mele, sau poate, cuvintele albe rostogolite în mine se vor întoarce cu noaptea'napoi...

Și totuși... nu știu: poate s'a deschis undeva o fereastră, sau poate un melc se năștea pentru noi?

...coboram dincolo de noapte și dincolo de frică, dincolo de mine, spre eu de lumini...

NIMIC

Nimic nu mai are importanță – undeva bântuie o muzică – camerele în care se cântă ar trebui închise ca orașele în timpul holerei.

...undeva, într'o cameră pe care nu am pipăit-o, un băiat ascultă muzică...

Timp de o pagină mă voi gândi la el, prin el „des bonnes chances, chéri...". Condica de prezență a fost ridicată – de ce nu mă duc, de ce nu fug? – timp de o cameră mă voi gândi la el.

...întind mâna pe marginea camerei – camera e prea lungă pentru palmele mele. Îmi aștern plecările pe parchet – parchetul e prea lung pentru tălpile mele. Îmi aștern chemările pe tavan – tavanul e prea lung pentru privirile mele. Alunec pe marginea lui ca într'un coșciug, în care carii nu au făcut, încă, nici o ieșire...

MAȘINA DE CALCUL

Mașina rămăsese blocată la numărul trei. Mâna-mi atârna pe birou, spatele s'a răstignit pe scaun, privirile evadează pe geam:

Pe strada asta au murit toți pomii – clădirea albă și mare – privirea mea se aruncă pe geam – nu, nu încercați să o prindeți – las o mână pe dosarul albastru și dosarul se face o bucată de cer – ridic mâna de pe birou și biroul se face carne de fag – privirile mele aleargă spre alb – clădirea cea mare a fost văruită – var – privirea mea aleargă pe var – apă și var – privirea se evaporă odată cu apa – clădirea cea mare cu geamuri maro – maro pun un vis peste geamuri și geamurile se fac bucățele de drum,

cineva întreabă o cifră,

geamurile se fac bucățele de drum,

geamurile se fac bucățele de drum,

geamurile se fac bucățele de drum...

. . . . . .

mașina rămăsese blocată la numărul trei

PRIMĂVERILE

Primăverile veneau inutil – nedorite și negonite de nimeni, pentrucă aceasta este legea iubirii și legea trădării.

Primăverile veneau – inadmisibil de primăveri – urcau prin urmele pașilor înspre buze – sus – tot mai sus . . .

Și iată – a cincea dungă de negru murea – era vremea nuanțelor albe – era vremea privirilor albe – a viselor albe – primăverile veneau neașteptate de noi, cei nepregătiți pentru frunze și iarbă . . .

Primăverile veneau inutil de integre – primăverile veneau nepermis de complexe pentru noi, cei nepregătiți și singuri ca trupurile salcâmilor la prima'nflorire.

Primăverile veneau și frunzele țâșneau din brațele altor bărbați – primăverile veneau și petalele cireșelor se pierdeau în privirile altor femei – primăverile veneau . . .

Primăverile veneau și brațele cireșilor se'ndreptau spre caiși – brațele caișilor se'ndreptau spre salcâmi – brațele salcâmilor plecau,

pe rând,

spre albastru . . .

TABLOUL

. . . și era în tablou atâta culoare, trecuseră în el păduri și adânc, tăceri și uitare și iar ce a fost și ape și cer și cer și argilă și el – trecuse'n tablou atâta de el – apoi își trecuse fiecare colț de lumină din sufletul lui, apoi trecuse, trecuse . . .

– L-au pus undeva, să-l aibă ei toți, ei aceia . . .

. . . și primul a venit omul șchiop: „copacii aceștia sunt prea înalți!", apoi a venit omul surd: „frunzele acestea sunt mult prea a freamăt . . .", a venit omul ciung și a spus că razele au brațe cu mult înspre toți; omul orb, încercând să treacă dincolo, a lovit cu bastonul în el . . .

*

Da, mai erau de venit ei, ceilalți, cei mulți, dar el, el nu mai putea suporta – brazii lui erau abisal de înalți nu erau destul de înalți, albastrul lui nu era destul de albastru, apele lui nu erau destul de iertări – și îl dureau atât nevorbele lor – a împrumutat – de unde? – scânteie – iar cerul ardea și pomii ardeau și valuri ardeau și el ardea, cu fiecare din ele, cu frunze și iarbă, cu raze și miei.

. . . undeva, pe aproape râdea omul negru . . .

FLORICA BAȚU

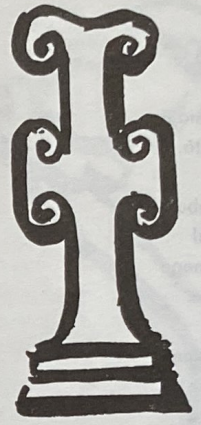

MUNUS

Norocul ți-a bătut în poartă
Dar tu dormeai și poarta sta de lemn
Și ai pierdut cu-al zorilor îndemn
Ce te plângeai că n'ai în soartă.

Ți-ai prins însemn pe-a casei grindă
Și te-ai pornit la blestem și bocit
Te crezi isteț și nu te vezi pocit
Și stai cu ochii în oglindă.

Eu poartă n'am că nu am casă,
Mă caută norocul în zadar
Dar liber sunt, e unicul meu dar
Ce-așterne'n colb drum de mătasă.

NEBUNUL

Țări de vis, o zi toridă,
Totu-i aur și omidă.
Țări nețări în foc și ghiață,
Morți ce nu avură viață.

Din nebuni, eu mai nebunul
Hore'ntind așa de unul
Și'ntr'o ploaie de ciomege
Încerc lumea a'nțelege.

Teascuri storc înțelepciune
Ce sting ultimul tăciune
Dar în coș și în căldare
Eu strâng pace și iertare.

BLESTEM

S'ajungi să fii o lumânare
Și fiecare
Din capetele ei să poarte
Câte o flacără de moarte.

Să arzi încet în suferință
Fără dorință
Până ce flăcări față'n față
Se vor mușca pe-aceeași ață.

S. G. THEODORU

*

* *

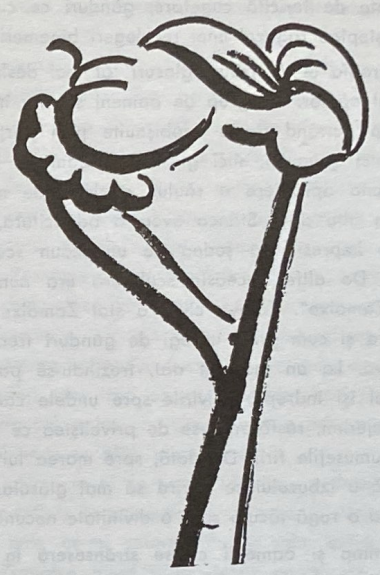

OCTAVIAN VUIA

ÎNTOARCEREA LUI ZAMOLXE

Râul cel sfânt

Într'o zi de vară, când arșița dogorește mai puternic, Zamolxe își îndrepta pașii spre râul numit cel „sfânt" de localnicii ținutului unde sălășluia. La locul unde râul izbucnea puternic dintre stânci obișnuia să poposească pentru a-și întări din nou puterile istovite după cale îndelungată. De câte ori, în ultima vreme, trecuse el pe la izbuc, nimeni nu-l stânjenise. Locul nu părea să fie cercetat prea des de oamenii din jur. Cu atât mai mult se bucura Zamolxe de această întâlnire cu locuri altădată adeseori umblate. Și cum se apropia de izbuc, murmurul armonios al apelor se făcea din ce în ce mai auzit. Era o încântare, atât pentru auzul lui, cât și pentru aducerile-aminte pe care le evoca. Prin capul lui Zamolxe treceau

tot atâtea momente de fericită cugetare, gânduri ce curgeau năvalnice în mintea lui și așteptau răgazul unei reculegeri binemeritate.

Dar, cum se apropia el de izbuc, glasuri tot mai deslușite se desprindeau din zgomotul apelor. Un grup de oameni stăruia în preajma râului cel sfânt, un grup purtând straie neobișnuite prin părțile locului. Fără să dea atenție nici grupului, nici glasurilor, Zamolxe se așeză pe o stâncă în nemijlocita apropiere a râului, acolo unde mai obișnuise să se odihnească și'n alte dăți. Stânca avea o adâncitură, încât Zamolxe, așezându-se, avea impresia că ședea pe un scaun sculptat de natură anume pentru el. De altfel, această scobitură era numită prin părțile locului „jilțul lui Zamolxe". Câteva clipe a stat Zamolxe neclintit și scufundat în sineși, ca și cum șiruri întregi de gânduri treceau prin mintea lui fără de zăbavă. La un moment dat, trezindu-se parcă din această scurtă meditație, el își îndreptă privirile spre undele care curgeau, spre dealurile din împrejurimi, răsfățându-se de priveliștea ce i se îmbia ochilor nesățioși de frumusețile firii. Deodată, spre marea lui mirare, oamenii din partea cealaltă a izbucului se opriră să mai glăsuiască și-și înălțară mâinile spre cer, ca o rugă tăcută spre o divinitate necunoscută.

Nu trecu mult timp și oamenii ce se strânseseră în preajma râului, păsiră peste stâncile ce stăteau de strajă deasupra izvorului ce se prăvălea năvalnic din adâncuri de undeva din inima munților, și-l înconjurară cu sfială pe Zamolxe. Acesta nu avea însă chef de vorbă și păstră îndelungat o tăcere voită cu tot dinadinsul. El nu voia ca liniștea sufletului său să fie tulburată de vorbe necugetate sau de gâlceava unor conversații inutile. Liniștea dură însă numai o scurtă vreme. Unul dintre curioși îndrăzni să i se adreseze în cele din urmă cu un glas domol, dar tremurând:

„Nu știu dacă vă este cunoscut faptul că locul pe care ședeți este sacru, dar poate nu sunteți de pe aici, noi însă suntem cu toții închinătorii lui Zamolxe. Din bătrâni se spune că pe această stâncă se odihnea Zamolxe în peregrinările lui."

Se făcu apoi o tăcere și mai mare, care fu întreruptă, sau mai bine zis însoțită numai de jocul apelor. Zamolxe se uită atunci la ei mirat, scrutând pe fiecare cu privirea lui pătrunzătoare. Într'un târziu, zise:

„Nu-mi amintesc să fi avut vreodată plăcerea de-a vă fi întâlnit sau cunoscut. Totuși, întâlnirea noastră de acum nu este nici atât de neprevăzută cum pare și nici omul care se află acum în fața voastră nu este

neașteptat. Dar, fără să fie cu supărare v'aș întreba cum de ați ajuns închinători ai lui Zamolxe?"

Surprinși de această întrebare, când ei se așteptau la un răspuns sau cel puțin la o scuză, cei ce formau grupul de curioși se uitară îndelung unul la altul cu o mirare stăpânită, dar din care se putea ușor citi nedumerirea lor. După ce nedumerirea trecu de pe fețele lor, același om ce-l agrăise pe Zamolxe cuvântă cu aceeași prefăcută smerenie:

„Nu știu cine ești de ai îndrăzneala a te așeza acolo unde numai Zamolxe are dreptul să șadă, dar vrem totuși să-ți satisfacem curiozitatea. De când Zamolxe a plecat dintre cei ce credeau în el, au fost mereu oameni, chiar dacă nu mulți, care au urmat îndemnurile lui. Noi suntem dintre aceștia și aici ne întrunim adeseori ca să medităm ca și el, pentru mângâierea sufletului nostru. E un loc puțin cercetat de lume, doar câțiva savanți mai trec pe aici în căutarea peșterii lui Zamolxe. Nimeni însă dintre cei curioși s'o găsească n'a dat de ea. Numai închinătorii lui știu locul unde se află, nimeni altul."

Zamolxe privi atunci la ei cu multă blândețe și înțelegere. Cum păreau oameni curați la suflet, Zamolxe nu întârzie să le răspundă:

„Iubiți amici, cele ce-mi spuneți nu-mi sunt deloc străine; doar de închinătorii lui Zamolxe n'am aflat decât acum. Mă bucur că nu l-ați uitat, dar nu înțeleg un lucru pe care, de sigur, Zamolxe nu l-a dorit: să vă închinați la el. Zamolxe caută prieteni, nu închinători. Cel puțin așa se spune din bătrâni și eu sunt ceva mai în vârstă decât voi ca să știu aceste lucruri".

Atunci, după o clipă de tăcere, vorbitorul zise iarăși smerit:

„Ne vorbești pe placul nostru, doar că noi așa am apucat să-l cunoaștem pe Zamolxe din cele transmise nouă de înaintașii noștri. Dar, poate ați avut prilejul să cunoașteți alți prieteni ai lui Zamolxe, care știu mai multe sau chiar să fiți printre cei aleși cărora le este dat să-l întâlnească pe Zamolxe. Noi suntem însă bucuroși să aflăm orice mărturie despre el. Sunt unii care pretind că l-au văzut chiar prin aceste locuri și de aceea venim cu speranța să-l întâlnim și noi. Deși unii susțin că a părăsit această lume, noi credem morțiș că el nu ne-a lăsat, ci trăiește undeva retras în singurătatea lui."

„Nu sunteți departe de adevăr", le zise Zamolxe, zâmbind, „doar că imaginea pe care v'o faceți despre el e idol și nu icoană. Dar poate o să aveți totuși fericirea de a-l întâlni, cum fericit este el de cei care-l caută. Doar un lucru să nu uitați: Zamolxe nu e un idol la care să te

închini, iar icoana lui nu stă atârnată într'un cui și nici nu împodobește biserici. El nu este nici profet, nici Mesia, ci un zeu pierdut printre oameni. Să nu mă înțelegeți greșit: când zic zeu nu zic idol și nici nu mă gândesc la idolatrie. Stă scris în Scripturi: Zei sunteți! și Scriptura nu piere. Doar omul a uitat că a fost creat ca zeu, și uitarea aceasta îl orbește să vadă ce-a fost el în ceasul dintâi. Acum veți ști însă și înțelege de ce omul uitând de obârșia lui, este muritor și nemuritor în același timp. Iar dacă Zamolxe este nemuritor printre muritori, el este numai fiindcă n'a uitat de înțelepciunea dintâi."

Mirați, oamenii adunați în jurul lui au rămas o clipă stupefiați, dar îndrăzniră să întrebe:

„Tot ce ne spui, deși este neașteptat pentru noi, totuși corespunde speranțelor noastre cele mai calde și cele mai adânci. Am vrea să aflăm de la tine, care pari să știi mai multe despre învățătura lui Zamolxe, cum putem și noi ajunge la acea nemurire de care ne vorbești?"

Zamolxe le grăi cu blândețe, dar și cu oarecare ironie:

„Murire și nemurire sunt destine legate împreună. Numai acolo unde apare sâmburele luminii de viață dătător există una și alta. Dar nemurirea nu se poate câștiga, ci este un dar dumnezeesc. Pentru a-l dobândi trebuie să treci victorios prin moarte. Știu că unul a spus: ‚mort de imortalitate' și altul că ‚moare de-a nu putea muri', dar voi nu vă luați după formulări care nu vă sunt proprii, ci căutați în risipa voastră să vă îmbogățiți sufletul".

Zicând acestea, Zamolxe se ridică și-și luă rămas bun de la acești prieteni de ocazie, îndreptându-și pașii spre câmpia ce se întindea în fața lui. Și cum se îndepărta tot mai mult, statura lui descreștea, în timp ce legenda creștea în urma lui.

LACUL FERMECAT

Începuse să plouă și picurii se prelungeau pe fața lui ca lacrimi fierbinți ale unor bucurii de altă dată. Ochii lui priveau mai în adânc decât zăboveau în afară. Și cum înainta el, fără să-și iuțească pașii, plimbarea prin ploaia nu prea deasă îi făcea plăcere, ajunse în fața unui lac, ce-i era cunoscut din peregrinările trecute. Norii se lăsaseră între timp atât de jos, încât acopereau lacul cu o abureală de parcă apele răsuflau greu sub apăsarea lor. Mergând așa și ocolind lacul,

Zamolxe se opri în fața unei bănci, unde și-a mai odihnit mădularele și altădată. Ploaia încetase de-a binelea, când, odată cu desfacerea norilor fugari, Zamolxe auzi pe cineva vociferând din ce în ce mai puternic. Vocea apropiindu-se devenea din ce în ce mai deslușită scandând versuri după versuri. Odată cu ridicarea norilor apăru și o figură care făcea corp cu vocea ce se desprindea tot mai clar din acest peisaj în destrămare. Când ceața bătu în retragere, apăru dintr'odată un om purtând o pelerină lungă ce-i acoperea întreaga făptură și o pălărie cu boruri largi care îi masca fața. Scandările nu conteneau și strania arătare se agita cu gesturi largi teatrale.

Zamolxe se arătă tare mirat în fața acestei apariții stranii, și ca vorbă, și ca port. Totuși, îl încântă glasul melodic al versurilor scandate cu atâta pasiune de omul ce parcă vorbea apelor acum ieșite de sub apăsarea norilor. Deodată cei doi oameni se găsiră față'n față. „Sunt Pegasos", zise omul cu pelerină, „dar acum mă întreb dacă mai merit acest nume. Altădată îmi întindeam brațele și pluteam peste ape, acum e plumb în aripile mele. Nu vezi că sângerez întruna și sunt vlăguit de forțele-mi lăuntrice?"

Omul răsufla din greu și mersul lui nu mai era sigur. Zamolxe avea impresia că vroia să se razeme de el, atât părea de obosit omul ce mai înainte glăsuise cu atâta vigoare. De aceea, apucându-l de mână, Zamolxe îi zise:

„Suflete agitat de poet domolește-te! Nu vezi cum ceața se ridică și inimile noastre tresaltă de bucuria înseninării? Străin, poate, în aceste locuri te tulbură peste măsură tot ce supără simțurile tale. Aici natura e nărăvașă și sufletul prea sensibil al plăsmuitorului de imagini ușor iritabil."

Cel ce se numise el însuși Pegasos, deși intimidat de această apostrofare, nu se lăsă mai prejos și glăsui:

„Nu sunt deloc sensibil cum mă crezi și nici nu sunt străin pe aceste meleaguri. Lacul ce-l vezi îmi aparține. Nu ca proprietar, ci ca imperiul imaginației mele. Peste aceste ape s'a plimbat fantezia mea și au zburdat gândurile mele. Era un lac ca toate lacurile, dar eu i-am dat vrajă și farmec. Lumea îl recunoaște după mine; sentimentele și gândurile mele cele mai ascunse au devenit taina lui. Dar de-un timp încoace parcă farmecul lui dispare, iar vraja lui se pitește undeva în adâncuri. Deși plouă de luni de zile și soarele îl vezi rar, am impresia că lacul seacă în loc să crească, parcă Sorbilă din poveste l-ar înghiți încet, încet. Într'o

bună zi lacul va dispare cu adevărat, iar din farmecul creat de mine nu va mai rămâne decât o vagă amintire, produsul unei imaginații de poet. Nicăeri pe hărți lacul nu va mai figura, iar călătorii ce vor mai trece pe aici, nu-și vor mai aduce aminte de mine, vor pleca dezamăgiți. Înțelegi acum, călătorule întârziat în aceste locuri, de ce mă tânguiesc atât de tare și care este suferința mea".

Dumirindu-se, Zamolxe îi răspunde cu glas blând:

„N'ai auzit de vestea că deșertul crește și amenință lumea? Seceta ne năpădește de pretutindeni și pustiește sufletul. Vai de acela ce nu înțelege semnele timpului! Lacul tău nu este decât o oază în vâltoarea ce vine și farmecul lui o clipă suspendată în dogoarea ce ne înconjoară. Nu fi trist suflete de poet; după secetă vine iar ploaie, după arșiță umezeală, după bătălii pace."

Poetul nu mai părea tulburat, ci mirat și uimirea lui se prefăcu în întrebare:

„Om înțelept ce ești sau profet necunoscut încă, prevestirile tale deși par sumbre nu mă tulbură, dimpotrivă mă fac să mă gândesc că n'am trăit degeaba și nici nu mi-am pierdut vremea făcând și scriind versuri. Acum văd în mintea mea din ce în ce mai clar nu numai destinul poetului, ci încep să întrezăresc și să pricep semnele timpului. Lacul acesta este o oază pentru omenirea însetată de mâine și de aceea el nu trebuie să piară. El este amenințat de deșertul dimprejur, dar nu va pieri. Omenirea are nevoie de oaze în vremuri de secetă și dogoare. Iar oazele, chiar dacă nu sunt decât tot atâtea ‚fata morgană', vor salva omenirea de pieire. Când mâine vor trece pe aici beduinii tuturor semințiilor cu cămilele lor, ei se vor putea adăpa din apele acestea ce vin din izvorul de munte. Fantezia, nu rațiunea seacă, hrănește de mii și mii de secole omenirea, ea este oaza cea mare a năzuințelor noastre. Din fantezie se nasc basmele și basmele dau viață omenirii însetate de aventură, dar și de căldura sufletului care le păstrează. În oaze, fantezia nu are margini, ea populează deșertul cu nomazi, cu călători de tot felul în căutare de lumi și zări noi. Îți mulțumesc ție, înțeleptule, că mi-ai deschis ochii să văd adevărul acestor prefaceri."

Zamolxe se uită cu încântare la el și strângându-i mâna, zise:

„Inima-mi tresaltă de bucurie la gândul că sufletul tău a găsit alinare și că fantezia ta n'a pierdut din vioiciunea sa în urma tristeței de adineauri. Dar înainte de a ne despărți și de a apuca pe drumurile noastre proprii, aș dori să știu, dacă nu este cu supărare, ce te făcea să declami

versuri în fața lacului încețoșat? Erau versuri de încântare sau expresia unei amărăciuni lăuntrice?"

Poetul nu se lăsă mult rugat și i se destăinui lui Zamolxe:

„Mă întrebi, înțelepte trecător, ce mă îndemna să-mi vărs amarul sau să implor forțe mie-mi superioare, intonând versuri în fața acestui lac fermecat? Poate vei înțelege mai bine starea mea sufletească, dacă îți voi spune că aici a început fantezia mea să înflorească, încât eu însumi aveam impresia că sunt purtat de aripile poeziei, aripi ce mă ridicau tot mai sus, deschizându-mi noi și noi orizonturi. Dar deodată aveam neta impresie că aripile nu mă mai poartă și că mă prăvăleam ca Icaros din legendă. Aripile se topeau sau se mutau la razele dogoritoare ale soarelui de amiazi, aripi care nu-mi aparțineau. Aripile sunt fantezia poeziei, fără ele poetul e pasăre domestică, nu pasăre răpitoare și orice mare poet trebuie să fie o pasăre răpitoare. Numai ele au zborul încet și lin, ocolind parcă cerul și numai ele coboară fulgerător să-și înșface prada. O pasăre neprădătoare nu e o pasăre nobilă, ci de ogradă sau ciripitoare în pomii din crâng. Iar astfel de păsări ciripitoare sunt poeții de duzină, pe care-i întâlnești mai în toate scrierile literare. Ele ciripesc frumos, dar zborul lor nu este majestuos; numai păsările răpitoare privesc lumea de sus, ca regii popoarele. Numai ele știu ce înseamnă culme, pe când celelalte trec doar fugare prin lume, în peregrinările lor la anotimpurile stabilite de natură."

După aceste cuvinte, Zamolxe își luă rămas bun de la neașteptatul său interlecutor și-și urmă drumul, gândindu-se mereu la spusele poetului renăscut din propria lui cenușă, ca pasărea Phoenix. Într'adevăr, își zise el în taină, în timp ce se îndepărta tot mai mult de lacul fermecat, Pegasos are dreptate: poezia e zbor în înălțimi și limpezimi cerești.

AUGURII

„Pustiul crește: vai aceluia, ce-l adăpostește!"
Friedrich Nietzsche

Vestea se răspândise cu iuțeala fulgerului, iar spiritele înalte ale cetății erau neliniștite. De abia sosise Zamolxe la casa lui, că mulți prieteni îl și căutară. În scurt timp, camera fu ticsită de lume și care mai de care încerca să dea profeției lui o aproximativă tălmăcire. Afară lumea nu

era prea preocupată de veste. Mulți credeau că e vorba de seceta de pe un alt continent, ba alții credeau că din cauza condițiilor climaterice deșertul Saharei se va întinde tot mai mult în paguba vegetației din jur. Numai Zamolxe își păstra calmul și nu dădea deloc semne de îngrijorare. Mai rugat, mai îmboldit să le dea o explicație, Zamolxe se îndură de un răspuns, care, în fond, nu era decât o reamintire:

„Iubiți amici, de ce sunteți atât de îngrijorați de mersul vremurilor? Profeția este mai veche, un ecou întârziat al secolului trecut! Acum unii l-au descoperit și i-au dat din nou drum în lume. Nu m'aș mira să facă ocolul lumii, astăzi cu toate mijloacele de răspândirea senzațiilor ce ne stau la îndemână. Profeție făcută, în numele unui înțelept străvechi, de un filosof ce adulmeca cu simțurile și inteligența lui de seismograf metafizic orice schimbare cât de sensibilă pe acest pământ. E adevărat totuși că amenințarea a crescut covârșitor și că pustiirea se întinde cu pași repezi în toată lumea. Nu numai Europa noastră înnourată, lâncedă și melancolică, adăpostește fără să-și dea seama pustiul, dar lumea întreagă, continentele toate sunt primejduite de vântul pustiirii. Vă veți întreba atunci de ce Zamolxe își păstrează seninătatea? Seninătatea e singurul și în orice caz cel mai eficace antidot împotriva pustiirii. Îngrijorarea nu face decât să-i dea noi puteri devastatoare. Să ne păstrăm așadar, iubiți prieteni, calmul și mulțumirea de a ne afla încă în oaze ca acestea."

Unul din prieteni îl întrerupse atunci cu nerăbdare:

„Dar și oazele vor putea fi năpădite de deșertul care crește. Ce ne facem atunci, unde vom mai găsi un refugiu?"

Zamolxe luă atunci din nou cuvântul:

„Îți înțeleg nedumerirea, dar tocmai aici stă secretul profeției. Oaze se găsesc acolo unde izvoarele nu seacă, iar izvorul este în noi, în puterea noastră de-a ne opune pustiirii sufletelor. Trebuie însă să ferim izvoarele, ca să nu fie otrăvite de emisarii pustiului din jurul nostru, sau chiar de unii dintre noi care încearcă, cum zice profetul, să-l adăpostească. Nu e voie să fim slabi și îngăduitori cu ei din simț de compasiune pentru cei pustiiți, sau din slăbiciune față de noi înșine. Trebuie să fim tot atât de duri ca și realitățile ce ne înconjoară și față de marile pericole ce ne pasc la tot pasul. Duri și liniștiți totodată, ca omul ce se adapă la izvorul unei oaze, după ce a traversat deșertul."

„Dar seninătatea, iubite și mult prețuite Zamolxe, zise unul din prieteni, nu e totdeauna soră cu duritatea, ci ea poate să fie plăpândă și fragilă. Iar duritatea seninătății se poate fărâma ca orice lucru tare.

Algele flexibile la val rezistă mai bine ca pietrele, amenințate de eroziune."

Zamolxe, bucuros de această intervenție justificată se întoarse către el, zicând:

„Prietene, obiecția ta e îndreptățită, dar nu uita faptul că seninătatea de care vorbeam se sprijină pe curaj, pe tenacitate, căci altfel ea nu e decât o amăgire, un val peste un suflet tulburat. Dar pentru ca și curajul să-și producă efectul mai e nevoie de încredere și totodată de perseverență."

„Maestre, îi zise atunci unul mai tânăr, dacă îmi îngădui și mie o reflexie, perseverarea nu are totdeauna succesul dorit."

„Adevărat grăiești, tinere, se întoarse către el Zamolxe, dar perseverarea, străduința unuia este exemplu pentru alții care nu desperează de pe urma eșecului. Dimpotrivă, eșecul stăruinței poate fi salvator pentru alții. Încăpățânarea, când e sublimă, este o virtute care nu este de lepădat."

Atunci luă cuvântul un oaspete mai în vârstă și-i puse lui Zamolxe o iscoditoare întrebare:

„Spune-ne, iubite amic, care sunt cauzele mai adânci din care s'a ivit această năpustiitoare plagă peste noi? ‚Pustiul crește', anunța profetul secolului trecut și doar puțini l-au crezut. Astăzi tot mai mulți ne dăm seama că profeția se adevărește."

După câteva clipe de tăcere și de reflecție, Zamolxe încercă să-i dea un răspuns:

„Trei sunt, cred, cauzele pustiirii în vremea noastră: tirania ideologiilor, mediocritatea subculturilor și lașitatea gloatelor. Să le luăm pe rând și să încercăm împreună să le dăm de capăt. Când omul nu cugetă nelăsând reculegerii să-și adune gândurile ce-l frământă, atunci el este prada tuturor gâlcevilor, tuturor pălăvrăgelilor și bârfelilor. Cei ce au grijă ca cugetul lor să se transforme în cugetare, caută să desprindă tainele ființei ce ne cuprinde. Ei se numesc înțelepți sau, cu un termen mai modest și mai propriu condiției umane, filosofi, adică cei ce poartă de grijă pentru ceea ce este de gândit. Dar cei mai mulți nu cugetă, deci nu-și adună gândurile, ci se iau după idei răzlețe, desprinse de adevărul lor și care circulă nebune pe toate drumurile. După acestea fug cei mai mulți și socotesc astfel că ideile necugetate încă sunt adevărul absolut. Acești prea grăbiți posesori de idei răzlețe, de opinii decăzute, și de iluzii spulberate sunt ideologii de astăzi, speță mult răspândită de câteva

secole încoace. Ei prezintă aceste ‚idei', mai bine zis acești ‚idoli' vulgului, ca niște găselnițe mântuitoare. Ideologiile, într'adevăr, dragi prieteni, nu sunt decât ‚idei căzute' din regiunea lor celestă în noroiul certurilor pământești. Dar omul nu este numai noroiu sau chiar humă prețioasă, ci și o parte din cer, din puritatea înstelată a înălțimilor. Viața lui se petrece între cer și pământ. Fără armonia celestă și echilibrul elementelor, traiul lui pe pământ e sfâșiere și infern. Omul trebuie să înțeleagă atât rânduiala lucrurilor pământești, cât și armonia legăturilor cerești. Plecați-vă urechile la glasul acestei armonii și priviți la rânduiala lucrurilor pământești. Cerul stă de vorbă cu pământul, Uranos cu Gaia. Oricare ar fi limbajul cifrat al mitologiilor de pretutindeni, ele ne destăinuiesc ceva din ce le este încifrat. Dacă unul fuge după o singură idee, și altul după alta într'asta nu stă încă vreun pericol. El începe atunci când cineva sau un grup de oameni impun tirania unei idei încă, ‚necugetate' ca un absolut incontestabil. Mai există și speța vânzătorilor de ‚idei' care nu izvorăsc dintr'o gândire adâncă, ci din superficialitatea unui crez neverificat. În fond, aceste ‚idei' nu sunt decât simple opinii necontrolate. Ideologii sunt de fapt doar ‚doxografii' unor convingeri filosofice a căror noimă au pierdut-o.

Să trecem pe scurt la a doua plagă a timpului nostru: sub-cultura. Trăim astăzi pe deplin acest fenomen. La marginea culturilor autentice ‚cresc bălăriile' subculturilor. Ele formează ‚educația' mahalalelor civilizației noastre. Din ele se hrănesc desrădăcinații civilizației noastre, bună sau rea, dar civilizație. Iar cultura adevărată riscă să se refugieze pe plaiuri inaccesibile gloatelor. Aici stă rădăcina celui de-al doilea pericol: al înstrăinării culturii. Cultura înseamnă cult, iar cultul ține de sacru. Pierderea sacrului înseamnă începutul profanării culturilor. Dar destul pentru moment despre pierzaniile culturilor.

În sfârșit, lașitatea gloatelor este și ea o cauză a pustiirii de care suferim, atunci când cei chemați să poarte de grijă gândului înalt și cugetării profunde dezertează de la datoria lor sacră de păzitori ai adevărului."

„Te-am întreba, întrerupse cel mai în vârstă, ca Pilat din Pont ce-i adevărul? Nu-ți cerem un adevăr din Scripturi, fiindcă știm că nu vrei să fii nici profet și nici nu ai înclinație pentru mesianism. Totuși am vrea să știm ce înțelegi prin adevăr?"

Zamolxe clipi din ochi și cuvântă:

„Adevărul este însăși paza ființei, noi existăm numai prin el și cu el. Adevărul ne deschide calea spre ființă. El este lumina prin care deslușim

că ‚a fi' nu este decât starea întru ființă, prin care o lume naște pentru noi. Și ‚a sta' înseamnă că rezistăm pustiirii ce amenință existența noastră."

Se făcu tăcere între oaspeții lui Zamolxe, care după un timp adăugă:

„Unde ne sunt augurii timpurilor noastre? Fiindcă ei prevăd viitorul. Dar nu în măruntaiele orătăniilor, nici în zborul păsărilor; nici citirea în stele sau în palmă nu înseamnă descifrarea semnelor timpului nostru. Toate acestea nu sunt decât ghiciri nenorocite, înșelătoare. Adevărații auguri trebuie să cunoască ‚semnele ființei', căci numai ființa ne duce la adevăr."

Zamolxe se ridică și prietenii lui înțelegând că este târziu, se retraseră unul câte unul la casele lor.

Dăltuitorul de miracole

Însoțit de câțiva tineri Zamolxe se îndreptă spre cartierul unde locuia un renumit prieten al său. Ajunseră la atelierul lui ce se găsea într'o fundătură. Era liniște acolo, liniște ocrotitoare de singurătate. Maestrul îi întîmpină cu oarecare delăsare, care nu era în felul lui. El agrăi pe Zamolxe de care-l lega o veche prietenie:

„Nu mă simt prea bine, am fost bolnav și nu știu dacă voi putea primi pe tinerii mei oaspeți așa cum se cuvine. Îmi dau seama că ei vin de departe, de peste mări și țări, dar și ei trebuie să înțeleagă că un om suferind nu este tocmai în apele sale."

După aceste cuvinte de primire, Maestrul invită pe tinerii oaspeți să privească ‚obiectele' expuse în atelier. Totodată el invită pe Zamolxe să ia loc alături de el pe o laviță tăiată de el dintr'un singur lemn. Și cum stăteau amândoi așa pe laviță, priveau spre marea fereastră a atelierului la coșurile caselor și la cerul străbătut de norii fugari ce se perindeau ca un cortegiu grandios în limitele restrânse ale cadrului ferestrei. Și tot privind ei așa, cu ochii ațintiți pe fereastra din față, Maestrul zise:

„De câte ori îmi îndrept ochii spre colțul de cer pe care-l cuprinde fereastra, nu scap din vedere muștele ce se îndeasă, dau târcoale și încearcă să treacă bariera invizibilă pentru ele a geamului transparent. Ele văd lumea dinafară, dar nu pot trece ‚dincolo'. Așa și omul, în zadar încearcă să treacă peste barajul invizibil ‚dincolo' de el. El este propriul lui captiv. O captivitate pe viață."

Zamolxe reflectă la cele spuse, știind că Maestrul gândește și privește lucrurile în mod cu totul genuin și pitoresc. Îi plăcea să stea de vorbă cu el, fiindcă înțelepciunea lui nu era strânsă din cărți, ci din miezul lucrurilor, un miez pe care-l căuta așa cum caută și filosoful „esențele". Doar că „esențele" luau la el un alt „chip" și erau exprimate cu alte forme decât la filosofi. El operează aceeași „reducere la esență" ca și gânditorul cu conceptele lui, doar substanța de care se folosește este de altă natură. Într'o zi Zamolxe i-a mărturisit că după mai multe vizite în atelierul acesta miraculos, înțelege pe deplin rostul creațiilor sale. În fața lui se înălțau, fie de pe podea, fie de pe mese sau socluri „esențele" frumos sculptate ale unor „obiecte". Maestrul sacrifica cu dalta lui tot ce i se părea inutil. Nu fiindcă vroia să separe „esența" de „accidente", cum spun filosofii, ci pentru a nu lăsa să transpară decât ființa dintâi a lucrurilor. Dacă era convins însă că „accidentalul" este caracteristica dominantă a „obiectului", sacrifica dimpotrivă restul. La „Cocoșul" lui a păstrat creasta, iar la puiul de pasăre pliscul se contopește întru totul cu restul corpului înfășurat de pene, pe care l-a păstrat. „Noul născut" este o formă perfect ovoidală, pe care a marcat doar geana, sub care pupilele prea stângace încearcă din greu să deslușească o lumină încă neperceputâ, și gura, cu strigătul dintâi prin care noua făptură își anunță existența în lume. Pe când se gândea la toate acestea, amintindu-și de convorbiri trecute, Maestrul sări deodată de pe laviță, ca mușcat de șarpe, și-și îndreptă mânios pașii către un tânăr sculptor ce părea că primejduiește unul din „obiectele" sale, instalat pe o masă rotitoare ca să poată fi privit din toate părțile, apostrofându-l:

„Ce te zgâiești așa la ‚lucrurile' mele ca și cum n'ai fi văzut în viața ta vreo sculptură?"

Tânărul înfricoșat îi răspunse timid:

„Maestre, nu te supăra, dar încercam să surprind ‚secretul' creației tale și nu reușeam".

Maestrul se liniști puțin și cuvântă astfel tinerilor oaspeți veniți din depărtări:

„Secretul artei nu trebuie să-l căutați în ‚obiectele' create, ci înlăuntrul vostru. Acolo stă ascuns germenele creației, al inspirației voastre. Dar pentru a crea lucruri spre bucuria altora, trebuie să suferiți. Arta este în primul rând un mare sacificiu, fiindcă este rupere din propria ta persoană. Feriți-vă de arta ca o formă a alegoriei. Adevărata sculptură nu e alegorie, ci obiectul în puritatea lui originară. Cei care au creiat sculptura sau pictura alegorică au înscenat un spectacol, ce-i drept artistic, dar n'au făcut artă autentică. Renunțați la formele vetuste ale artei, pentru a fi într'adevăr creatori."

Zicând acestea, Maestrul își descărcă inima și se liniști. Apoi, conducându-i de la o operă la alta, el explică tinerilor semnificația lor proprie. Tinerii nu conteneau să admire „miracolele" unei arte ce caută să exprime inexprimabilul. Lăsând tinerii să se mai delecteze, fiecare în parte, cu creațiile lui, ce nu părăsiseră atelierul, Maestrul se așeză din nou pe laviță alături de Zamolxe. Acesta tăcuse până acum, lăsând Maestrului timp să se obișnuiască cu vizitatorii săi. Simțind că a sosit momentul să reia șirul convorbirilor de altădată, se pomeni vorbind:

„Aici, în oaza aceasta, se petrec lucruri miraculoase, neîntâlnite, în acest fel până acum în altă parte. Sculptura autentică refuză să mai fie alegorică, renunță la simboluri artistice comune, la falsul monumental, la miniatura jucăușă și la obiecte funerare. Sculptura nu mai vrea să fie o formă de imitație, ci să atingă prin mijloacele ce-i stau la dispoziție forma originară a lucrurilor. Uitați-vă la ele, tineri, o nouă eră în artă a și început. Să ne luăm rămas bun de la Maestru și să-i mulțumim din inimă că ne-a lăsat în sanctuarul său." Dar spre surprinderea tuturor, Maestrul le făcu semn să mai rămână. Și astfel tinerii ce se pregăteau de plecare, se întoarseră de la ușa, făcând cerc în jurul lui Zamolxe și al Maestrului. Acesta li se adresă vădit emoționat:

„Rămâneți aici încă și priviți cu luare-aminte la ‚obiectele' mele. Dar, după ce ați plecat, uitați-le și căutați în voi înșivă formele care vi se par că pot să corespundă năzuințelor voastre. Dar să știți că frumosul și cumpătarea sunt vecine. Nu căutați să simplificați lucrurile, ci să vă apropiați de esențial, de caracteristic, Iar când sacrificați ceva din ‚obiect', faceți așa ca să nu-l mutilați. Frumosul nu iese din decorativ sau din idealizare, ci din echilibrul interior al artistului. Între mișcare și repaos trebuie să domnească un echilibru perfect. Când am fixat o ‚verticală' am făcut-o pentru a da avântului, mișcării un sens și mai pronunțat. Iar când vă spuneam mai adineaori că arta naște din efort și suferință, am dorit doar să pun accentul pe factorul creator de artă. Scopul urmărit nu poate fi decât de-a stârni bucurii simple, dar dăinuitoare. Ce facem noi aici nu este altceva decât să dăm o dimensiune nouă unei lumi ce naște sub ochii noștri. Miracolul artei nu stă nici în caracterul ei sacru, nici în sentimentul estetic pe care-l degajează, ci în puterea de exprimare a ceea ce pare inexprimabil, de reținere în fața excesului forței de întru-

chipare. De aceea avea dreptate înțeleptul care spunea, că frumosul se învecinează cu cumpătarea. Zamolxe vă va putea spune mai mult în vorbele lui înțelepte, eu însă caut să realizez îmbinarea cea mai echitabilă între ele."

Și cum era pe înserate, iar fereastra mare a atelierului se umpluse de albastrul tot mai închis al colțului de cer, ne mai pătat de nici un nor, oaspeții Maestrului creator de plăsmuiri noi se retraseră din lumea lui miraculoasă, cu sufletele pline de dorul unei vieți noi și nevinovate în tăria ei. Iar noaptea se lăsa tot mai grea peste cetate, ca o prevestire a unor timpuri noi.

OCTAVIAN VUIA

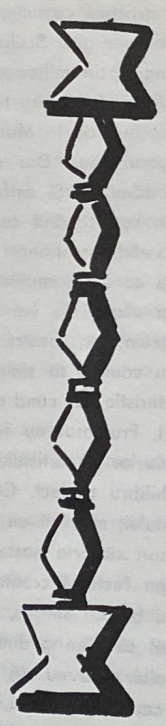

CADRILATER

Mă poartă drum de țară, prin colț de stepă arsă,
călcat în veac de pasul legiunilor romane
și'n zări, salutul tandru – al fetelor morgane –
chemare obsedantă, în valuri se revarsă.

În cale-mi ies turcoaice – mlădițe de agud –
ce suferă umile al soțului cherem,
surâs amar de sclave născute în harem
cadânele voalate din Dobrogea de Sud . . .

În nopțile de vară neobosiți osmanii,
cu ochi aprinși de febra comorilor ascunse
în care zac atâtea secrete nepătrunse,
să vadă dans de flăcări, așteaptă-aici, cu anii.

Când zămislesc în taină însemnele astrale
înalte zodiacuri ce nu și-au spus cuvântul,
aici, Macedonenii desțelenesc pământul
să semene istorii și puncte cardinale!

Și mori de vânt pornite să macine tăceri,
când bat în crepusculuri cadențe de poem,
o clipă-mi fură gândul, ibericul boem,
spre dulcinei ascunse din capul Finister . . .

CÂNTEC DE ÎMPLINIRE

Mă'ntreb ades ce gânduri vor fi să-și ieie zborul
ce lumi își vor deschide misterioase porți
și ce amurg va scoate în zare, călătorul,
să-ți cânte-acele taine, pe care tu le porți.

Vibrări de curcubeie vor luneca sub pleoape,
sub piept ascunși lăstunii vor tremura ușor
și va porni sortirea ursitelor să sape
în semnele iubirii și trăinicia lor.

Virginul sânge'n pârgă te va dori femeie;
nocturne vise albe ți-or flutura catarg:
tărâmuri de viață, întinsă melopeie
spre care-atâtea doruri se'nalță și se sparg ...

Iar când te scoală ziua din patul alb și moale
învăluind căldura din tânărul tău trup,
ce cântec se'nfiripă cu farmecele tale,
ca zumzetul de-albine, când mierea-i plină'n stup? ...

DESPĂRȚIRE

Ne-am despărțit când mugurii intrau în viață
ca mieii Paștilor, primăvara.
Ne-am despărțit, când geana lunii, seara,
ne-a privit pentru ultima dată în față.

Ochii altădată plini de tine și în vis,
ca norii furtunilor, încărcați de ură.
Nici-un zâmbet pe buze, nici-o șoaptă din gură;
la picioare, iubirea! Albatros ucis!

Pe nervii tăi – coarde de vioară –
vântul eșuat undeva în Nord,
nu mângâia pentru mine nici-un acord.
M'ai lăsat Libertate... Și era primăvară! ...

NELINIȘTE

Cum mă frământă marile neliniști
crescute ca un cântec fermecat,
asemea cu foșnetul ciudat
când vântu'și trece haina peste miriști!

Și ard, cum arde'n adâncimi pământul
un foc nestins din primele temeiuri,
să-l vărs înfierbântat peste pompeiuri
sub lava mea, strivindu-le avântul ...

Clădesc ca faraonii, piramide,
din lespezi mari de duh și de lumină
să stau cândva tihnit, într'o grădină
pe-alei cu legănări semiramide,

căci poate nimeni dintre pământeni
nu este treaz la orele de ceață,
când vine'n fiecare dimineață
să'mpartă moartea, pe cărări, pomeni.

Mă scol și bat la geamul dimineții
dar, nimenea nu vine să-mi deschidă;
și iar pornesc cu viața, aguridă,
înfășurat în curpenii tristeții ...

Trăiesc cu toți învinșii Europei
amarul sec de năzuințe vane,
ca iarna sub polei, pe bărăgane,
neputincioase, turmele de dropii.

Târziu, când pe sub cerul de aramă
și-or coace rodul, vremile, în foc,
îmi voi găsi pe undeva un loc:
cu arma'n panoplie și zâmbetul în ramă! ...

PASTEL

Lirismul tău netulburat, Natură,
ca lotrii codrului din timpul eri, mă fură!

Cu mâna ciungă, cumpăna din drum
îmi cheamă tinerețile de fum,
iar miriștea cu greeri și cu maci,
îmi face semn: – Ascultă-mă și taci!

Ce rod mai coci tu bozie bătrână
că-mi sângeră odrasla ta în mână,
iar degetele'ntinse către soare
îmi amintesc de vârsta care doare...

Intinde-ți vrerea, soră mătrăgună,
de câte crizanteme ești mai bună!

Mărite Soare, de atâta har,
s'au dus și armăsarii sub umbrar!...

ȘELEAH

Șeleah, copilă de imam,
suavă floare de bairam,
m'a fermecat privirea ta păgână,
trup de gazelă, ochii de cadână.

Șeleah, păcatul nopții de gurbet;
o dulce sorbitură de șerbet,
când stelele cad și cântecele mor,
să mă desfeți cu vraje de Bosfor...

Șeleah, ispită vie din cintean,
vreau să te sorb din mândru filigean
și'n nopți de vis, cu vălul des, de sită,
să-mi fii Șeherezadă nenuntită...

SEPTEMBRIE

O litanie'n obidă
plouă plin, plângând fluid.
Streșinile de pe zid
sângeră pe cărămidă...

Ce căderi de simfonie
clipocesc pe sub ferești:
Doamnă, toamnă, unde ești
în celula cenușie?

Șed pădurile ca mume
prinse'n foșnetul captiv!
Poate Duhul primitiv
face-un duș, sătul de lume.

Căci crescute peste veacuri:
înainte și'ndărăt,
inimile de omăt
cată buruieni de leacuri.

ZAHU PANĂ

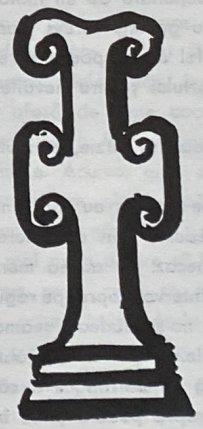

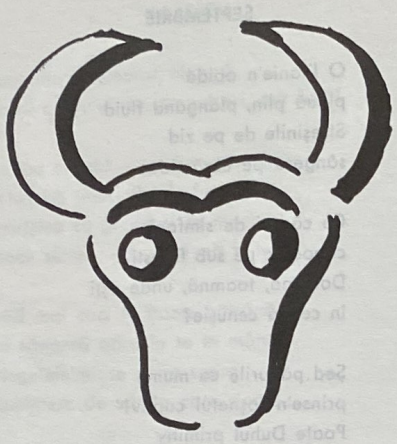

EUGEN POPESCU

JUNCANII LUI MOȘ BÂRSAN

Pe lângă Sebeș-Alba era un mic șantier pentru prospecțiuni geologice, dotat cu o sapă rotativă acționată de un motor Diesel și în jurul ei erau 5–6 muncitori și un maistru geolog căruia muncitorii i se adresau „domnule inginer". Mai era un fel de gospodar care avea la dispoziție o mică autodubă necesară transportului pentru nevoile șantierului de alimente și materiale.

Timpul era mohorît, de toamnă târzie, cu multe ploi, iar în timpul nopții era frig și cerul înnourat.

Într'o bună zi, cei de pe șantier au auzit niște strigăte ce veneau pe aripile vântului dinspre pădurea din apropiere și care păreau a fi ale unui om care se afla în necaz. Se auzea mereu: hi-i-ho-o, hi-i-ho-o, iar aceste sunete se repetau la intervale aproape regulate.

Oamenii de pe șantier nu-și dădeau seama de unde veneau aceste strigăte și ce însemnau ele. După ce strigăturile au încetat, au văzut, după un oarecare timp, că un bătrân cu o căciulă neagră pe cap mergea agale pe vâlceaua dinspre pădure și se îndrepta spre micul șantier.

Când a ajuns în incinta șantierului, bătrânul și-a aruncat privirea spre maistrul geolog, care sta în fața barăcii și părea că așteaptă pe omul care îi sta acum în fața lui.

Bătrânul și-a scos căciula, în semn de prețuire a „domnului" din șantier și o învârtea încetișor în mâini, neavând curaj, parcă, să înceapă vorba. La el era mai mult o sfială, deoarece se găsea în fața unei importante persoane, pentru el. Cu un glas plin de respect, bătrânul se adresează maistrului geolog:

– Să trăiți, domnule inginer.

– Bună ziua, bătrâne, îi răspunde maistrul, ce vânt te-abate pe la noi?

– Domnule inginer, am și eu un necaz. Lumea îmi zice moș Bârsan, că mă vede cu niște fire de păr alb în barbă, știți, din cauza necazurilor și cu fața brăzdată de muncă și de trai greu.

– Ia spune, moș Bârsan, cu ce putem să-ți fim de folos? îl întrebă maistrul din șantier, cu o voce prietenoasă.

Cei 5 muncitori se opriseră din lucru și se apropiaseră de moș Bârsan să audă și ei ce vrea bătrânul acesta.

– Domnule inginer, eu sunt cu carul cu lemne, iaca, acolo, spre colțul pădurii, începe moș Bârsan să-și spună nevoia. De vreo săptămână am cărat cu juncanii mei, vreo 10 care cu lemne din pădure, ba lemne de foc, ba lemne bune de clădit vreun adăpost pentru om sau pentru vite, după nevoie. Astăzi am rânduit în car niște lemne din alea cam de 2 stânjini și am pus cam multe de data asta, că juncanii mei nu mai pot scoate carul din niște șleauri de noroi, care s'au făcut din ploile ce-au căzut pe-aci pe la noi, după câte știți și Dvs. Poate că și boii or fi obosiți, că i-am muncit mereu zilele astea, bieții de ei, și nici de mâncare n'au prea avut, că, afară de niște coceni și niște paie de grâu, nu le-am dat altceva, pentrucă a fost un an secetos și nu s'au făcut nutrețuri bune pentru animale. Acuma, uite, că am rămas cu carul împotmolit în noroi, un noroi care ajunge până la butucul roții. Bieții juncani sunt până la genunchi în nămol și nu mai pot să scoată carul. Eu știu că juncanii mei ar mai avea putere să-l tragă din nămol, îi cunosc bine cât pot, dar le trebue ceva, ceea ce eu nu pot să le dau. I-am tot mânat cu gura până acum, îndemnându-i cu vorbele hi-i-ho-o, cu care ei sunt învățați de-atâția ani de când îi am.

Și aci, moș Bârsan a făcut o pauză și a privit peste cei 5 muncitori, punând ochii pe unul dinte ei, care era un vlăjgan înalt, tânăr, bine

legat, om în toată puterea. Când „inginerul" îl văzu că se uita spre muncitori, l-a întrebat:

– Și ce-ai vrea să facem noi pentru dumneata, moș Bârsan, ca să te ajutăm să scoți carul din nămol?

– Domnule inginer, îi răspunse moș Bârsan, iacă mă uit la băiatul ăsta voinic, lăsa-ți-l să meargă cu mine să mă ajute și să facă ce i-oi spune eu.

– Moș Bârsan, dacă e vorba să scoatem carul din noroi, mergem cu toții să ajutăm, nu numai unul de care vorbești dumneata, propuse maistrul geolog.

– Nu, domnule inginer, vă mulțumesc, este destul ce v'am rugat, numai pe omul acesta să mi-l dați, răspunde moș Bârsan la propunerea „inginerului".

– Și cum te poate ajuta el?

– Domnule inginer, eu îi dau biciușca mea, pe care vedeți că o am în mână, el se dă pe lângă boi, îi îndeamnă mai întâi cu vorba să pornească, și dacă n'or vrea, să le tragă niște bice pe spinare, că eu știu puterea juncanilor mei, că deh!, așa e animalul făcut, dacă îl ajuți cu un bici pe spinare, i se împătresc puterile.

– Bine, moș Bârsan, ceea ce spui dumneata e foarte simplu, lucru pe care îl poți face și dumneata singur, sau n'ai putere să dai în ei? i se adresă maistrul geolog.

– Nu e vorba de putere, domnule inginer, că putere aș mai avea. Dar, mie îmi este milă să dau în ei, nu i-am lovit niciodată. Eu îi am de 6 ani, i-am luat din târg în aceeași zi, erau juncani, de aceeași vârstă și i-am învățat împreună la jug. I-am crescut ca pe copiii mei, cu ei îmi fac toate muncile, mă ascultă și n'aș avea sufletul ăla să dau în ei. Cum să dau în ei, dacă sunt ca și copiii mei? Dvs. poate nu știți ce înseamnă să ai un animal cu care să te înțelegi din semne, așa cum mă înțeleg eu cu juncanii mei. Și-apoi, domnule inginer, n'aș vrea să m'apuce noaptea pe-aci, că știți că pe vâlcelele ăstea se cam plimbă lupii noaptea și n'aș vrea să-mi apuce și juncanii pe-aci, că așa cum sunt lupii înfometați, mi-ar putea ataca juncanii. Și cum de lupi ei nu se pot apăra, decât să-mi pierd juncanii, mai bine să-mi ia Dumnezeu zilele.

Maistrul geolog a rămas impresionat de povestea lui moș Bârsan și a dat poruncă muncitorului cel voinic și tânăr, care a fost de față la discuții, să însoțească pe bătrân și să-l ajute, cu ce i-o cere el.

Când ajunseră la car, moș Bârsan spune muncitorului din șantier:

– Uite tinere, ține biciul ăsta în mână, eu mă duc la spatele carului,

să nu mă vadă boii că sunt aci când le dai cu biciul ăsta pe spinare. Dumneata te duci în fața lor, să te vadă, îi mângâi pe ochi și le spui niște vorbe de îndemn ca să scoată carul din noroi. Pe urmă, când ieși la drumul cel bun, îi oprești și de-acolo înainte merg eu lângă boi.

Muncitorul voinic a luat biciul în mână și a început să lovească într'unul și într'altul, strigând pe lângă ei de vuia pădurea.

Când au simțit boii lui moș Bârsan loviturile pe spinare, date cu codelia flexibilă de alun a biciului lui moș Bârsan, care parcă se lipea de pielea boilor, au sărit în două picioare, ca niște armăsari pur sânge, au scos carul din noroi și au luat-o la fugă spre drumul cel pietruit, cale de vreo 200 de metri.

Moș Bârsan își acoperise ochii cu căciula, să nu vadă când îi bate copiii, și a pornit-o și el încet, încet, până a ajuns la carul cu lemne și la omul din șantier care îi lovise juncanii lui, fără milă.

Și-a mângâiat juncanii, le-a spus hi-i-ho-o de vreo 2–3 ori și a pornit agale spre casă, fără teamă de a-l mai apuca noaptea pe lângă pădure.

EUGEN POPESCU

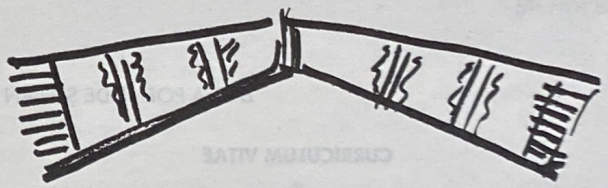

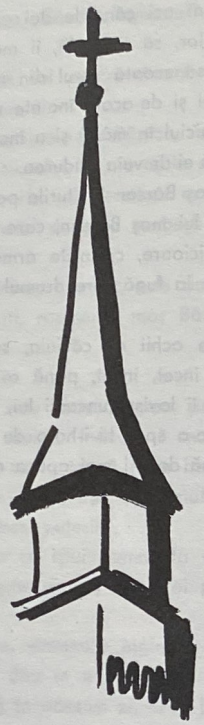

DOUĂ POEME DE ȘTEFAN BACIU

CURRICULUM VITAE

Eliminat de „heirupiști"
din literatură (din R.S.R.)
mă aflu (cu încântare)
dar fără surpriză
în „Istoria Literaturii Braziliene"
de Manuel Bandeira

la Rio de Janeiro
și în trei antologii
de poezie contemporană din Hawaii:
POEZIE ÎN LIBERTATE!

*

MELODIE

Citesc pe Joachim Ringelnatz
între cafele turcești
și mă gândesc că Nina Cațț
e **vărf** la București

un celo stins se aude
de undeva din Mariane
obrazele'n noapte sunt ude
pocnesc înspre ziuă castane

la Honolulu în deal
un cânt în șoaptă răsună
(ukulele sau, poate, caval)
aloha, noapte bună!

ȘTEFAN BACIU

*

* *

ALEXANDRU BADIN

MADEMOISELLE CROZAT

Am cunoscut-o pe Mademoiselle Crozat în spital, unde ea era directoare administrativă. Mademoiselle Crozat a fost pentru mult timp sora șefă religioasă și profesională a surorilor călugărițe care lucrau în spital. Dar, cu mulți ani înainte de venirea mea în Neuchâtel, Spitalul a decis să renunțe la serviciile acestor surori de dedicație spirituală și să angajeze

surori laice. Singura care a rămas a fost Mademoiselle Crozat, ea având o mare autoritate și o mare competență, încât oferea un ajutor de neprețuit. Astfel, Mademoiselle Crozat și-a terminat cariera religioasă și a fost numită în acel post administrativ.

Erau foarte puține surori căsătorite; majoritatea lor erau necăsătorite și multe dintre ele trăiau în spital, unde, într'o mansardă foarte înaltă, era amenajată rezidența surorilor.

Așa cum am spus, aceste surori nu erau călugărițe, dar Mademoiselle Crozat, care trăia de asemenea în rezidența surorilor, le organiza viața, munca, mesele, sărbătorile într'un mod foarte asemănător cu felul de trai al unor călugărițe.

Mademoiselle Crozat era cred sexagenală și chiar dacă mă înșel, nu vreau să accept mai mult; purta ochelari de care nu se putea lipsi, mergea cu umerii aduși și avea întotdeauna o ținută impecabilă în halatul ei alb imaculat. Ceea ce m'a impresionat de la început la ea a fost felul și precizia mișcărilor, nerisipindu-și energia, nefăcând nici măcar o jumătate de pas care nu era absolut necesar. Era atât de echilibrată în mișcări și în comportamentul ei general, încât nu-ți puteai reține o anumită admirație pentru această femeie remarcabilă.

In spatele ochelarilor, ochii ei păreau mari, umezi, cu pleoapele roșii, dându-ți impresia, când zâmbea, că abia reușea să-și stăpânească un ironic hohot de râs. Obrajii erau roz și pielea avea puține cute, dându-i aerul unei primăveri târzii sau al unei frumuseți perpetue: mai târziu am aflat că lua hormoni de multă vreme.

La zece zile după începerea activității mele, a trebuit să merg la München, unde aveam de dat un examen în vederea emigrării în U.S.A. și deoarece salariul venea la sfârșitul lunii, a trebuit să îi cer Domnișoarei Crozat un avans din salariu pentru a-mi putea cumpăra biletul de avion. Când i-am solicitat acest avans ea s'a uitat la mine cu atenție și sunt convins că avea îndoieli că mă voi mai întoarce din Germania; mi-a dat totuși salariul pe două săptămâni și așa am reușit să mă duc și să trec primul meu examen profesional, singurul pe care puteam să-l dau, neavând vreo cetățenie. Era un fel de asigurare pe care voiam să mi-o dau, ceva ce încercam să probez și în același timp, o mică fereastră ce mi se deschidea spre un viitor problematic.

Stranie experiență: să vii din România cu pașaport italian, să lucrezi în Elveția franceză și să dai un examen medical în limba engleză, în Germania.

Într'una din zile, după întoarcerea din Germania, Mademoiselle Crozat m'a invitat la un ceai în reziden,a surorilor. De atunci, de câte ori stăteam în spital mai târziu sau când simțeam nevoia de companie, mergeam la „une grande mansarde" pentru o conversație, un „fondu" sau câteodată un „Kirsch".

Era o atmosferă familiară, caldă, prietenoasă, în care fiecare avea o participare în acel cerc de persoane foarte diferite. Două surori erau spaniole din Malaga, una era elvețiană, dar din Ticino, partea italiană a Elveției și vorbea franceza cu un accent mai puternic decât mine. Celelalte surori erau din partea franceză sau germană. Provincia elvețiană în care se vorbește Roumanche nu era reprezentată, eu fiind singurul participant straniu venit din depărtare, de undeva de dincolo de bariera slavă.

Mademoiselle Crozat era întotdeauna acolo, cu noi, dar avea de fiecare dată o activitate diferită de ceilalți. Dacă noi luam un ceai sau conversam, ea se retrăgea într'o cameră alăturată uitându-se la televizor sau croșetând.

Eu eram singurul bărbat printre aceste fete tinere sau întârziate, la care, cu cât dorințele erau mai suprimate, cu atât idealurile deveneau mai înalte, sub privirea discretă dar neslăbită a Domnișoarei Crozat.

Uneori, dacă le spuneam o istorie mai îndrăzneață, care ar fi fost absolut decentă în Roma sau Zürich, fetele se uitau la Domnișoara Crozat și, dacă ea nu demonstra un amuzament convingător, una dintrele ele spunea:

– Ei bine, acești români sunt nebuni! – ceea ce în limba franceză avea o frumusețe inegalabilă: „Eh beh, ces roumains sont foux!"

Mademoiselle Crozat încheia serile comune spunând „noapte bună" tuturor și retrăgându-se în camera ei, pe care am văzut-o incidental o dată sau de două ori.

Era mobilată foarte simplu, aproape monahic, dar impresiona în mod deosebit faptul că întreaga cameră era supraîncărcată cu cărți. Mademoiselle Crozat era un tezaur de cunoștințe: putea să citească Homer în greacă și Horațiu în latină, vorbea de asemenea germana și engleza.

Odată m'a invitat să vizităm împreună săracii din Neuchâtel. Am mers cu ea și am văzut că avea dreptate: erau surprinzător de mulți săraci în Neuchâtel.

Dacă iei vaporașul din portul Neuchâtel și faci o mică plimbare până la Estavayer le Lac, privind spre acest oraș – așezat de Dumnezeu între un lac în față și un munte în spate – poți conchide că el constituie tipul

ideal al acelor așezări umane, în care se găsesc laolaltă, ca de altfel pretutindeni, micile și marile mizerii.

Eu eram translatorul pentru familiile muncitorilor italieni. Pentru prima oară vedeam italieni vorbind puțin.

– Vezi, doctore – începu să-mi vorbească Domnișoara Crozat, italienii, chiar când sunt săraci, nu beau niciodată. Elvețienii noștri când dau de situații mai dificile beau fără să se gândească prea mult. Italienii par să fie mai fericiți cu ei înșiși.

Dar toți săracii în Europa, italieni, elvețieni, spanioli au o anumită decență, pe care nu o pierd cu ușurință și pe care acum, privind în urmă, o socotesc a avea valoarea unei virtuți.

De fapt, Mademoiselle Crozat, încerca să ajute pe săraci, italieni, elvețieni, spanioli, prin asistența ei desfășurată în cadrul organizației „Armée du Salut" – „Armata Salvării", similară, dar cred, mult mai eficientă, decât organizația americană denumită la fel.

Pentru ziua mea de naștere, fetele, vreau să spun surorile, mi-au făcut o surpriză, sărbătorindu-mă, cu prăjituri, tort și lumânările de rigoare.

Mademoiselle Crozat nu a luat parte, nu a fost de față, ea fiind ca întotdeauna într'o cameră alăturată, dar am avut impresia că ea fusese de acord, dacă nu cumva chiar inițiase gestul.

Încet, încet am început să simt și să realizez că Mademoiselle Crozat, avea pentru mine mai multă simpatie decât se acordă de obicei unui coleg și că într'un fel mă avea, fără să fi știut imediat, aproape de sufletul ei. Eu însă eram prea tânăr, nematurizat, crud și arogant, fără prea multă considerație pentru cei care se uitau la mine cu dragoste și poate cu atracție.

Vârsta era pe atunci, pentru mine, un lucru prea important.

Uneori, în cabinetul ei de lucru, în după-amiezile când nu eram ocupați, mă invita la o cafea sau la un ceai. Erau întâlniri neformale, în care defectele mele ieșeau în evidență în toată amploarea, mai ales pentrucă vorbeam prea mult în loc de a asculta.

Îmi amintesc că odată i-am vorbit despre nevoile mele materiale în viață: că mă așteptasem să fiu plătit mai bine, că ar trebui să fiu remunerat mult mai mult, deoarece nevoile celor în situația mea socială sunt multiple și numai satisfacerea bănească ar putea să aducă alte mulțumiri. Uitasem probabil că salariul meu era de trei ori mai mare decât al ei și că de asemenea salariul meu era echivalent cu al unui consilier federal. Dar ce te poți aștepta dela un om foarte tânăr, căruia i-au fost

așa de familiare doctrinele materialiste din secolul al XIX-lea și transpunerea lor în practică în secolul XX? Cea mai modestă promisiune pentru un câștig material era mai atrăgătoare decât cea mai imediată experiență spirituală. Pentru mine materia era elementul primar, iar spiritul o simplă anexă, care putea fi controlată. Spiritul era o funcție a creerului, așa cum saliva era produsul unei glande. Vârstnica mea interlocutoare a încercat în zadar să-mi explice că, într'adevăr, nimeni nu a putut dovedi existența spiritului în afara materiei, dar că orice modificare și mișcare a materiei, orice schimbare de importanță, are loc numai prin spirit. În mod hotărît, tânăr fiind, aveam de parcurs un drum lung înaintea mea.

În timpul verii, ne petreceam după amiezile libere, pe o terasă a spitalului de pe care se vedea lacul. Această terasă cu o masă și câteva scaune de bambus, constituia scena pe care își expunea concepțiile spirituale și emoționale companionul meu monahic, rătăcit într'o lume absurd de laică și de tolerantă.

Subiectele mele erau aproape neschimbate. Îmi plăcea să-mi extind sfera conversației, vorbind despre ambițiile mele, planurile mele, cariera mea și dacă nu mă înșel despre noul automobil pe care vroiam să-l achiziționez – dar ea, la fel de neschimbată, îmi vorbea despre lucruri cu totul deosebite.

De fiecare dată ea își depăna visul propriilor ei simțăminte și idei ordonate, sublimate, trecute prin filtrul unei rațiuni idealiste și înconjurate de o atmosferă rarefiată și purificată de elementele inadecuate ale cotidianului.

Ne vorbeam sau mai bine zis îmi vorbea de obicei uitându-se departe la limita malului opus al lacului sau al orizontului format de Alpii Bernezi și cerul mereu mohorît al Elveției. Privirea i se plimba între orizontul impalpabil, dar promițător și mine, care pe atunci aveam o figură tânără și îndrăzneață, venit parcă ieri din junglă.

– Vezi Doctore, noi facem numai ceea ce avem în minte să facem. Între a te uita la un măr și a mânca acel măr este o distanță enormă în timp și în intenție. Când această distanță între cele două acte, a privi și a mânca, este foarte mică, sau inexistentă, dacă te uiți și mănânci imediat vei avea numai o experiență gastronomică. Dacă însă distanța dintre cele două acte este mai lungă, vei simți o anumită dorință de a avea obiectul dorit și eventual vei încerca o experiență emoțională, consumând așteptarea.

Dacă însă îți va fi foarte foame și nu vei avea perspectiva obținerii

unui măr, atunci vei putea să visezi și să ai fantezii despre măr. Noi suntem singurele animale care putem amâna materializarea dorințelor și poftelor noastre. Acea distanță dintre cele două acte va crea o anumită aureolă, o atmosferă de așteptare, un răspuns emoțional pozitiv, deoarece timpul magnifică obiectul dorințelor noastre, purifică intențiile și dă naștere elementului de ritual, care este de asemenea o moștenire veche, la fel de veche ca și procreația. Timpul, așteptarea, restrâng și controlează înclinațiile noastre naturale și uneori primitive – dând o posibilitate spiritului și rațiunii să apară ca fenomen dominant. Obiectul va deveni un subiect al aspirațiilor noastre, un subiect al acelui grup de celule sau grup enzimatic, care creiază acele funcții superioare care ne fac pe noi sensibili și susceptibili a fi mișcați de muzică, poezie, iubire și poate de asemenea ne dă capacitatea de a ierta. Și tot acest câmp de activitate umană de înaltă suprastructură este atât de departe de realitatea crudă care l-a generat și care de fapt a fost primum movens, încât cele două activități umane, activitatea fizică și cea nefizică, confruntate, se pot uita una la alta fără să se mai poată recunoaște, devenind ca două lumi aparte una de cealaltă. Ceea ce ne rămâne în minte sunt numai acele elemente nefizice, de suprastructură, reflecția înfrumusețată a realității, a unei realități care se va îndepărta și dispărea, odată cu prezentul în care s'a petrecut și cu care s'a contopit.

Așteptarea și veneratia dorințelor ne ridică și glorifică ceea ce avem terestru și fizic în noi, iar realizarea dorințelor ne coboară și profanează ceea ce este aspirație și elan.

Satisfacerea și obținerea directă și imediată a nevoilor, apetiturilor și instinctelor ne transpune pe o treaptă animalică, deoarece animalele de asemenea nu își pot amâna dorințele. Cei mai expuși sunt tinerii – fiindcă fără să ne dăm seama, tinerețea este un fenomen de creștere, de obicei într'o direcție greșită, iar restul vieții este trăit ca să o corecteze.

Trebuie să admit că o urmăream cu un interes crescând și uneori pot spune că m'am simțit exaltat de ideile ei, dar legăturile mele anterioare cu o lume telurică erau puternice, aproape de neînvins. Din tot acel noian de idei pe care ea mi le-a oferit cu grație și disciplină, eu nu am reținut decât una, de aceea am îndrăsnit o întrebare.

– Mademoiselle Crozat, ce gândiți despre dragoste?

În acel moment i-a apărut un surâs pe față, un surâs șters sau poate mi s'a părut, dar se uita la mine, cu capul înclinat spre spate și cu ochii puțin închiși, ca și cum mă privea de pe vârful unui munte.

– Doctore, nimeni nu iubește pe altcineva. Fiecare își iubește propriile lui fantezii, despre sine însuși și despre restul lumii.

Realitatea înconjurătoare ne este importantă numai prin ceea ce gândim despre ea și aceasta este de fapt ceea ce și iubim și în ceea ce credem, propriile noastre fantezii, care devin în timp propriile noastre opinii, o parte din noi înșine, din sufletul nostru, pentru care am fi gata să și murim.

Amândoi ne uitam în spre lac, unde, departe de noi, dar în fața ochilor noștri avea loc o cursă de bărci cu pânze.

Și, deodată, am auzit-o din nou, vorbind cu un ton neobișnuit, ca o declamație calmă, caldă și pătrunzătoare; întregul ei trup a făcut o ușoară mișcare înainte, către mine, ținându-și mâinile încrucișate pe genunchi și cu ochii largi deschiși:

– Ascultă-mă și nu uita: dragostea este în jurul instinctului, ca aureola în jurul icoanelor, a imaginilor sfinte: una dă spiritualitate omenirii, iar cealaltă este atașată divinității.

Tot ceea ce ea spunea era foarte frumos, de înaltă inspirație intelectuală, dar nu reușea să mă facă să uit problematica vieții mele fizice și imediate.

Eram însă din ce în ce mai puțin surprins, găsindu-mă împreună cu Domnișoara Crozat pe acea terasă, în acea zi, și apoi în multe altele.

Era o relație foarte interesantă, era ceea ce numim o relație platonică, absolut platonică. Nu i-am atins niciodată nici măcar mâna și este inutil să precizez că nu ne-am apropiat corpurile vreodată în vreo poziție înclinată sau reciproc indecentă.

In rest, viața mea decurgea simplu și senin iar rafinamentul Domnișoarei Crozat și al prieteniei ei era o contrabalanță, o sofisticare de care mă bucuram, dar pe care nu o meritam. Oh, Doamne, nu, nu o meritam deloc. Eram ca un lup tânăr care dădea târcoale vinovate turmei pe care ea o ocrotea.

La începutul unui Ianuarie, am părăsit, cu sau fără motiv, Elveția și am plecat în Satele Unite.

De Crăciun, înaintea plecării mele, am primit câteva portefeuilles dela colegi, unul dinte ele fiind dela Modemoiselle Crozat.

In avalanșa unei asemenea deplasări, am aruncat totul grămadă în geamantan grăbindu-mă spre avion.

Unele dintre aceste cadouri le-am dăruit mai târziu altor prieteni, nerămânându-mi decât unul singur.

După sosirea mea în Statele Unite, după câteva schimburi de scrisori, am încetat să ne scriem, dar ca să fiu mai exact, eu am fost cel care nu i-am mai răspuns. Eram foarte ocupat și mai mult decât atât, viața mea începuse să se desfășoare cu o mare viteză și cu bruște schimbări de țeluri, încât într'un asemenea tur de forță, aproape îmi zbura pălăria de pe cap.

Mulți ani mai târziu, m'am reîntors să revăd Neuchâtel. Am stat numai o singură zi și nu am putut întâlni aproape pe nimeni. Am aflat însă că Mademoiselle Crozat murise cu un an de zile în urmă, de un cancer uterin cu metastaze pulmonare.

M'am reîntors acasă în New York într'o Vinere Mare și obosit, prăbușit la masa mea de scris, în tăcerea nopții, mi-am revizuit dureroasa surpriză a voiajului meu, întreaga mea viață înainte și după Neuchâtel, și prețioasa, neglijata și eterna prietenie pe care o pierdusem. Numai atunci am înțeles pe deplin piederea ei.

Sărman suflet nobil, care a trăit ca o sfântă, cu credințele ei adânci, cu cărțile ei, cu frumusețea ei ascunsă și nerecunoscută! M'am simțit apăsat ca de o vinovăție universală, întreaga istorie m'a izbit greu, necruțător, după atâția ani.

Ar fi trebuit atunci să îi dau o îmbrățișare protectoare și să îi sărut ochii ei aproape orbi, roșii și umezi. Ar fi trebuit să-i transmit vibrațiile mele primare acelei spiritualizate unități protoplasmatice. Ar fi trebuit să îi ador trupul ei artritic, bătrân și neîntinat. Asta era tot ceea ce aș fi putut face, deoarece spiritul ei era de neatins, inaccesibil pentru mine, cu mult deasupra orizontului meu. Pentru un moment, mi-am simțit inima bătând și punându-mi o mână pe piept, încercând să o stăvilesc, ca într'o viziune, am văzut pe Magdalena spălându-I picioarele și uscându-Le cu părul ei, și apoi am văzut-o pe Kundry făcând același gest cu Parsifal. M'am simțit înnecat în rușine și inutilitate.

Le portefeuille – deodată, din depărtare, apăru în mintea mea singurul portofel pe care-l oprisem. Mi-am amintit. Era în fundul unui sertar dela masa la care stăteam, uitat acolo de aproape zece ani.

Am luat obiectul în mână, cu venerație, l-am deschis încet, cumpănit, și am avut impresia că una din părți este mai grea decât cealaltă. Am cântărit portofelul în palmă și mi-am dat seama că într'adevăr, ceva s'a mișcat înăuntru rostogolindu-se.

Cu degetele reci, am deschis despărțitura centrală și deodată o monedă galbenă căzu pe masă, în fața mea. Era o monedă comemorativă, bătută

de Armée du Salut. Pe o față scria „Crăciun 1968" iar pe cealaltă – „voi fi cu voi până la sfârșitul lumii".

Pentru a atinge transcendența, revelația sau vecinătatea lor, nu trebue neapărat să bem, sau să luăm droguri nici să ne expunem unor experiențe senzuale neobișnuite. Dacă poate însă să ne miște sau sensibiliza scânteierea unui cuvânt, puterea unui sentiment nobil sau frumusețea unui mare exemplu, atunci prieteni buni, suntem cu toții salvați, binecuvântați, și iertați; nimic rău nu ni se mai poate întâmpla.

ALEXANDRU BADIN

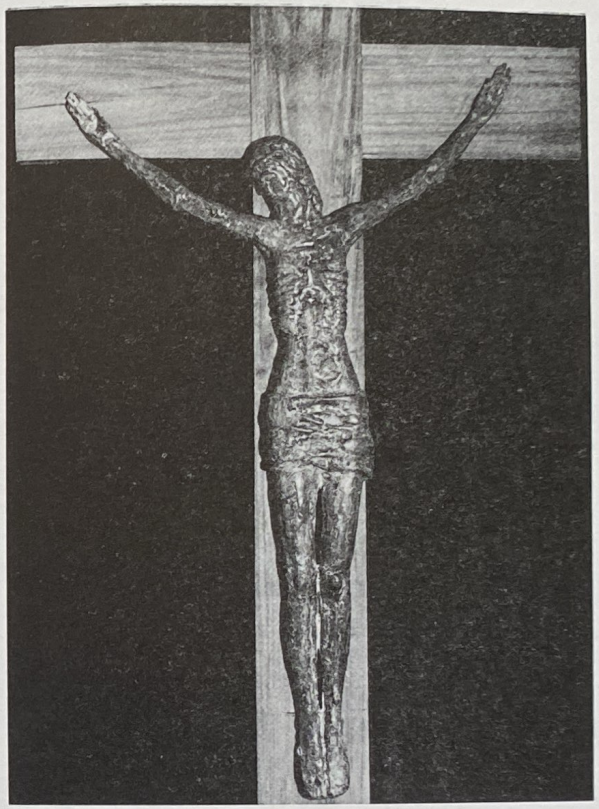

POEME HAIKY

Mama lui Iuda

Pietrificată
Funia'n copac. Țurțur
Unde'ți sunt norii?

Țara

Până departe
Ziua de Paști cu Ai-Mei –
Masa rotundă!

Ștefan

Osului cobor
Până la aripi – Putnă
Pâlpâind candeli!

Îngăduie, Doamne

Cu numele Tău
Mi-am botezat tăcerea
Luceafăr izvorând.

Doina lui Eminescu

Sfinții noștri plâng
Dimineață – macului
Rotund al țării.

Istoria României

Codrule, freamăt
De-arhanghel . . . Siloamul
Aș . . . tep . . . tă . . . ri . . . lor!

Portret

Mă doreai stejar,
Nu lut. Sicriu ți-aș fi fost,
Nu cana cu vin.

Flori de plastic

Frumoase! Nu plâng,
Nu râd – ochii lui Iuda
Din știreang, oglindind . . .

Esteticii

Păunul le-arăta
Ceva la critici . . . Și ei
Numărau pene.

Pe drumul spre Drum

Morții se urcă
La ghiocel în spate
Așteptându-ne.

Dragostea

Doi tineri . . . Lacul
Soarbe tăcerile lor
Picurând din stea.

A fost deja copilăria?

Ostrov cu îngeri.
Podul e rupt, doar fragii
Mă tot așteaptă!

Perla

Împietrește-mă
Clipă – Luminii! Tabor –
Codrul din scoică . . .

Râvnitul eusian

Apelor mele
Ce măr se scutură?
Lună, tu nu știi?

Condac otrăvit cu timp

Zâmbește pruncul . . .
Pădurea mea coboară
Smeura 'nflorind . . .

Clopotul Putnei

Ceață . . . O fi
Pădurea, ori arhangheli
Gata să sune?

Icoana din lacrimă

Petale strângând . . .
Tu te rogi macule, ori
Noaptea-i prea grea?

Katharsis

Fiecare zi
Ne naşte un cerşetor
Ceasului nostru!

Vama întâia

Macul pe margini
De noi înflorind Somnul –
Şoaptă de îngeri!

Heruvic

Pe ţărm m'a adus!
Încă-o lacrimă mării –
Calendar de scoici!

Vecernie

Domol, melcul . . .
Ce lacrimă Doamne
Mai plângi pentru noi?

Tăcere

Copilul doarme.
Doar răsuflarea'i aud
Şi-aroma pâinii . . .

Sângeră singurătatea

Pasărea'şi strigă
Noptea . . . N'o fi duhul meu
Căutându-mă?

Mariologică

Adâncii, codrii . . .
În mijloc – Ţara-Nufăr,
Maica Domnului!

Brânduşa

Lumina de-Adânc
Pe strai. În mână hrisov
De drum violet . . .

Grâu

Vin heruvimi
Spre Betleem sărutând
Mână de ţăran.

Vara

Câmpul răsuflă
Maci. Se topeşte zarea
Do-go-ri-toa-re!

Mama

Inima ta – cinci
Pâini în mâna lui Isus
Frângând pentru noi.

Poştăriţa

Ce mult îţi doreşti
Vorba cea aspră: Babo,
Ţine scrisoarea!

DUMITRU ICHIM

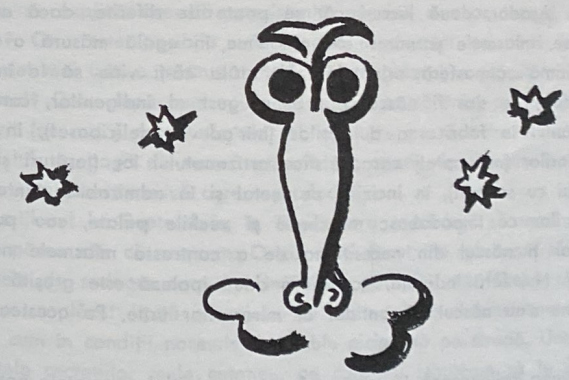

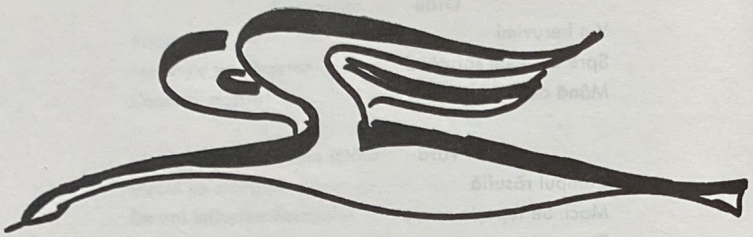

CICERONE CERNEGURA

PE URMELE LUI HANIBAL, ÎN FENICIA LUI BURGHIBA

Dacă cineva m'ar întreba ce anume m'a izbit mai mult în Tunisia, aş răspunde: „muştele şi moscheile"*.

Muştele şi moscheile contrasemnează marile contraste din care se compune ţara aceea de dincolo de mare. Primele în calitate de ambasadoare ale căldurii sărate şi ale apatiei pe care o determină şi care au drept rezultate aproape scuzabile curăţenia neglijată şi o... bogăţie de miasme care-ţi întorc stomacul pe dos. Ca să fim sinceri, nu de aci de ieri mirosurile neplăcute sunt sinonim al „atmosferei orientale". Dar trebuie să recunoaştem că şi rafinatele şi îmbătătoarele parfumuri sunt specifice Orientului. Aşadar, două lucruri cât se poate de diferite, dacă nu cu totul opuse, miasmele şi miresmele, sinonime în egală măsură a ceea ce se chiamă „atmosferă orientală". Într'atâta că-ţi vine să te întrebi dacă parfumurile s'or fi născut din bunul gust al indigenilor, care îşi spun cuvântul în fabricarea dulciurilor (într'adevăr delicioase!), în alegerea culorilor (minunate!) caracteristice artizanatului lor (ţesături şi covoare, mai cu seamă!), în inciziile pe metal şi în admirabila dantelărie a stucaturilor ce împodobesc moscheile şi vechile palate, sau pur şi simplu s'or fi născut din necesitatea de a contrasta miasmele neplăcute... (?). Nu, fără îndoială, această a doua ipoteză este greşită. Parfumurile nu s'au născut ca antidot al mirosurilor urîte. Pe acestea din

* În versiunea italienească, în care au fost scrise iniţial prezentele note de călătorie pentru o revistă care apare la Roma, făceam din muşte şi din moschei un frumos joc de cuvinte: **le mosche e le moschee,** în româneşte fără posibilitatea unui corespondent perfect.

urmă cine nu le suportă, nu le tolerează şi-şi dă de furcă să le elimine cauzele din rădăcină.

Este aproape de neconceput toleranţa faţă de urît din partea unor oameni cărora le place frumosul şi a căror principală activitate este lucrul de mână, caracterizat printr'o meticulozitate şi un cult al amănuntelor de-a dreptul fascinante. Şi meticulozitatea exclude ideea de neglijenţă, pentru că meticulozitatea înseamnă totodată pedanterie, iar pedanteria este simţul curăţeniei dus până la exagerare. În acest sens, însă, Tunisia ne oferă puţine probe. Una dintre acestea este „oraşul alb" Sidi Bou Said – soluţie tipic orientală de a te apăra de muşte şi demonstraţie, spre deosebire de tot ce am spus până aici, a unui adevărat cult al curăţeniei. Localitate de vilegiatură prin excelenţă, aşezată pe o colină la malul mării, Sidi Bou Said este o stupărie de vilişoare în stil maur, mai mult sau mai puţin de aceleaşi dimensiuni, albe, teribil de albe şi la ferestre, toate, fără excepţie, cu jaluzele albastre, de un albastru ca acela al mărilor sudului: culoare care se spune că muştelor nu le place.

Dar Sidi Bou Said este un exemplu rar în această materie. Adevărate reprezentante ale obrazului curat al Tunisiei, ca de altfel al tuturor ţărilor arabe, sunt, însă, moscheile (în care muştele nu intră nicicând!). Aici, curăţenia perfectă este sinonim al laboriozităţii şi veneraţiei în aceeaşi măsură a divinităţii şi capodoperelor datorate inteligenţei şi harului artistic al omului. Moscheile sunt, în esenţă, ambasadoarele unei vechi şi consistente civilizaţii.

Cum se explică această coexistenţă paşnică a unor lucruri diametral opuse? Cum este posibilă convieţuirea frumosului cel mai frumos cu urîtul cel mai urît, a încântătorului cu respingătorul, a plăcutului cu îngreţoşetorul? Deh, după cum spuneam, există pe tărâmul acela de lume şi o doză (nu mică) de apatie, dar ei, cei care au rădăcini acolo de când pământul, nu bagă de seamă propria lor apatie, la fel cum aproape nu observă căldura excesivă care o produce.

La mijlocul lui Septembrie, în Tunisia era o căldură să mori. Mie mai că-mi părea rău că venisem. Orice aş fi făcut, nu izbuteam să stăvilesc şiroaiele de sudoare care îmi înăclăiau părul şi mă făceau să-mi simt cămaşa neplăcut lipită de piele, cu toate că o descheiasem până la brâu, cum în condiţii normale nu umblu niciodată pe stradă. Unele dintre râuleţele secreţiilor mele cutanee, pe care nu izbuteam să le stopez la timp cu batista, ori să le şterg cu dosul mâinii, îmi cădeau – pleosc – în ochi, chiorându-mă, sau pe ochelari, prin lentilele cărora nu se mai

vedea nimic. Muștele, cărora le place să mănânce sărat (vai de rinichii lor, dacă i-or fi având!) și cărora, gătit în „sosul" acela, le păream apetisant, nu se lăsau alungate cu una cu două. Cunoscutul gest al mâinii nu era suficient pentru a le face să-și ia tălpășița; uneori trebuia nici mai mult nici mai puțin decât să le apuc cu mâna și să le arunc cât colo.

Să ajung seara într'o cameră de hotel și să mă bag săpunit sub duș era fericirea supremă.

Dar băștinașii nu păreau să sufere deloc. Să-nnebunești, nu alta!, văzându-i trecând liniștiți pe străzile acelei infernale saune ce este patria lor mumă, îmbrăcați în toată legea. Nu numai cei care se poartă după tradiție. Să-i lăsăm deoparte pe aceia: ce pot să facă?! Dar sunt și pe-acolo unii care se îmbracă după moda europeană. Europeană-europeană, dar... sub cămașa nu le lipește maioul și, peste cămașă, puloverul de lână. Ba, eventual, și pardesiul. (Un pardesiu **ușor**, fără îndoială; o spun și o subliniez, fiindcă nu-mi place să exagerez). „Nu muriți de căldură cu garderoba asta pe voi?", am întrebat. „E toamnă de-acum", mi-au răspuns. „E septembrie!"... „A, da?" (am căzut ca din cer).

Prin autobuze, vă puteți închipui că era și mai cald: ca de obicei **vara** în autobuze. (Să-mi fie cu iertare, dar pentru mine **toamna** aceea a lor continua să fie vară. Și, încă, toridă! Da, da, chiar pentru mine care, la Roma, nu duc lipsă deloc de căldură și m'am obișnuit chiar și cu patruzeci de grade în August. Acolo, însă...) Dar ei, nimic. În vreme ce eu unul mă prăpădeam, nu știam ce să mai fac, pe ei îi vedeam (cu invidie ucigașă, trebuie să recunosc) cum, cu toată căldura aceea lipicioasă din autobuz și sub hainele acelea, nu li se prelingea nici o picătură de sudoare pe frunte. Nici o picătură măcar! Nici o picătură. Fruntea uscată, obrazul uscat... Ca obrazul statuilor lui Habib Burghiba, care, călare sau pedestru, este prezent în același timp (și tot timpul, înăuntrul timpului și'n afara lui, de-asupra timpului și dincolo de timp, dar niciodată sub timpuri!) în toate orașele și'n toate satele republicii: la Souse ca la Tunis, la Tunis ca la Souse, la Sfax ca la Gabès, la Menzel-Burghiba (fostul Ferryville), Kairouan, Monastir, ca la Sfax și Tunis și Gabès. Omniprezent în bronz, în marmoră și în gips, nume al unei grandioase moschei și al unui oraș, și al tuturor străzilor principale din orice oraș, din orișice sat și din orișice trib, trăiască, trăiască Burghiba Habib! Cu fața curată, uscată (el nu asudă nicicând, nici în gând, nici călare și nici în picioare), neobosit și iluminat ca Maica Domnului ce l-a lăsat – Burghiba clarvăzătorul, Burghiba cutezătorul, Ceaușescu și partidul, Ceaușescu și poporul...

Ahooo!, c'am alunecat mai spre răsărit. Dar prea mult nu am greșit. Fiindcă trebuie bine știut că, la o parte lăsând muștele și moscheile, Tunisia nu este doar tărâmul interesantelor tradiții musulmane, cu femeile ținute sub văluri și cu un fel de botniță la gură; și nu este doar țara cu sate troglodite până în ziua de azi, în care trăiește acea lume incomprensibilă ce preferă viața furnicilor și a cârtițelor, din locuințele săpate în subpământ; și nu este numai tărâmul marilor cuceriri ale romanilor de după victoria lui Scipius Africanul asupra lui Hanibal și distrugerea Cartaginei – cuceriri care au lăsat aici inconfundabilele lor amprente. Pentru că parcurgând lungul drum al istoriei de la Hanibal până în zilele noastre, ajungem și la Tunisia nemăsuratului cult al personalității actualului ei conducător. Un cult al personalității pentru care se poate găsi termeni de comparație numai în țările cu regimuri comuniste din Est.

Fotografia lui Burghiba se poate vedea expusă în toate vitrinele magazinelor. Alături de a lui, neapărat și aceea a consoartei sale. Poate pentru că... cumpărăturile la magazin se fac mai bine în doi! Glumim, fără îndoială. Dar adevărul este că și unul și altul stau țanțoși acolo, netulburați de soarele aproape tropical care incendiază vitrinele. Ca, de altfel, și supușii lor tunisieni, care nu se lamentează nici de căldură și nici de muște, părând că într'adevăr nu i-ar supăra.

O dată, într'un parc, văzurăm în fața noastră, pe o bancă, o mamă cu un copil în brațe. „Bietul de el!", făcu soția mea. „Cât e de frumușel și cum îl mai mănâncă muștele!".

Da, era chiar frumos: fața albă ca laptele (încă nearsă de neiertătoarele raze ale soarelui african și cu pigmentul caracteristic stirpei sale încă nepronunțat), ochii negri și mari. Și pe acea piele atât de fragedă, atrase de ochii strălucitori și umezi, o mișunare de muște grase, ca acelea care iau cu asalt ochii vacilor, pe arătură, așezându-se în jur să le sugă umoarea. Copilașul n'aș putea spune că nu le simțea și că scârboasa lor viermuială nu-i făcea rău, însă era prea mic ca să fi știut că cu mâinile ar putea întreprinde ceva împotriva dușmancelor nesuferite, și, de aceea, rămânea nemișcat, ca o păpușă executată atât de bine că-ți pare vie. Numai atuncea când blestematele ajungeau să-și bage trompele în albul ochiului, mișca instinctiv pleoapele și, așa, reușea să le mai alunge.

Maică-sa nu-și dădea prea multă osteneală să-l apere de muște, prinsă de pălăvrăgeala în care era angajată cu alte câteva femei. Apoi, trebuie să înțelegem că ea, cu pielea uscată (deși nu era bătrână) și

cu pigmentul rasei sedimentat, nu suferea grozav de asaltul muștelor și nu făcea caz.

Burghiba cel din statui, cu pielea și mai seacă, de gips sau de bronz, este mai avantajat încă decât supușii săi. Sta țeapăn în șeaua calului său de bronz, iar muștele îi zboară pe deasupra indiferente. Ah, blestematele! Blestemate și dizidente ce sunt, că altfel cum să le mai numești?! Numai ele nu vor să se supună cultului personalității lui Burghiba. Numai ele. Că-ți vine să te întrebi de unde atâta curaj sfidător? Deh, cine știe? Poate pentru că sunt apatride. Cutreieră lumea de la un capăt la altul, fără pașaport. Se așează ici, se așează colea... unde nu vor, nu se așează și pace. Ce să le faci?

Veche de când pământul povestea cu muștele, dacă ținem seama că numele lui Belzebut vine din ebraică și înseamnă „Baal cel al muște'or", titlu cu care fenicienii îl venerau pe zeul Baal pentru puterea lui de a-i apăra pe credincioși de muște, țânțari și alte drăcovenii din astea.

De la Trasimeno la Cartagina

Tunisia începe, într'un anumit sens, de la Trapani. Cum ai pus piciorul în cunoscutul port sicilian de la Marea Mediterană, observi numaidecât influența maură în arhitectura unor clădiri și chiar și în felul de a fi al oamenilor. De altfel, influența arabă se resimte peste tot în Sicilia: de pildă, biserica San Giovanni degli Eremiti de la Palermo, dacă o privești din afară, și tot la Palermo, fântâna și ornamentele în spirală ale coloanelor din curtea interioară a domului; apoi, fesul și alte elemente ale costumului popular sicilian.

Dar Tunisia se poate spune că începe din Sicilia (și mai cu seamă de la Trapani) înainte de toate prin imaginea numeroaselor fețe arabe pe care le întâlnești pe străzi și'n hoteluri, în port și la gară, sosite atunci, sau în așteptare de a se îmbarca pentru întoarcere. Și mai există, în zona portului, restaurantul „Cușcuș", care-i invită pe vilegiaturiștii ce se află pentru prima dată în drum spre Tunisia, să guste, barem în scop de antrenament, felul cel mai specific al bucătăriei țărilor de dincolo de mare.

Din pură întâmplare, cu puține zile înainte, invitat să țin o conferință la Tuoro sul Trasimeno, și acolo găzduit la hotelul „La Cima" (care înseamnă „culmea"), situat la 800 de metri altitudine, privisem de la fereastra camerei mele, care se deschidea în mod încântător asupra lacului, locul unde, în anul 217 a. C., în cursul celui de-al doilea dintre cele trei războaie punice, Gaius Flaminius a fost înfrânt și ucis împreună cu cincisprezece mii de soldați, de Hanibal, care, ajuns în Peninsula Italică pe căi terestre, venind din Spania (pe atunci cartagineză) puse în mare pericol Roma prin victoriile sale răsunătoare de la Ticino, Trebbia, Trasimeno și Canne.

Era pentru mine o ocazie optimă, această plecare în Tunisia, imediat după vizita la Trasimeno, pentru a repeta drumul revanșei militare romane obținută de Scipius (supranumit, mai apoi, Africanul), care l-a înfrânt definitiv pe Hanibal la Zama, în anul 202 a C.; înfrângere după care marele general cartaginez fugi în Siria și apoi în Bitinia, unde se sinucise, pentru a nu cădea în mâinile dușmanilor săi veniți de peste Mediterană, și care, ajunși pe culmile gloriei, cuceream Africa și Asia Mică bucată cu bucată transformându-le în provincii romane. Traversând marea de la Trapani la La Goulette, trecurăm pe lângă insulele Egade, care în 241 a. C. fuseseră teatrul victoriei navale romane ce decisese soarta primului război punic. Ajunși în Tunisia, vizitaserăm așadar aceste locuri; văzurăm ceea ce a rămas încă în picioare din **vechiul** oraș Cartagina (care, de fapt, înseamnă **„noul** oraș"): puternica colonie feniciană fondată de regina Didona (la 814 a. C.) și distrusă de Scipius Emilianul în al treilea război punic (146 a. C.), după un asediu care a durat trei ani.

Dar, înainte de a ridica ancora din port, de la Trapani, ne veni în întâmpinare, cum am spus, chiar acolo, la doi pași de vasul ale cărui mașini se aflau deja sub presiune, punctul de legătură gastronomică dintre Sicilia și Tunisia: restaurantul „Cuș-cuș". Eu unul n-aș putea să vă spun dacă acesta o fi existat aici și la plecarea lui Scipius, și dacă el, înainte de a se urca la bordul corabiei, o fi intrat să mănânce pe săturate, ca să-l poată bate pe Hanibal. Dar fie că o fi fost, fie că n'o fi fost așa, fapt este și rămâne în istorie, că subsemnatul n'am vrut să urmez pilda nimănui. „Cuș-cuș"-ul, am spus, „vreau să-l mănânc în țara lui de origine".

Mărturii magnifice despre prezența romanilor pe solul Africii sunt cu duiumul: termele lui Antoniu, amfiteatrul, statuile și mozaicurile de la Cartagina; capitolul și teatrul roman din Dougga; templul și forul din Sbeitla; coloseul din El Djem (nu cu mult mai mic decât acel de la Roma); o mulțime de alte vestigii la Bulla Reggia, Ain Tounga, Utiche, Thuburbo Majus, Bechateur, Salammbó. Orașe și sate ale actualului Sahel sunt, în

marea lor majoritate, moștenitoare ale centrelor urbane romane și punice. Călătorul dă la tot pasul de capiteluri și coloane antice – trăsătură de unire între trecut și prezent. Muzeul din Souse și cel din El Djem prezintă colecții de mozaicuri a căror frumusețe și bogăție arată extraordinara prosperitate a acestor teritorii în epoca romană.

La Cartagina, ciceronele nostru ne atrage atenția asupra frumuseței mozaicurilor romane, dar ne explică totodată cum au venit acestea să acopere precedenta civilizație feniciană; cum romanii, după ce trecuseră prin sabie întreaga populație autohtonă, au distrus cu răbdare orașele, îngrijindu-se să nu lase piatră peste piatră; cum au vărsat deasupra tone de sare, pentru ca atât de urîții lor dușmani să nu cumva să reînvie vreodată; cum au acoperit apoi totul cu un strat gros de pământ, pe care l-au bătucit bine, și cum au ridicat vilele lor opulente și sfidătoare.

Plătim ciceronelui nostru ceea ce i se cuvine și, dintre obiectele „antice" pe care cu insistență tipic arabă el caută să ne convingă să le cumpărăm, luăm câteva monete de aramă și câteva opaițe de teracotă arsă. Cumpără și proaspătul nostru amic sicilian, Piero Belvisi, profesor de geologie la liceul din insula Pantelleria, cu care am făcut cunoștință pe vapor. „Autentiche? – zice – Tutt altro che autentiche, lasciamo perdere! Ma, sono fatte cosi bene..." iată până și cocleala verde... Eu – ne mărturisește – vin destul de des în Tunisia (asta-i a patra oară) și, de câte ori am venit, am cumpărat totdeauna asemenea **antichități** despre care, dacă ar fi să fie într'adevăr autentice, ar fi cazul să te întrebi cum de nu se mai epuizează nicicând".

Sunt împreună cu noi și doi francezi, soț și soție, cu care am legat vorbă întâmplător, chiar acolo, printre resturile nordafricane ale civilizației noastre comune latine. Ei nu cumpără nici monete și nici opaițe. Nu pentru că se îndoiesc de autenticitatea lor. Dimpotrivă. Spre deosebire de profesorul de geologie, zic: „Poate că sunt chiar autentice, de ce să nu fie?" În schimb, ne explică, „noi nu avem acest **hobby**". Nici noi nu-l avem, dar... Și pentru că nu-l au și nu-l au (ca să nu spun că trebuie să fi fost cam francezi), se tocmesc și asupra dinarului pe care îl datorează ghidului pentru explicațiile date. Poate că dintre toți care ne aflăm acolo, soția mea ar avea cele mai valabile motive să refuze serviciile ghidului: „Eu" – ar putea spune – „îl am pe Ciceronele meu". Dar n'o spune. De altfel, nici nu prea poți să te lipsești de ghid printre interesantele, dar atât de mutele ruine ale vechiului „Oraș Nou" (Cartagina).

Este adevărat, ce-i drept, că în Tunisia, ghizii de la muzee se plătesc

cam sărat. Dinarul, unul singur, care se plătea la Cartagina, când am fost noi, nu înseamnă prea mult: două mii de lire, adică doi dolari și ceva. În schimb, la Kiaouran, ghidul pe care ți-l punea la dispoziție un așanumit Sindicat de Inițiativă, îți lua nu mai puțin de cinci dinari, care erau zece mii de lire italiene, adică între 11 și 12 dolari. Asta nu pentru că dinarul tunisian ar valora doi dolari și ceva. Nu. Valoarea reală a a unui dinar era, în momentul acela, de un dolar și ceva, dar... așa sunt dispozițiile în ceea ce privește schimbul de valută: pe străini băncile îi pun să plătească moneta lor națională nu cu un procent normal și decent de convertibilitate, ci mai mult decât dublu. Habib Burghiba și-a construit reședința sa prezidențială pe malul mării, la doi pași de Cartagina, și de acolo conduce războiul pescuitului (sechestrând piratește vase pescărești, chiar din ape internaționale, pe care le eliberează doar în schimbul unor mari sume de bani), cât și războiul valutar împotriva urmașilor lui Scipius, actuali cuceritori turistici ai Feniciei **sale.**

CICERONE CERNEGURA

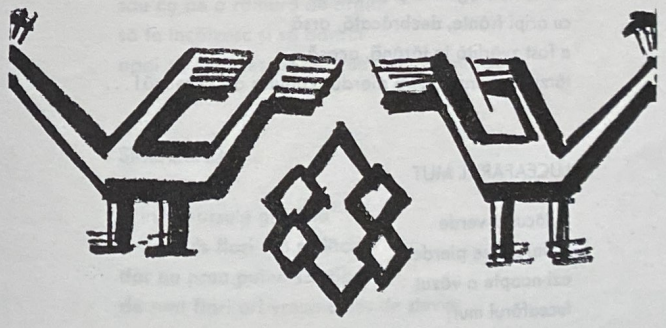

ZBOR DE LĂCUSTE

Că și-a pierdut

Lăcustă fără cercei, nici har nici minte,
în loc să zboare drept și'n'nalt
a vrut să zboare înainte
fără să treacă prin albastrul spart;

de vânturi izgonită și întoarsă,
cu aripi frânte, dezbrăcată, arsă
a fost zvârlită în țărână, acasă
târziu a plâns că și-a pierdut cununa de mireasă! . . .

LUCEAFĂRUL MUT

O lăcustă verde
zboară și se pierde –
azi noapte a văzut
luceafărul mut;

a vrut să-l sărute –
luceafărul, s'a ascuns sub punte
ar fi vrut să-l prindă –
luceafărul, s'a spart de oglindă . . .

PARCĂ SUNT . . .

Parcă sunt, parcă nu sunt, –
mi-a intrat umbra'n pământ,
vântul zboară cu țărâna toată –
peste păduri trece
s'o ducă s'o'nece
semănată sub nuferi în baltă . . .

PRIN BĂRĂGAN

O lăcustă abia de-un an
sărea, cântând noaptea'n Bărăgan;
prinsă'n ramuri de-un ciuline
a purtat-o printre țepi în lume . . .

AȘ VREA

Aș vrea să te strâng în brațe
ca pe un mirt
sau ca pe o ramură de-argint
să te încălzesc și să adorm
apoi să te răcesc în vis când ne e somn . . .

SIMBOLICĂ

A intrat ursu'n grădină
și-a smuls flori din rădăcină
dar nu prea putea să știe
de sunt flori ori vreun cotor de ștevie

dintre atâtea rădăcini, a smuls mâna unui om
și-a spânzurat-o într'un pom; –
timpul a schimbat-o într'un crom
luna o spală cu'n atom . . .

NOAPTEA CÂNTA CASTĂ

Mică, o lăcustă proastă
noaptea cânta castă;
auzind-o aproape
a venit un șarpe
și-a rupt-o din carte
s'aprindă-o cetate;

lăcustă, lăcustă, dacă m'ascultai
noaptea nu cântai;
lăcustă, lăcustă, ți-au cântat de nuntă
pe vreme urîtă;
lăcustă, lăcustă, de m'ai fi iubit
cât a ars cetatea, m'ai fi biruit . . .

PREISTORIE

Aș fi vrut să trăiesc atunci, preistoric,
în locuințe preistorice
lângă un trup preistoric
să mirosim a carne de cerbi;
să făuresc lame de silex
și amulete;
iar înainte de a ridica sulița
de vânătoare
iubita mea să-mi soarbă sărutul –
de câte ori ultim? . . .

ÎN CINE SĂ TRAG

să rup din nori un vârf de fag?
săgeata'n cer rupând toiag?
să-mi cadă în brațe Dumnezeu?
să-l leg cu mine de resteu?
și cât se zbate cât îl strâng
să-mi stea la piept să pot să plâng! . . .

URSITĂ

De cu seară
sub aripa c'o vioară,
o lăcustă cam bătrână
a plecat cu-un crai de mână;
au trecut prin păduri și ape grele
au pierdut tot ce aveau, borangicuri și inele;
cât au stat lungiți pe pat,
de sub lună, toată noaptea s'au rugat . . .

POPAS

Am ajuns să stau
noaptea să nu beau
nici din vid ori lună
nici să-mi frâng vreo mână;

am ajuns să dorm
ziua fără somn
noaptea stau pe drum
prefăcut în scrum;

am plecat departe
întors greu pe spate;
las iarba, străbate
dincolo de coate;

prin ochii de sită
sug câte-o ermită –
le privesc și tac
limpede, ca pe fund de lac;

de'oi mai merge încă
din stâncă pe stâncă
am să arunc pe trepte
oasele s'aștepte;

de-oi rămâne părjolit de soare
n'are ce mă doare –
de-o cânta vreun os
am să-l azvârl jos;

lacrima s'aprindă
nimeni să n'o steargă, nimeni să n'o prindă;
și-am să-mi fac din mâini
roiuri de ciulini . . .

CU VRERE

Mărule, încărcat cu azime de mere
te-au schilodit și te-au bătut cu pietre
și pârguite, merele, le-au pus la cazne pe sub plete
ca nimănui să nu s'arăte . . .

le-am luat în mână
și le-am rugat să erte
că le-am ținut din veacuri – o fărâmă
să'ndur cum mă sorb ciocurile de erete

nu le-am mușcat și-am vrut s'aștept
să nu se zbată'n zbor silit
am preferat să-mi stea pe piept
atâta cât au putrezit! . . .

ȘI CERUL URCĂ

O libelulă transparentă ca lămâia
se'nvrednicise să poarte cu ea râia –
și-a vrut ca pe frunte să mi-o dea și mie –
neadormit, am prins-o'n vis sărind în veșnicie;
la urmă, am lăsat-o să se ducă
– parcă în ea, pe aripi, și cerul urcă . . .

DIN CE AVEA

O lăcustă cam bătrână
a sărit din scai în lună
pe o stâncă de rugină;

și când a zburat spre casă
din ce avea ea mai frumoasă
și-a găsit cămașa arsă . . .

Chars, 1983

ION I. MIREA

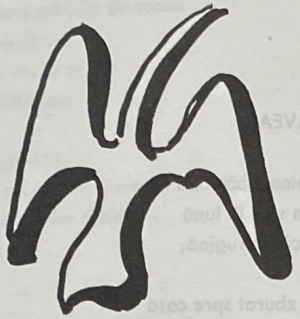

EUGEN POPESCU

PRIETENUL LUI WALTER

(Un șofer și-un câine)

Domnul Walter era șofer de cursă lungă pe un camion de mare tonaj de transportat mărfuri, care aparține unei companii de transporturi internaționale. Nu era căsătorit, avea cam la 45 de ani și își iubea mama ca pe ochii lui din cap. Îi aducea fel de fel de atenții și cadouri de prin țările pe care le parcurgea cu camionul său. Avea două slăbiciuni: muzica și atașamentul față de câinele său Rudi, pe care-l lua cu el în cabina camionului, ori de câte ori pleca pe drum.

Îl botezase Rudi, după numele unui câine despre care mama lui îi povestise, dintr'o carte de povestiri cu animale, că a murit cu colții înfipți în beregata unui lup. Vitejia acestui câine, care se numea Rudi după cum îi povestise mama sa, l-a făcut pe domnul Walter să-și boteze cu același nume cățelușul pe care îl găsise aruncat în șanțul unei șosele.

I-a plăcut mult cățelușul găsit în șanț, care scurma prin pământ cu lăbuțele lui, să găsească ceva de mâncare. Era vioi, dădea mereu din codiță, ceea ce dovedea că e un câine jucăuș și credincios. L-a luat în cabina din față a camionului. S'au împrietenit repede și, când era mai mic, Walter ținea pe micuțul Rudi în poalele sale, cu lăbuțele așezate pe volanul camionului. Îi plăcea grozav lui Rudi să fie desmierdat și așa,

încet, încet, s'a creat între om și câine un atașament care s'a adâncit, manifestându-se în fel de fel de forme.

Rudi a crescut, s'a făcut mare și nu-l scăpa din priviri pe Walter, erau mereu împreună. Walter îi făcuse un scaun special pe care-l așezase pe perina din dreapta lui din cabină și de acolo Rudi privea spre direcția în care mergea camionul, ca să aibă și el perspectivă și să poată vedea locurile frumoase prin atâtea țări străine pe unde mergeau ei.

Cum lui Walter îi plăcea muzica, mergea mai mult cu radioul dela mașină deschis, iar Rudi, când era muzică, se încolăcea pe scăunușul lui special și sta cu ochii când închiși, când deschiși și asculta și el muzica plăcută și dorită de stăpânul lui.

Când tușea Walter sau mai zicea câte-o vorbă de duh sau de ocară la cei ce veneau din față și-i aprindeau „faza mare" a luminilor în plină noapte, Rudi se trezea, lătra odată, par'că întrebând ce vrea stăpânul, se uita la el și dacă acesta nu zicea nimic, Rudi își închidea din nou ochii.

Când Walter oprea camionul la câte un parcaj pe autostradă și cobora din camion pentru diferite nevoi, Rudi își lua rolul în serios de paznic credincios. Era numai ochi și urechi în jurul camionului. Dacă îndrăsnea cineva să intre în cabină, Rudi începea să latre și sărea spre ușa pe care străinul ar fi vrut s'o deschidă. Nu mușca, așa îl învățase stăpânul, dar îți rupea hainele de pe tine. Nu era glumă să încerci credința lui Rudi față de Walter; atunci devenea furios. Când îl vedea pe Walter, bietul lingea mâinile, se așeza în locul lui la volan, ca Walter să-l ia în brațe și să-l pună pe scăunușul lui din dreapta. Se juca în toate chipurile cu stăpânul său.

Într'o zi de iarnă, mergând cu viteză normală pe o autostradă, din cauza poleiului ce se făcuse pe șosea, Walter a trebuit să frâneze brusc ca să nu lovească un alt camion din fața lui, care alunecase spre dreapta; camionul lui Walter a intrat cu viteză în spatele camionului din față, iar un alt camion în urma lui l-a lovit cu putere în spate și l-a împins spre camionul dinainte. O întreagă nenorocire s'a întâmplat, iar nefericitul Walter a fost lovit în plin și a fost scos pe targă din camion, cu amândouă picioarele și mâinile fracturate. Cabina camionului s'a îndoit, geamurile s'au spart în bucăți mici, obiectele din cabină au fost aruncate în dreapta și în stânga, iar Rudi a sărit pe un ochi de geam al ușii din dreapta, pe unde numai el putea să se strecoare.

S'au oprit o sumedenie de mașini în jurul groasnicului accident, în care

au fost 2 morți și mai mulți răniți. Walter, aproape în stare de inconștiență, a fost transportat de urgență la un spital din apropiere.

Poliția s'a prezentat la fața locului, a început cercetările și măsurătorile. Camioanele au fost desprinse cu mare greutate, rând pe rând, din coliziunea ce a avut loc și s'a început identificarei obiectelor și mărfurilor ce săriseră pe șosea și prin livada din dreapta autostrăzii.

Rudi era speriat, nu făcea nici-o mișcare, sta cu urechile lăsate și avea o privire speriată. Din când în când, căuta după miros obiectele care erau înainte în cabina camionului lor. A identificat camionul, a identificat scaunul lui Walter, care fusese aruncat în șanțul din dreapta și s'a așezat pe el, privind speriat în toate părțile.

Situația dela locul accidentului s'a mai liniștit, obiectele de pe autostradă au fost înlăturate și autostrada a fost redată circulației.

Noaptea și a doua zi, ca și noaptea următoare, credinciosul Rudi nu a părăsit scaunul lui Walter, aruncat în livadă, stătea încolăcit pe el și aștepta. Ce aștepta? Desigur, pe Walter, dar stăpânul lui era în spital, supus unei operații complicate pentru recuperarea mâinilor și picioarelor fracturate.

Abia a treia zi după accident le-a venit rândul și obiectelor sărite la accident din camionul lui Walter să fie inventariate de Poliție și să fie duse la loc bun de păstrare. Printre lucrurile găsite era și șapca lui Walter, pe care Rudi a recunoscut-o imediat, ca și un castron de aluminiu în care își primea mâncarea dela stăpânul lui, când se opreau la vreun parcaj să ia masa.

Când le-a văzut Rudi, a sărit de pe scaunul lui Walter, pe care stătea fără apă și mâncare de aproape trei zile și s'a luat după polițiștii care, după ce au ridicat obiectele, s'au îndreptat spre mașina lor, au deschis portbagajul din spate și le-au aruncat acolo, pentru a le duce la locul de identificare. Rudi, împins de un resort tainic, a sărit într'o clipă în portbagajul mașinii de Poliție; s'a așezat în fundul portbagajului lângă șapca lui Walter și n'a mai vrut să iasă de-acolo.

S'a strigat la el, a fost amenințat cu bastonașul de cauciuc de către polițist ca să iasă de-acolo, dar Rudi luase între lăbuțele din față șapca lui Walter și nu-i mai dădea drumul.

Polițiștii și oamenii de ordine care strângeau lucrurile dela locul accidentului și-au dat seama că el trebue să fie câinele șoferului de pe autocamionul în care se găsea șapca și nu au mai insistat ca Rudi să iasă de-acolo. Doi polițiști s'au urcat în mașină cu câinele în portbagaj și au

plecat spre spitalul în care șoferul cu șapca găsită în cabina unui camion accidentat se afla în îngrijire medicală.

La oprirea din curtea spitalului, unul din polițiști a încercat să-i dea lui Rudi ceva de mâncare, dar n'a fost chip să-l convingă a primi. Câinele nu mânca decât din mâncarea ce i-o da Walter. Prin diferite manevre, bidonul de aluminiu din care mânca Rudi, șapca lui Walter și alte obiecte au fost date afară din portbagaj, iar câinele a sărit singur din portbagaj, fiind mereu cu ochii pe obiectele pe care le cunoștea.

Polițiștii s'au înțeles să lase câinele să intre cu ei în spital, odată cu obiectele găsite și să se îndrepte spre camera în care se afla Walter. Când s'au apropiat de această cameră, polițiștii s'au oprit și s'a oprit în același timp și Rudi. Deodată câinele a început să râcâie cu lăbuțele în partea de jos a ușii lui Walter și a început să mîorlăe ușor, par'că ar fi cerut să i se deschidă ușa. Îi mirosea ceva, un miros cunoscut de el, sau poate era îndemnat de instinctul lui de câine credincios.

Cei doi polițiști s'au uitat unul la altul, știau că în camera aceea se găsește un șofer din cei accidentați și au deschis încet ușa camerei în care se afla Walter, cu picioarele și mâinile în fești de ghips.

Câinele Rudi s'a oprit în ușa deschisă, a privit spre patul în care era un om înfășurat în ghips și deodată, cu un efort de acrobat, a sărit direct în patul lui Walter, grămadă peste el și a început să scoată din gură niște sunete neînțelese de oamenii din jur, dar pentru el erau sunetele unei mari și nespuse bucurii de a-și fi găsit stăpânul. Walter l-a recunoscut, l-a strigat pe numele său de Rudi, iar câinele a început să-i lingă degetele dela amândouă mâinile care ieșeau afară din fășiile de ghips în care erau imobilizate.

După ce i-a lins degetele dela mâini, s'a așezat peste Walter, l-a cuprins cu lăbuțele de parcă l-ar fi îmbrățișat, și-a lipit capul de pieptul lui uitându-se liniștit când la Walter, când la polițiști și la cele două surori de caritate care asistau la această scenă.

Walter le-a spus celor de față că acela e câinele lui, Rudi, că se bucură că Rudi trăește și rănile lui se vor vindeca acum mai repede din cauza bucuriei de a-și fi regăsit câinele.

La o vorbă a lui Walter, câinele s'a dat jos și s'a băgat sub pat. La încercarea unei surori de caritate de a-l scoate de-acolo, Rudi a început sz mârâe și să latre. Nu era chip să-l mai scoți afară, departe de stăpânul lui.

În urma unor aranjamente făcute cu administrația spitalului, Rudi a rămas în spital cu stăpânul său, până ce s'a vindecat, iar mama lui Walter aducea zilnic mâncare pentru amândoi.

După vindecarea rănilor și după o scurtă convalescență, cei doi prieteni și-au reluat activitatea de transporturi de cursă lungă, în aceeași armonie și atașament unul față de altul.

EUGEN POPESCU

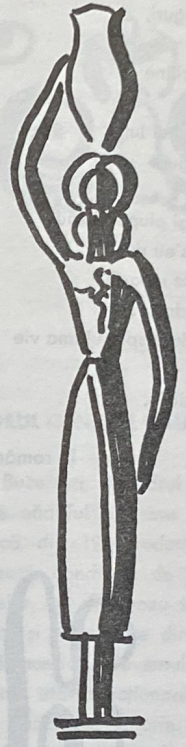

DUREREA LUMII

O lampă ni-i
lumea
și'n orice fulger de lumină
altele mii.

Pământ mănos
e lumea
și'n fiecare brazdă,
altfel întors.

Ca struguri,
lumea
în ciorchine
pe vrej
în via altei lumi
dă muguri.

Vierul și plugarul său
tăcuți s'au dus
sleiți de moarte;
lampadoforul
îi conduce spre ultima vie

în veșnicie.

DINU AMZAR
În românește de RADU BUDIȘTEANU

S. G. THEODOR

DIRECTORUL GENERAL GAURĂ ȘI BOII

O nouă vară a adus la București, în cadrul unuia din ministere, aceeași căldură ca de obicei, plus năduful de care nu te puteai plânge. Acest „năduf" sosise în țară încă din 1944, odată cu trupele „eliberatoare" sovietice. În fiecare dimineață, condicele de prezență în care trebuia să semneze funcționarii la sosire, se strângeau la șapte fix, conform dispoziției serviciului de Personal și erau duse directorului sau conducătorului unității respective. În felul acesta „Guvernul și Partidul" prindeau doi iepuri dintr'o dată, obligând atât funcționarii, cât și pe cei cu „munci de răspundere" să fie „fix punct" la datorie. Cei care întârziau trebuiau să explice la serviciul de Personal, iar mai târziu la serviciul de Cadre de ce au întârziat, știut fiind că orice minut pierdut din cele 480 de minute „dă producție" cum spunea tovarășul Director General Gaură, „este măi tovarășilor, o neglijență, că minutili carili se întârzieste este minutili carili frânește îndeplinirea planului mai divreme, sâtă'n sâtă și păste".

Pentru depășirile de plan ce le raporta la încheierea fiecărui trimestru, inginerul Doru a obținut ca o favoare dreptul să „tragă" personal pe subalternii săi care întârziau. În felul acesta, în special „foștii" (foști ofițeri, ziariști, magistrați, etc.) care cu greu și-ar fi găsit în altă parte de lucru, erau scutiți pe de o parte de discuții și amenințări penibile pentru ei, iar pe de altă parte nu mai aminteau șefilor comuniști despre existența lor în cadrul departamentului respectiv. Când cei întârziați ajungeau la inginerul Doru, acesta „trăgea" pe ei, fie discutând o pro-

blemă de serviciu, fie una personală a respectivului. În schimb, întârziații, ca și ceilalți funcționari trebuia să aibă grijă, ca atunci când se întâlneau cu „tovarășii de la Cadre", să se plângă în trecere de intransigența și severitatea șefului lor.

La început de săptămână, inginerul Doru a aflat dela unul din subalternii săi, că în ziua respectivă era mare fierbere la Direcția Generală. Din experiența lui, inginerul Doru știa că cel mai cuminte lucru era să-l lași pe Directorul General Gaură să obosească vociferând. Era felul său normal de a discuta problemele de serviciu. Când ajungea complet istovit, deși puteai avea oricând surprize, era mai ușor să-i vorbești, dar trebuia să faci acest lucru cât mai „popular". Ca întotdeauna în astfel de ocazii, inginerul Doru și-a căutat de lucru în oraș. Înainte să părăsească departamentul, el a trecut pe la bunul său prieten Directorul Drăgușescu în dorința să-l „salveze" și pe el. Acesta nu venise încă, astfel că s'a văzut nevoit să plece lăsând vorbă secretarei sale că este într'o „inspecție neanunțată pe șantier" și că se va înapoia în jurul orei prânzului.

La numai o jumătate de oră după plecarea inginerului Doru, s'a și făcut „mobilizarea pe loc" și rând pe rând „tovarășii ingineri de răspundere" au fost chemați la tovarășul Director General Gaură, despre care cred că nu ar strica dacă cititorii ar cunoaște câteva din calitățile sale.

Una din ele era uimitoarea sa calitate de a fi în stare să vocifereze ore întregi acuzând și amenințând, fără ca cei ce-l ascultau să poată înțelege despre ce era vorba. Nu le rămânea decât să ghicească după titlul dat „ședinței de consfătuire" care de obicei era intitulată: „întărirea disciplinei în muncă", „raportarea realizării planului", „sarcini pentru planul următor", „angajamente pentru depășirea planului", etc.

O altă calitate a lui era aceea, că el avea întotdeauna dreptate, iar acela, care venea cu o părere diferită de a lui, în cazul cel mai bun scăpa dacă își făcea autocritica recunoscându-și „neorientarea". Dar Directorul General Gaură nu numai că avea dreptate întotdeauna, dar el mai avea și puterea ca printr'un telefon să trimeată pe oricare din subalternii săi la închisoare și după aceea, numai printr'o mică notă, să arate pentru care vină trebuia respectivul să stea ani de zile după zăbrele. De fapt era suficient un singur cuvânt scris ca organele securității să poată întocmi un dosar voluminos. Aceste cuvinte magice erau: „sabotaj" (sau sabotor), „dușman" care însemna: „purtare dușmănoasă

față de clasa muncitoare", apoi: „burghez", „moșier", „fascist", „chiabur", care înglobau și acuzațiile anterioare, căci un burghez de exemplu, nu putea fi burghez fără a nu fi sabotor sau o „bestie" cu atitudini dușmănoase față de clasa muncitoare sau amândouă. În sfârșit, în cazul când n'am uitat nici un cuvânt „magic", trebuie să închei cu ultimul și anume acel de „spion". Dar oricât era tovarășul Director General Gaură de puternic, (voi arăta în continuare de ce era atât de puternic), se temea să aducă cuiva această învinuire lăsând descoperirea spionilor pe seama organelor de securitate. Acest lucru se datora faptului, că odată la un pahar de vin, sau mai corect la o damigeană de vin, ruda sa, ministrul, într'un cerc restrâns numai la ei doi, l-a sfătuit astfel:

– „Mă Ghiță mă, cu spionii îi mai băsicată. Că vezi tu mă Ghiță mă, că ăla dă-i spion dă mult și nu poți să știi dă nu te-a văzut vr'un lingău că ai vorbit cu el. Chiar dacă-i zici bună ziua, gata ai băsicat-o. Ai informat capitaliștii și toți dușmanii regimului nostru socialist că a fost o zi bună. Că ai să spui tu p'ormă că nu-i adevărat, că ziua nu fu bună, că nici o zi nu-i bună, nu te crede, că ăia dă vorbește cu spionii intră la chestii spionești și . . . "

Iar dacă ministrul a fost atât de bun să-l lămurească pe Ghiță, adică pe tovarășul Director General Gaură, se datora faptului că erau căsătoriți cu niște surori care se iubeau foarte mult. Surorile, de când au venit din niște sate de care prea puțini au auzit, încă nu s'au învățat cu urbea în care trăiau acum, chiar dacă „armatele victorioase sovietice" au eliberat-o și au făcut ordine peste tot. De aceea, ele au ținut morțiș să locuiască pe șoseaua Jianu în două vile vecine. Partidul și Guvernul le-a îndeplinit dorința și de aceea, când ministrul era în vila directorului general, când acesta din urmă în vila ministrului.

Ministrul a avut norocul să aibă dintre cele două surori pe cea mai autoritară și dominantă, în fața căreia greu ajungea să scoată o vorbă și, cu atât mai puțin, să facă acasă ceva după placul său. În fața acestor calități ale soției sale, inima ministrului s'a transformat într'o pâine caldă care a descoperit că Ghiță a fost de mult animat de idei comuniste și parcă l-a ajutat pe el cândva să ascundă niște manifeste comuniste, adică era pe scurt „comunist din ilegalitate". După aceea, nu i-a fost greu să-l înscrie în „școli de partid" unde să învețe filozofia lui Marx, Engels și Lenin precum și ce spunea tovarășul Stalin și tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Tot el a avut apoi grijă să-l scoată promovat din acele școli explicând, atunci când avea cumnatul său „greutăți", că dacă un elev

nu a învățat materia predată, înseamnă că profesorul ori nu e bun și atunci trebuie înlocuit, ori sabotează și atunci... Și, cu prima ocazie Ghiță a ajuns secretarul organizației de bază a unei ferme agricole apoi, la scurt timp, director general sub directa conducere a bunului său cumnat.

Ar mai trebui menționată „gaura", de fapt adâncitura pe care o avea Directorul General în frunte datorită căreia era recunoscut ușor și care s'a transformat într'o poreclă ce l-a făcut renumit. „Gaura" se datora unui accident în urma căruia i s'a extras o bucată de os, iar gurile rele pretindeau că odată cu osul fusese văduvit și de o bucată de creer.

Toate aceste calități ale tovarășului Director General Gaură nu au fost expuse pentru a se da circumstanțe atenuante inginerului Doru care nu a avut curajul să dea piept cu șeful său ierarhic, ci mai mult spre a se înțelege de ce, înapoiat după prânz, s'a dus înainte de toate în biroul prietenului său inginerul Drăgușescu. Dorea să capete cât mai multe informații pentru ceea ce urma să se aștepte de la Directorul General Gaură.

– Cum a fost? întrebă inginerul Doru încă din ușă.

– A înebunit de-abinelea! i-a răspuns inginerul Drăgușescu.

– Asta nu-i o noutate.

– Dacă vrei noutăți, află că ești căutat de două ore.

– Știu, mă duc chiar acum, dar mai întâi spune-mi te rog care a fost tema convorbirii.

– Convorbire? Imposibil! Întrebări fără noimă. Ne-a chemat pe rând. Am vorbit și cu ceilalți, fiecăruia i-a pus alte întrebări, toate haotice, la care s'a arătat că nu este interesat să asculte vreun răspuns.

– Dar aproximativ, cam în jurul căror probleme s'au purtat discuțiile?

– Ai să vezi singur că e imposibil să descoperi acest lucru, afară doar de o singură întrebare pe care a pus-o aproape tuturor.

– Anume?

– Cum se măsoară un motor!

– Vrei să spui puterea unui motor.

– Exact!

– Și ce-i cu asta?

– Toți i-am spus că puterea unui motor se măsoară în cai putere și acest lucru l-a înfuriat atât de mult că de fiecare dată a început să urle.

– Nu înțeleg.

– Nici noi n'am înțeles, și cu zâmbetul pe buze adăugă: poate îl convingi tu că puterea unui motor se poate măsura cu sfoara sau cu prăjina.

Dar inginerul Doru nu-i ardea de glume și câteva minute mai târziu

se prezentă în fața Directorului General. Acesta era aproape de nerecunoscut. Avea ochii injectați, părul vâlvoi și se plimba dintr'un capăt în altul al marelui său cabinet în timp ce la intervale scurte umărul stâng i se ridica într'un tic nervos. După o pauză lungă, se răsti:

– Dăce n'ai zâs la ce șantier te duci?

– Am făcut o inspecție inopinată pe șantier așa cum ne-ați învățat dumneavoastră.

– Măi tovarășe, eu am spus o inspecție conspirativă, să-i iei pă nepusă masă, înțelegi?

– Desigur tovarășe Director General.

– Și foarte bine că a fost opinată că dacă nu te opinești în ei, se lasă moale. Da' planu' cum merge?

– Merge, tovarășe Director General.

– Merge, merge sau numai... merge?

– Merge, merge, tovarășe Director General.

– Ș'o să meargă?

– Merge, merge și-o să meargă, spuse inginerul Doru, căutând să se arate cât mai convins și sperând că dacă va lua el inițiativa discuției va putea evita întrebări supărătoare.

– Vă văd supărat tovarășe Director General. Aș putea să vă fiu de folos cu ceva?

– E boi măi tovarășe, e boi!

– Ce să-i faci, omul, cât trăiește, vede și învață. Spuse la întâmplare inginerul Doru, neștiind despre ce vorbește Directorul General.

– Da' la la ăștia n'ai ce, măi tovarășe. Am să-i pun pă dispănibil... pă toți... am să-i...

– Nu vă necăjiți tovarășe Director General că...

– Da' unde ai fost până acum măi tovarășe? întrebă dintr'odată cu glas răstit, tovarășul Director General Gaură. Inginerul Doru, mirat de brusca schimbare în dispoziția șefului său și-a dat toată osteneala să răspundă cât mai calm și sigur de el:

– Așa cum v'am mai spus, am fost să iau contact cu terenul.

– Just măi tovarășe, să iei contact cu tirenul și să te oriintezi la fața locului, continua cu formula învățată pe de rost tovarășul Director General Gaură care în cadrul Ministerului era numit pe scurt și „tovul Gaură".

– Sunt mereu în contact cu terenul tovarășe Director General și mă orientez...

– Vezi!? D'asta merge, măi tovarășe.

– Merge, merge și-o să meargă, tovarășe Director General.

– Că avem sarcini dă plan, măi tovarășe, cu îndiplinire șî păste, cu o zî mai dăvreme; și după ce tovul Gaură luă una după alta formulele pe care le repeta cel puțin de câteva ori pe zi, se opri brusc și îl privi de la ânălțimea taliei sale mijlocii pe inginerul Doru care, ca să arate că este „popular", se așezase nepoftit în unul din cele două mari fotolii lipite de biroul Directorului General. După o scurtă pauză, tovul Gaură întrebă:

– Ce zîci de-ți dau un trăctor?

– Mulțumesc!, îi răspunse uimit inginerul Doru.

– Vasăzică vrei un trăctor!

– Dacă vă amintiți, în raportul pe trimestrul trecut am cerut patru tractore.

– Și ce fel de trăctoare vrei?

– Barem două, dar vă rog să fie noi.

– Și mari?

– Da, cât mai puternice.

– Cât să fie la putere?... Zî așa pă măsuratelea.

Inginerul Doru simți cursa care i se întindea și încercă să ia din nou inițiativa discuției în speranța de a putea ocoli întrebarea supărătoare.

– Tovarășe Director General, am impresia că râdeți de mine. Dumneavoastră ne-ați spus că trebue să ne orientăm cu ceea ce ne dați. Mici sau mari, tractoare să fie, să putem transporta materialele și utilajele pe șantier.

– Adică să fie mari.

– Da, tovarășe Director General.

– Și un trăctor cum îl măsori dă mărime?

– Se măsoară de obicei puterea.

– Așa măi tovarășe, vezi că știi'. Acușica să-mi spui cum vrei să-i măsori dă putere?

– N'are nici o importanță cum îi măsurăm puterea, încercă inginerul Doru să schimbe din nou discuția, dar tovul Gaură sări imediat:

– Ba are măi tovarășe! Mie să mi-l măsori la putere!

– Tovarășe Director General, zise inginerul Doru după o pauză destul de lungă, am impresia că dumneavoastră vreți neapărat să auziți că un motor se măsoară în cai-putere. Dar problema nu-i atât de simplă.

– Nu-i semplă măi tovarășe! oftă tovarășul Director General Gaură.

– Vedeți dumneavoastră, dacă eu v'ași întreba cu ce se măsoară o

lungime și mi-ați spune că se măsoară cu metrul, eu v'ași întreba atunci de ce nu o măsurați cu centimentrul sau cu micronul, cu kilometrul sau cu milimetrul.

– Ș'atunci cum o măsori? a întrebat uimit tovarășul Director General Gaură.

– Vedeți, acesta-i secretul. Trebuie să ai întâi problema și după aceea să măsori, că dacă nu ai problema, n'ai ce măsura.

– Just măi tovarășe! a spus tovarășul Director General Gaură având impresia că înțelege ceva, dar după o clipă continuă: ș'atunci cum rămâne cu trăctorul?

– Dacă îmi dați problema, vă voi putea răspunde.

– Boi' măi tovarășe!

– Lăsați-i să pască, tovarășe Director General.

– Nu-i vorba d'aia, dă-i dă Plan mă doare.

– Să lăsăm boii. Dumneavoastră ați fost interesat să măsurați puterea unui tractor...

– Just măi tovarășe!

– I-ați întrebat în ce se măsoară puterea unui tractor...

– Just, măi tovarășe, spuse tovul Gaură bucuros că întrevede rezolvarea nelămuririlor sale și așezându-se în fotoliul din fața inginerului Doru, adăugă:

– Dă-i drumu' că-i zîci bine.

– Și atunci, unii ingineri v'au spus că...

– Nu uni' măi tovarășe, absolamente toți!

– V'au spus toți că puterea unui tractor se măsoară în...

– Dă cal, măi tovarășe! Că asta nu înțeleg, dacă-i putere dă tractor, de ce-i dă cal?

– Aveți răbdare, tovarășe Director General, că ajungem și acolo.

– Da' Directoru' dă la Minerit, s'a înfierbântat tovul Gaură, mi-a arătat o carte. Era un mător dă care trăgea treșpatru cai și nu-l dovedea. Am numărat și eu cai' și era treșpatru și trăgea cu opinteală.

– Foarte bine...

– Cum e foarte bine, măi tovarășe, e dă cal sau nu?

– Tovarășe Director General, evită din nou inginerul Doru să dea un răspuns, mai întâi trebuie să ajungem la problemă.

– Păi asta-i problema măi tovarășe!

– Nu vă supărați, dar nu înțeleg.

– Aia e adevărați boi, măi tovarășe.

– A fost vorba să-i lăsăm să pască.

– Ce-am eu cu ăi dă pasc, eu zîc d'ăia dă la Plan.

– Boii care fac planul? întrebă încet inginerul Doru, mai mult ca să câștige puțin timp.

– Asta-i măi tovarășe!

– Adică vorbiți de cei ce au întocmit Planul?

– Nu măi tovarășe, p'ăia dă-i în brânză, eu am zâs dă boi, boi dă Plan.

– Tovarășe Director General, dați-mi voie să mă lămuresc. Vasăzică nu vorbim de boii pe care o să-i dați disponibili și pe care cred că e mai bine să-i lăsăm să pască.

– Just, măi tovarășe.

– Nu vorbiți nici de boii ce întocmesc Planul.

– Just, că d'ăăștia nu mă pot lega că sunt la Consiliul dă Planificare.

– Foarte bine, nu sunt nici boii de la întocmirea Planului nostru intern.

– Just, măi tovarășe.

– Atunci despre care boi e vorba?

– D'ăia dă au timpi morți!

– De la întreprindere?

– Nu.

– Din minister?

– Nu măi tovarășe, boi adivărați, ăi dă la Ciorogârla.

– De la Ferma Agricolă Ciorogârla? se minună inginerul Doru.

– Just măi tovarășe, vezi că știi'?!

– Și ce avem noi cu timpii morți ai boilor de la Ciorogârla?

– Păi asta-i problema măi tovarășe!

– N'ați putea să fiți mai explicit, tovarășe Director General?

– Uite să-ți isplicitez. Acolo, măi tovarășe, e boi, că am fost eu acolo și i-am văzut când mi-a tilifonat Fane, că l-a călcat un bou pă picior dă a luat dicorația Secera și Ciocanul când a fugit după facistu dă a murit când a tras securitatea în picioru lui, că Fane vroia o procopseală pentru huliganu dă fi'su, da' asta-i altă chestie, că problema a fost când am văzut că e boi cu timpi morți. Ai'țăles, măi tovarășe, cum vine problema?

– Am înțeles, dar nu pricep ce avem noi cu timpii morți ai boilor de la Ciorogârla.

– Cum nu pricepi, măi tovarășe, se miră tovul Gaură. Dăce să aibe boi' timpi morți la Ciorogârla și să pască dăgeaba, când pot să vină la noi în păstrare socialistă o lună-două și să tragă la rializarea planului cu o zî mai dăvreme și păste!

– Acum am înțeles! Doriți să transportăm materialele și utilajele cu boii, completând în felul acesta lipsa tractoarelor.

– Nu, măi tovarășe! Nu-i mai da cu complitarea trăctoarelor, că nu e trăctoare noi. Băgăm boi' pă poziție dă tractoare.

– E o idee bună, vă felicit, tovarășe Director General.

– Da, da' nu ideia mă doare pă mine, măi tovarășe, răportul mă doare.

– Care raport, tovarășe Director General?

– E sicret dă plan măi tovarășe, iar după o clipă coborând glasul, continuă: cu boi', cu timpi' morți.

– Foarte bine, vom face împreună raportul.

– Păi, nu ți-am zîs că-i sicret dă plan? se enervă tovul Gaură. Îl fac eu singur, da' numai să știu cum. D'aia vreau să știu tehnic, nu așa la vrăjală, cum îi cu puterea dă tractor.

– O capacitate de forță.

– Nu așa, măi tovarășe. Are trăctoarele putere?

– Au.

– Are cai' putere?

– Au.

– Are boi' putere?

– Au.

– Atunci ia cai' și bagă boi' în locul lor.

– Ați putea fi mai popular, tovarășe Director General, ca să înțeleg și eu.

– Uite, măi tovarășe, își dădu Directorul General Gaură toată osteneala, dacă pui un trăctor să tragă într'o parte, ce trebuie să pui în partea ailaltă?

– Treizeci și patru de cai.

– Just măi tovarășe. Da, acu-i acu, și după o pauză de concentrare privind drept în ochii inginerului Doru, continuă: Dacă iau cai' dă la trăctor și pun boi', câți boi să pun ca să tragă ce-o tras treșpatru cai?!

– Am înțeles, tovarășe Director General, vreți să evaluați puterea unui motor nu în cai-putere, ci în boi-putere.

– Izact, măi tovarășe, vreau să ivoluez trăctorul în boi. Și fiindcă inginerul Doru continua să tacă, tovul Gaură se răsti la el: Poți măi tovarășe sau nu poți?

– Sigur că pot, tovarășe Director General, s'a grăbit inginerul Doru să-l liniștească, dar după o clipă de gândire adăugă: Se poate dar... nu e tehnic.

– Boi'?

– Boii! Răspunse inginerul Doru.

– Da' cai' cum dă e tehnic?

– Nu e vorba de c ai, ci de cai-putere.

– Adică ăia treşpatru?

– Da, v'au spus doar toţi inginerii. Dar Directorul General Gaură ţinea morţiş să se lămurească şi, după ce a cerut câteva informaţii la care nu a primit răspuns, s'a înfuriat şi a întrebat strigând:

– Mie să-mi spui dă ce puterea dă cal e tehnic şi puterea de bou nu e tehnic! După câteva clipe de tăcere, inginerul Doru a răspuns încet, căutând să pară cât mai sigur de el:

– Dumneavoastră aţi văzut cai?

– Nu mă lua pă mine aşa, măi tovarăşe, că eu sunt cu origine sănătoasă. Eheei, câţi cai am văzut eu! Eu am şî ţesălat cai.

– Atunci cu siguranţă că aţi băgat de seamă că toţi caii de tracţiune sunt cam deopotrivă.

– Da' ăia săseşti cu picere groase? întrebă tovul Gaură după o matură gândire.

– Aceia sunt cai nemţeşti.

– Nemţeşti, adică nu e tehnici, a arătat tovul Gaură că înţelege.

– Ceea ce înseamnă că fiind toţi caii aproape deopotrivă au putut fi luaţi drept etalon de măsură şi de aceea puterea a fost măsurată în cal-putere.

– Care e tehnic!

– Exact! Dar tovarăşul Director General Gaură a mai făcut o încercare.

– Daî cu boi' cum îi?

– Cu boii, tovarăşe Director General, lucrurile stau astfel: sunt tot felul de boi în lumea asta. Sunt boi mici, boi mijlocii, boi din aceia din Transilvania, mari şi cu nişte coarne de nu se mai termină. Mai sunt apoi boi cu o cocoaşă, boi cu două cocoaşe.

– Cum vine aia cu cogoaşe măi tovarăşe?

– Cu ghebă.

– Da' eu n'am văzut bou cu ghebă în viaţa mea, se minună tovarăşul Director General Gaură.

– Sunt prin Africa, prin Asia, sunt şi în Uniunea Sovietică.

– Dacă e în Uniunea Sovietică, atunci trebuie să fie, măi tovarăşe.

– Şi dat fiind această mare varietate de boi, vă rog să-mi spuneţi,

tovarăşe Director General, în locul celor treizeci şi patru de cai, ce fel de boi puneţi să tragă? Cei mici? Cei mijlocii? Cei mari sau cei cu ghebă?

– Aşa-i, măi tovarăşe, nu e tehnic, spuse tovul Gaură pe gânduri.

– Dacă puneţi boii amestecaţi pe cei mici cu cei mari sau cu cei cu ghebă unde ieşiţi?

– Just măi tovarăşe, just, dar tocmai când inginerul Doru a răsuflat uşurat, Directorul General Gaură întrebă: Da' boi' dă la Ciorogârla nu e tehnici?

– Sunt buni la nevoie tovarăşe Director General, numai că boii aceştia sunt numai la Ciorogârla şi poate ar mai fi pe-aici, pe-acolo, dar nu sunt peste tot în Republica Populară Română?

Directorul General Gaură era în sfârşit lămurit şi fericit că a înţeles cum vine treaba cu caii şi boii şi cu tehnicitatea lor. După o pauză, l-a privit cu prietenie pe inginerul Doru şi i-a spus:

– Îmi place dă dumneata, măi tovarăşe. Demult ţi-am mirosit eu nivelul tehnic. E ridicat, măi tovarăşe. Şi-mi place că ştii s'o întorci popular şi să rizolvi chestia tehnic. Dar imediat se întunecă la faţă şi adăugă aproape sfâşietor: Da' în răport tot nu ştiu ce să scriu şî n'am să pot să mă ividenţez.

– Ba se poate, tovarăşe Director General, a spus inginerul Doru bucuros că reuşise într'un fel sau altul să găsească răspunsuri şi explicaţii pe măsura tovului Gaură.

– Da' spuneai că nu merge cu boi' dă la Ciorogârla că nu e tehnic, dar după o matură gândire a adăugat: nu e tehnic că e puţini.

– O scoatem noi la capăt. Ştiu că referatul e secret de Plan, aşa că nu discutăm despre el. Îl scrieţi dumneavoastră singur. Eu numai vă spun ce să scrieţi.

– Stai să iau o hârtie . . .

– Nu-i nevoie, tovarăşe Director General, luaţi seama doar la ce vă spun şi între timp vă voi face chiar acum o notă pe care să o daţi secretarei ca să vă scrie referatul.

– Da' io vreau şî . . . numiri.

– Vă dau şi cifre tovarăşe Director General.

– Atunci zî-i!

– În loc să rezolvăm lipsa tractoarelor prin transformarea forţei de cai-putere în boi-putere care nu este, după cum v'am explicat, o putere tehnică, să vedem care departament are nevoie de ajutor şi care nu.

– Păi toţi cer!

– Să-i luăm pe rând. Serviciul de Materiale are două camioane. O să facă mai multe drumuri, căci tovarășul pe care l-ați numit acolo e doar membru de partid și e tânăr.

– Just, măi tovarășe!

– La Direcția de Foraje la mică adâncime . . .

– Ăștia țipă tot mereu!

– Lăsați-i să țipe, tovarășe Director General, căci Forajele au un nou director, e membru de partid cu nivel ridicat și trebuie să se orienteze la fața locului.

– Just, măi tovarășe, just!

– Direcția Minerit, cu toate că nu are utilaje grele, cred că are nevoie, să-i dăm opt boi.

– Just, opt, scrie măi tovarășe, scrie.

– Acum, la Direcția de Sonde, unde sunt utilaje grele, ar trebui de patru ori mai mult, adică treizeci și doi de boi.

– Just, treșdoi, și plin de bunăvoință adăugă: ia măi tovarășe și dumneata niște boi.

– Eu, tovarășe Director General, mi-aș lua angajamentul să mă descurc fără ajutorul boilor.

– Am să te am în vedere, măi tovarășe. Și adică câți boi e cu totul?

– Patruzeci, tovarășe Director General.

– Scrie, măi tovarășe, scrie.

– Am scris optzeci, căci ca să primiți patruzeci trebuie să cereți de două ori pe atât. Știți dumneavoastră cum merge la Departamentul Planificării, ca la piață, cu tocmeala.

– Just, măi tovarășe. Da' la Ciorogârla nu e atâți boi, spuse tovul Gaură pe gânduri.

– Asta nu vă interesează. Dumneavoastră trebuie să vă evidențiați de felul cum v'ați orientat pe teren și să dați cifre exacte. La urma urmei, boii de la alte ferme agricole nu sunt buni? Se poate că au și ei timpi morți.

– Așa-i măi tovarășe, că la Ciorogârla nu-s decât opșpe boi. Dar, după câteva clipe de gândire, întrebă: Da' dă mă'ntreabă cum am scos numirili?

– Spuneți că cifrele au fost calculate dintr'un elaborat studiu personal pe care l-ați perfectat împreună cu toate cadrele tehnice de conducere ale Direcției Generale.

– Bravo, măi tovarășe, bravo! Scri-o și p'asta, scrie așa cum ai zâs-o!

Când Directorul General Gaură a rămas singur, în liniștea care l-a învăluit s'a auzit un oftat de ușurare.

După un timp s'a ridicat în picioare, a făcut câțiva pași și s'a oprit dus pe gânduri. Când și-a ridicat privirea a simțit o furnicare pe șira spinării. Tocmai terminase să-i mulțumească lui Dumnezeu că și de această dată a găsit calea de a ieși din încurcătură, dar se oprise fără să bage de seamă chiar în fața marelui și unicului portret încadrat într'o ramă groasă aurie. Era portretul lui Stalin care-l privea țintă și iscoditor. Tovarășul Director General Gaură a înlemnit de groază. Îi era teamă că acel care îl privea i-a ghicit gândul. I-a trebuit mult până să-și revină și încet, cu ochii la portret, a început să dea câte un pas înapoi murmurând:

– Nu, am zîs io așa, da' . . . și ferindu-se să-i pronunțe numele, a adăugat: Nici nu izistă! Cum să iziste că nu l-o văzut nimeni . . .

Când s'a apropiat de mica încăpere ce-l deservea numai pe el și care avea un prosop și un săpun parfumat și hârtie igienică ce nu se mai găsea prin prăvălii, s'a gândit că e bine să mulțumească, așa, ca la ședințe, marilor zilei și de aceea a început din nou să murmure:

– Mulțumesc- tovarășe Stalin și tovarășe Lenin și tovarășe Engels și tovarășe . . . dar, ajungând în mica încăpere unde nu erau portrete și nici loc de altă persoană și unde s'a simțit totdeauna bine și în siguranță, după ce a închis repede ușa, a adăugat cu năduf:

– Și să vă ia dracu' pă toți!

S. G. THEODORU

*

* *

NEGRU PE ALB

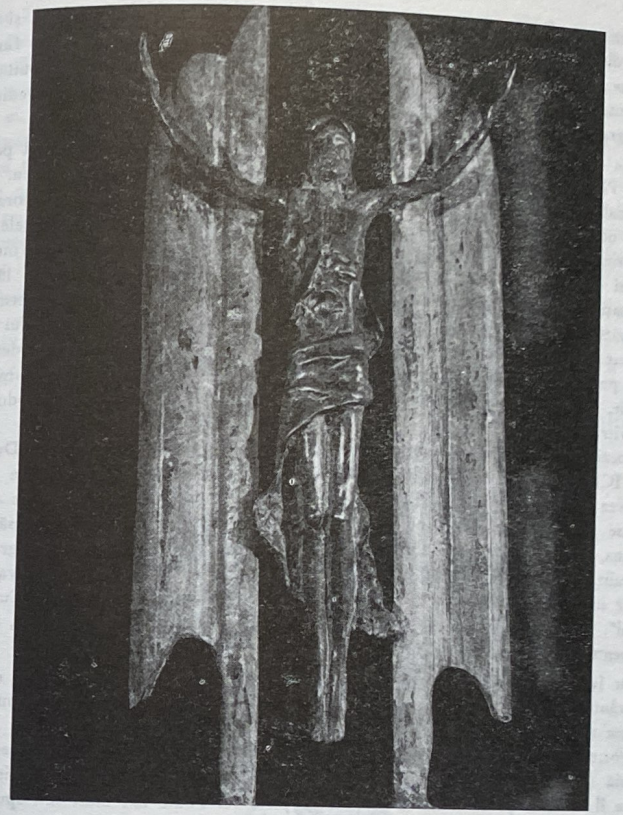

POEZII DIN ÎNCHISORI
culegere de Zahu PANĂ
ediᵗura Cuvântul Românesc
1982 600 pagini

Am primit volumul greu, cu sute de pagini, de Poezii din Inchisori, culegere de Zahu PANĂ, ca pe aurul rupt lacrimilor din *jale-jeluire-jalbă.*

Jeluim'aş şi n'am cui!...
Ca partea de plâns înlăuntru!...
E încă o dată când poezia mă doare...
Şi mă traversează —; mulţumesc, domnule Zahu Pană!...

Suntem unicii pământeni care am transformat *jalea* în *jalbă.* In plângere; —

în petiție... Cu asta, vreau să spun, că mi se pare că am primit altceva și nu un volum de poeme. Parcă aș fi primit pe umeri un ocean uscat, fără fund. Un ocean de lacrimi uscate. Cea mai vastă întindere a *credinții*. Să uităm: credința e un tot. Filozofia e o discuție, o înțelepciune. Însă numai credința *întregește* ființa.

Așa dar, poeziile din închisori, nu trebuesc să intre în categoria terestră politică. Poezia aceasta, de după gratii de fier, aparține numai lui Dumnezeu. Ca cel mai dramatic și mai complex capitol care se va adăoga culturii contemporane. Dar numai acolo unde a fost instalat ultragiul și s'au învechit suferințele... Suferințele frumoase ca patimile zugrăvite pe frescile din mânăstirile bucovinene.

Cei care veghiau prin crenelele cetăților nu erau conduși și nici nu se lăsau săgetați, apărând vreo filozofie. Își apărau mânăstirile, moșia și legile transmise de părinți. Sângerau pentru credință; credința aceea de la temelia graiului românesc. Cei de pe locurile acelea rotunde, solare, de la marginile Europei, despre care puțini știu că prin credința și suferințele lor, acolo ei au scris a cincea evanghelie, ca restul lumii continentale să poată înălța catedrale gotice împodobite cu vitralii scumpe.

Poeziile din închisori nu sunt numai rugăciuni și îngroziri. Nu știu dacă Dumitru ICHIM, poetul delicateților de dinlăuntru, s'a gândit la „groaza" pe care o avea pe când era copil și se văruia „odaia" de toate zilele, după ce erau scoase mușcatele, masa rotundă cu trei picioruțe joase, ștergarele cu alesături, icoana, crucea, candela și busuiocul, sau a comparat groaza de atunci cu groaza sacralizării cu sânge a *odăilor* din *închisori?* Dar el mai spune și altceva, pe unde intra lumina în „casă", prin „ființialitatea dialogică în împărăția Cuvântului". Am trăit, și-i înțeleg „criza axială", când se lua „icoana din casă", chiar și pentru timpul cât se văruia.

În închisori fiecare devenea icoana *scoasă*, căruia nu-i mai rămânea decât Cuvântul sângelui sorbit de pereți. Căci, poeziile din închisori mai înseamnă și vocea tăcută a lui Dumnezeu...

Poetul Alexandru GREGORIAN, măcinator de pietre, se întreabă la începutul unuia din volumele sale de poeme dacă nu și-a sărăcit sau învechit graiul pe care îl învățase pe când da să se țină pe picioare. Poate am uitat să-i spun că nu i s'a rătăcit sau uzat limba românilor în niciun fel. Limba noastră a sărăcit în România, unde *comunicarea* a devenit frică. Adevăratul mers, adevărata evoluție a graiului și metaforei românești s'a petrecut în închisori. Iată 600 de pagini scrise în memorie și păstrate ca fond pentru un nou dicționar românesc...

Poetul, romancierul și mai cu seama gânditorul Vintilă HORIA, se întreabă în prefața lui în lacrimi: „Cum a fost posibil? Cum e încă posibilă" Cum? Așa cum se văd. Mobilizați permanent. Și permanent în stare să omoare. Ca nu cumva ca după ce L-au „ucis pe Dumnezeu", cei intacți să mai vadă fața Celui fără asemănare, pe care niciun glonte nu a străpuns-o, Și cu El, împreună, să mute timpul de spaime în timpul liniștii care va să vină...

N'am să măsor poeziile din închisori și nici pe poeți între ei. Și n'am să trimit pe nimeni de la o fereastră lirică la o alta fereastră comparativă. Nu-mi îngădui impietatea de a erarhiza în niciun fel pe acești mari creatori de vâlvătăi. TOȚI-

sunt EI. Așezați în cratere de răni. In tăcerea lor unanimă. Tăcerea ca un cod de *trecere*, a ieșirii din închisoare cu povara unică și inimitabilă a poeziei. Nu! Poeziilor din închisori să nu le căutam asemănări cu nimic. Niciuna nu seamănă cu niciuna. Fiecare deținut exista înlăuntrul lui. Se capta pe el. Se transmitea pe el. Uimirea, până la îngrozire, duce la întrebarea: cum printre ciomege și înfometare, printre zdrențe și sânge, a mai fost posibilă -după atâta golire- regăsirea treptelor care să coboare în sinea lor, ca să urce dincolo de zonele interzise *cuvântului?* Cum de pe prichici, dincolo de tavanele de beton, umbrele lor au reușit să străbată până la ochiurile de cobalt ale cerului? Cum? Așa cum îmi spunea mai de mult Eugen LOZOVAN, că „gândul îl duce la *vatra* în care și-a lăsat icoanele și voevozii?..."

Desigur că poeziile din închisori trebuesc rostite în „lacrimi și în genunchi." Dar mi se pare totuși prea puțin. Cu poeziile din închisori trebuesc pavate memoriile. Ca să nu mai fie uitate.

Suferințele se plătesc numai cu diamantele veșniciei.

IOAN I. MIREA

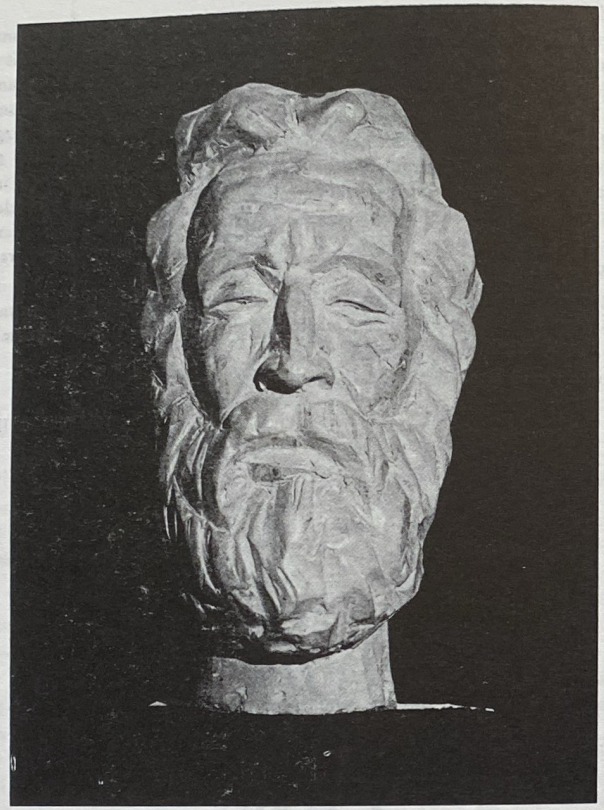

BISERICA ŞI LIMBA ROMÂNA

Încă din timpuri străvechi limba cultului a fost la cele mai multe popoare mai mult sau mai puţin deosebită de limba profană a poporului de rând. De sigur că aceste două feluri deosebite de a vorbi s'au influenţat în mod reciproc. Limba religioasă nu şi-a creat toată terminologia, ci a luat mult din limba profană, iar aceasta la rândul ei a luat multe cuvinte şi expresii din limba cultului.

Mai ales în era creştină limba cultului se deosebeşte mult de cea profană. Când Românii au adoptat, prin secolul X, limba slavă veche religioasă ca limbă bisericească, masele poporului nu pricepeau această limbă. Germanii şi Slavii care au aderat la religia romano-catolică au adoptat în cultul lor limba latină,

pe care n'o înţelegeau şi n'o înţeleg nici astăzi. De abia dela al doilea Conciliu al Vaticanului s'a decis ca o parte din cultul catolic să nu se mai facă în latină, ci în limba fiecărui popor în parte.

La începutul secolului al II-lea p. C., când Dacia a fost cucerită şi colonizată de Romani şi a început să se formeze poporul român şi limba română, religia creştină era încă persecutată în Imperiul Roman. De aceea trebue să ne închipuim că ea s'a răspândit numai sporadic şi izolat, deşi a fost adusă acolo în primul rând de soldaţii şi de coloniştii romani.

Abia începând din secolul IV, când împăratul roman Constantin a dat libertate creştinismului şi deci posibilitatea de a se dezvolta, el s'a răspândit în întregul Imperiu Roman. În acest timp însă, Romanii nu se mai aflau în Dacia traiană, pe care a părăsit-o împăratul Aurelian în anul 271, retrăgându-şi în sudul Dunării armata şi administraţia, aşa că poporul român în formare la nord de Dunăre a rămas total desorganizat din punct de vedere religios şi statal. Începuse aşa numita năvălire a popoarelor barbare, aşa că Românii puteau trăi în siguranţă numai retraşi în munţi, de o parte şi de alta a Carpaţilor.

Cuvintele din limba română care denumesc noţiuni de bază ale creştinismului sunt de origine latină. Astfel *biserică* « basilica, *cruce* « crucem, *duminică* « dominica, *Dumnezeu* « Domine deus, *înger* « angelus ş. a. Aceste cuvinte vechi dovedesc că la Români creştinismul are bază latină. Mai târziu a pătruns şi la Români în cult limba greacă, cum a fost cazul în întregul Imperiu Roman. Chiar în Roma a dominat la început în biserică limba greacă.

Abia în secolul X, după creştinarea Slavilor de sud de către fraţii Ciril şi Metodiu şi după ce au devenit creştini şi Bulgarii, care trăiau împreună cu Românii, aceştia au adoptat ca limbă liturgică limba veche slavă bisericească. Din această limbă au venit apoi multe cuvinte şi expresii religioase la Români. Dar Slavii creştinaţi n'aveau multe cuvinte de ale lor în limba religioasă, ci le-au luat şi ei sau dela Greci, sau dela Romani. Terminologia religioasă proprie a Românilor este mai bogată decât terminologia de origine slavă a Slavilor. Căci Românii au fost, cum am mai spus, creştini cu câteva secole înaintea Slavilor. Slavii au împrumutat mulţi termeni religioşi din greaca bizantină.

În general, există trei termeni principali pentru cuvântul *biserică*. Toţi trei sunt de origine grecească. Cel mai vechiu este biserica noastră, latinescul *basilica*, venit din greceşte. Al doilea este grecescul *kiriake*, casa Domnului, existent astăzi la Slavi (ţerkvo) şi la Germani (Kirche, Church ş. a.). Al treilea este latinescul *ecclésia*, din grecescul ekklesia (adunare), la celelalte popoare romanice.

În limba română există cuvinte cultice greceşti luate prin Slavi, ca *liturghie*, *canon*, *evanghelia*, *icoană* ş. a.

Limba cultului are la Români mai multe faze de dezvoltare. Prima este, cum am văzut, cea latină, între sec. al II-lea şi al III-lea.

Observăm pe lângă acestea, că în română mai avem şi unele cuvinte încă dinainte de creştinism, deci din limba Dacilor sau a Tracilor, sau chiar din latina păgână. Pe unele din ele le vom aminti mai jos.

Se poate spune că poporul român nu știe, cum știu toți vecinii lui, Slavii și Maghiarii, când a devenit creștin, căci el s'a născut creștin.

Cuvântul *popă* este la Români expresia populară pentru *preot*. Deși unii încă mai afirmă că acest cuvânt vine dela Slavi, am dovedit în altă parte că el este de origine latină. În slavă el este *pop*, pe care-l avem și noi, e drept, dar numai ca nume de familie. Cuvântul este la Români un rest al cultului precreștin, păgân. La Romani *popa* însemna un servitor al templului, care tăia animalele și le prezenta sacerdotului pentru sacrificiu. Pentru el își lua în primul rând pielea animalului. De aici expresia românească a da pielea popii, pentru a muri. Slavul *pop*, luat probabil dela Greci, dacă nu chiar dela Români, ar fi trebuit să fie în românește *pop*, mai ales că desemna o ființă de gen masculin.

Faza a doua de dezvoltare a limbii române este cea latino-bizantină (greacă) între secolele al IV-lea și al X-lea. În această epocă s'a întrebuințat la Români ca limbă liturgică latina, greaca și româna timpurie și aceasta probabil atât la nord cât și la sud de Dunăre. Episcopul Goților Wulfilas a predicat în secolul al 4-lea la Dunărea de jos în limbile gotică, latină și greacă.

Faza a treia este faza slavo-greacă, între secolele al X-lea și al XVII-lea. Începând cu secolul XVII-lea limba română este considerată în mod oficial ca limba bisericii ortodoxe la Români, deși slavona a fost în parte întrebuințată și mai departe în cult. Numai Românii uniți din Transilvania adoptaseră încă dela începutul secolului al XVIII-lea, îndată după Unirea cu Roma, limba română.

La început cultul religios s'a exercitat la Români în mod foarte primitiv. În anul 271, când împăratul roman Aurelian a părăsit nordul Daciei, retrăgându-și de acolo toate trupele și luând cu el și toată organizația statală și administrativă în sudul Dunării, căci nu mai putea face față năvălirilor tot mai dese ale Barbarilor care veneau din răsărit și din nord-est, Românii din nord au rămas desorganizați și din punct de vedere bisericesc. Nu exista nici o ierarhie bisericească. Preoții veneau aproape toți din sudul Dunării, iar demnitari mai înalți, ca episcopi și arhiepiscopi, lipseau cu totul. Ca urmare a acestui fapt și terminologia eclesiastică era foarte redusă. Ea a început să se îmbogățească abia în epoca slavă, când a pătruns, cum am spus, o mulțime de cuvinte cultice slave în limba română.

Este vorba sau de cuvinte de origine slavă. sau de cuvinte latine sau grecești, intrate prin mijlocire slavă. Unele din ele erau ca noțiuni noi la Români, pe când altele au înlocuit cuvinte latinești existente. Astfel au rămas de exemplu cuvintele: *Tatăl* și *Fiul* latinește, pe când *Spirit* a fost înlocuit prin slavul *Duh*. Cuvântul latin *sanctus* a dat în limba română *sânt*, fem. *sântă*. În limba română populară acest adjectiv a rămas până astăzi pentru nume de sfinți, ca de ex. Sân Georgiu (Sfântul Gheorghe), Sâmedru (Sfântul Dumitru), Sân Nicoară (Sfântul Nicolai), Sâm Petru, Sânt Ilie, Sânt Ion, Sânziene « sanctus dies Johannis, Sânt'Ana, Sântămăria ș. a. Mai târziu cuvântul *sânt* s'a încrucișat cu slavul *svent* și astfel s'au născut formele *sfânt* și *sfântă*, în care numai sunetul *f* este de origine slavă.

Uneori cuvântul religios slav nu s'a putut impune față de cuvântul latinesc. Acesta e cazul, cum am mai spus, mai ales la cuvintele de bază ale creștinismului, ca de ex. *cruce*, *Dumnezeu*, a se închina lat. *înclinare*, *păcat*, *a păcătui*, *a se ruga*, *Tată* ș. a.

În alte cazuri limba română nu mai avea un cuvânt pentru a reda o noțiune, așa că era silită să ia un cuvânt slav, care apoi a rămas singur în limbă. Astfel e capul cu *rai* pentru paradis, *iad* pentru infern, *plată*, *răsplată*, *sărac*, *veac* (plural veci), *a răstigni*, *sfârșit* ș. a.

Câteodată cuvântul slav n'a reușit să înlăture cuvântul latin și s'a păstrat totuși alături de el în română. Astfel avem *a se mărturisi*, *mărturisire* din greco-latină, alături de slavele *a se pricistui*, *pricistanie*; pe lângă *a binecuvânta*, slavul *a blagoslovi*. *Bunavestire* este o creație cu un cuvânt latin și cu unul slav, pe când slavul *Blagovești*tenie aproape nu se mai întrebuințează. Latinescul *rugăciune* există alături de slavul *molitvă*, care are astăzi un înțeles mai precis, o anumită rugăciune, la o anumită ocazie. Pe lângă *mărire* avem slavul *slavă*, pe lângă *îndurare* avem *milă*, pe lângă *mormânt groapă*. *Mormânt* însă, din lat. *monumentum*, se întrebuințează numai pentru persoane, pe când groapă este întrebuințat în general. La origine *groapă* este în adâncime, pe când *mormânt* în înălțime. Se spune tot mai mult *înmormântare* și a *înmormânta* în loc de *îngropăciune* și *a îngropa*. Vechiul *pogribanie* nu se mai întrebuințează de loc.

Limba română întrebuințează cuvintele *mamă* și *tată*, luate din limba copiilor. Pe când în limba obișnuită se spune *tata nostru*, în rugăciune se spune *Tatăl nostru*. Nu se spune *mama lui Dumnezeu*, ci *Maica Domnului*. *Maică* este slav. *Maică* este în românește cuvântul pentru călugăriță, căreia ne adresăm cu *maică*. În limba vorbită se spune și *maică-mea*, *taică-meu*.

Prin faptul că peste stratul vechiu latin s'a suprapus unul mai nou slavo-grec, limba română posedă una din cele mai bogate terminologii liturgice din câte există.

Românii au cuvântul bizantino-slav *liturghie* pentru ceea ce în Vest se spune *missa*, Messe, cuvânt apărut târziu, când Românii își pierduseră contactul cu Apusul romano-catolic.

La începutul secolului al 18-lea o parte din Românii din Transilvania s'au unit cu biserica romano-catolică și astfel s'a născut biserica română unită, care a existat până după al doilea război mondial, când a fost desființată cu sila de regimul român comunist. Ea trăește astăzi mai departe în libertate în Apus, în afara frontierelor României.

Biserica română unită a încercat cu succes să înlăture o mulțime de cuvinte și expresii cultice de origine slavă și să le înlocuiască cu altele de origine latină. Această înlocuire n'a fost făcută în mod artificial, căci cuvintele luate n'au fost noi și necunoscute în limba română. Biserica ortodoxă a rămas conservativă și a menținut și mai departe cuvinte de origine slavă. Astfel, spuneau de exemplu Uniții *îndurare*, *Doamne*, *îndură-te de noi*, pe când ortodocșii spuneau *milă*, *Doamne miluește-ne pe noi*. Uniții spuneau *mărire* în loc de *slavă*; *spirit* în loc de *duh*, *binecuvântare* în loc de *blagoslovenie*, *corp* în loc de *trup*.

Biserica ortodoxă din Bucovina, care dela 1775 până la 1918 a fost provincie austriacă, a introdus și ea unele cuvinte noi în limba cultului, înlocuind pe cele de origine slavă, cum au făcut și Uniții. Această operație s'a datorat în parte,

în Secolul trecut, așa numitului Curent latinist, o urmare a Școlii ardelene. Un ardelean, profesorul Aron Pumnul, a venit în Bucovina și și-a desfășurat la Cernăuți activitatea sa literară și culturală. El a fost sprijinit de unii profesori dela Facultatea de teologie de acolo care, dela înființarea ei în anul 1875 și până la sfârșitul primului război mondial a fost cea mai importantă și mai renumită facultate de teologie ortodoxă a întregului Răsărit european.

În acest timp s'a înlăturat din biserică pe lângă cuvinte ca cele pe care le-am amintit mai sus și alte, ca de ex. *pravoslavnic, Blagovești*enie, *Bogorodiță, pogribanie* ș. a., fiind înlocuite prin *dreptcredincios, dreptmăritor, ortodox, Bunavestire, Născător de Dumnezeu, înmormântare* ș. a. Elemente slave s'au menținut și se mențin mai departe în fosta Românie mică și în Basarabia, care a fost timp îndelungat sub dominație rusă și se află și astăzi sub dominație sovieto-comunistă.

Când România își va redobândi odată libertatea, se va încerca de sigur să se modifice și limba cultului pe bază mai mare și se va scăpa de vechile cuvinte și expresii slave. Se va tinde să se întrebuințeze tot mai mult cuvinte de origine latină. Nu se va mai spune *târcovnic*, ci numai *dascăl* sau *cântăreț*, nu se va mai spune *vlădică*, ci numai *episcop, mitropolit* ș. a.

Este semnificativ că pe de o parte Românii, popor de origine latină, au întrebuințat secole de-a-rândul în biserică limba slavă veche și s'au folosit în scris sute de ani de un alfabet slav chirilic, iar pe de alta că popoare de origine germană sau slavă, precum Cehii, Slovacii, Polonii, Slovenii și Croații s'au folosit și se folosesc în limba bisericii lor, fiind romano-catolici, de limba latină și au scris și scriu cu alfabet latin.

A îndepărta vechile cuvinte slave din limba creștinismului românesc, ca și din limba română în general, nu înseamnă a schimba firea limbii române. Dacă se spune *spirit* în loc de *duh, dreptcredincios* în loc de *pravoslavnic* și *a binecuvânta* în loc de *a blagoslovi*, aceasta nu înseamnă același lucru, cum afirmă unii apostoli ai ortodoxismului, în Țară și mai ales în lumea liberă, cu a schimba ceva din ortodoxismul românesc. Aceasta înseamnă a scutura în sfârșit jugul vechiu bizantin și slav. Să nu uităm că Românii au fost cei dintâi creștini, afară de Greci, din Sudestul european. Românii nu s'au născut ortodocși; ei s'au născut creștini. Ortodocși au devenit prin vitregia sorții, când au fost rupți de Roma și siliți să se alăture Grecilor și Slavilor.

A renunța la slavisme înseamnă pentru Români a renunța la dependența de patriarhia moscovită și bizantină târzie. Înseamnă a face un pas mai departe spre Roma, de unde ne tragem toți Românii, spre orașul în care a trăit și unde a murit Apostolul Petru, cel atât de popular la Români, care în legendele lor milenare vorbesc de timpul în care Dumnezeu umbla pe pământ însoțit de Sfântul Petru. Înseamnă a tinde spre Roma, orașul din care creștinismul s'a întins acum aproape două milenii de ani în toată lumea.

Marii eroi ai istoriei naționale și statale a Românilor Ioan Corvin din Hunedoara, Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul au văzut clar că trebue să lupte contra unora care erau dușmanii Apusului creștin, pentru ca să-și apere conștiința lor națională. Unul din ei, Ștefan cel Mare, Domnitorul Moldovei întregi, a fost din această cauză numit de către Papa din Roma, Sixt al 4-lea, „Athleta Christi".

A se orienta spre Apus nu înseamnă nici că Românii disprețuesc pe vecinii lor, lângă care Dumnezeu i-a așezat să trăiască. Ei trebue să se înțeleagă și mai departe cu ei, păstrându-și în același timp caracterul lor național.

Limba bisericii în România de astăzi este unitară; mai mult decât aceea a Românilor care trăesc, despărțiți de țara lor, în afara frontierelor României. Cele mai mari comunități religioase românești, ortodoxe și unite, se află în America. Acolo ei își au bisericile lor naționale, cu preoții și episcopii lor, care celebrează serviciul divin în limba română. Și în alte țări, ca de ex. în Germania, Franța, Italia, Spania și Anglia există biserici românești ortodoxe și unite.

Și din punct de vedere bisericesc, o duc greu Românii care trăesc în Estul și Sudestul Europei, în afara frontierelor țării românești. Mai ales cei care trăesc în Republica sovietică socialistă Moldova, în fosta Basarabie românească. La ei a fost introdus în scris, nu numai în limba bisericii, vechiul alfabet chirilic, cu care au scris toți Românii câteva sute de ani.

Macedoromânii din Balcani și mai ales cei care trăesc în Grecia, nu o duc nici ei mai ușor, căci Grecii neagă romanitatea lor și apartenența la limba română, afirmând că ar fi Greci romanizați. Grecii nu pot pricepe că la ei în țară există ortodocși care nu sunt Greci. Și în Albania și Iugoslavia trăesc Români ortodocși. Puținii Istroromâni care mai trăesc în Iugoslavia sunt catolici ca și Croații și nu va mai trece mult timp până când se vor pierde și ei cu totul.

În România comunistă de astăzi oamenii o duc foarte greu din punct de vedere religios. Teoretic există libertatea cultului, dar practic se face totul pentru a se înlătura orice biserică, de orice cult ar fi ea. Tineretul e crescut în sens marxist-leninist. Se mai admite încă o coexistență între marxism și creștinism, ca și în Uniunea Sovietică, dar ea nu va mai dura probabil mult. Sărbătorile religioase nu se respectă oficial, Crăciunul și Paștile nu sunt recunoscute de Partid. Pentru școli există vacanțe de iarnă și vacanțe de primăvară. Totuși la anumite sărbători mari bisericile sunt pline de lume, mai ales de oameni mai în vârstă. Preoții sunt plătiți de stat.

Din punct de vedere politic, România ține de blocul comunist răsăritean. Din cauza limbii, care aparține Vestului romanic, orientarea este spre Apus. Și aceasta nu va putea fi împiedicată niciodată.

ION POPINCEANU

*

* *

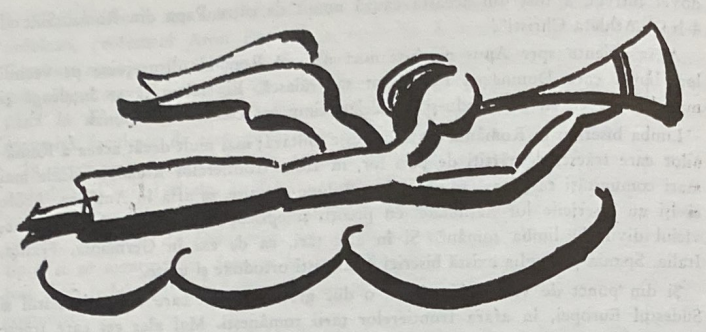

MICROPORTRETE

MADELEINE

Stând de vorbă cu un „martor ocular" întâlnit *în lumea mare* prin deceniul '70, acesta a lansat „teoria" că, de fapt, *generația* de aur nu trecea de un grup de patru (Alexandru Paleologu, Traian Lalescu, George Voinescu, cel cu stea pe „i", cel care înseamnă aceste rânduri) și un „manager": Victor Popescu, junele care la nici 20 de ani, reînviase „Universul Literar", făcând din el una din cele mai dinamice și variate reviste ale timpului.

Nu cred că este adevărat, asta i-am spus-o și interlocutorului meu, dar cum îmi lipsesc cu desăvârșire foile și documentele vremii, nu pot susține o discuție de acest gen. În ceea ce privește însă „muza" acestei generații, ea era *una*, chiar dacă pe lângă ea mai existau — când și când — muze „satelite", pasagere apariții pe cerul sentimental și poetic al *generației de aur*.

Muza a fost, și pentru mine, care văd, de la o imensă distanță, timpul oprit în loc, a rămas, Madeleine Andronescu, actrița și poeta care, vai, atât de târziu și de trecător s'a revelat ca una din cele mai originale voci ale liricii feminine dintre cele două războaie. Venea dintr'o familie de artiști (era fiica actriței Lulu Cruceanu și nepoata lui Mihail Cruceanu, emerit poet simbolist de la cenaclul lui Alexandru Macedonsky) și foarte puține actrițe ale timpului știau să „spună" poezia mai frumos decât ea. Că o scria ea însăși, a rămas un secret pentru toți, până în ziua când s'a decis (nici eu nu știu *cum)* să publice volumul „Zilele Babei", primit de critica literară cu un amestec de entuziasm și de uluire.

Locuia într'o casă nu departe de grădina Icoanei, o scară „ca la teatru" ducea în odaia ei, unde uneori se aduna *generația de aur*. Într'o seară după ce am ascultat-o recitând, am ajuns la concluzia că nu aveam de făcut decât un singur lucru: să ne punem cenușe în cap! Drept care, Petru Comănescu, care era și el de față, i-a întins lui Lalescu o scrumieră plină cu mucuri, și poetul „Luminei

Triste" și-a turnat-o în păr cu cel mai mare calm. Apoi a căzut pe gânduri, refuzând toată seara să se ducă să facă un duș.

Țin minte o noapte de iarnă, nămeți cât omul, când, pe jos, printre troiene, am mers cu ea de la teatrul Maria Filotti până la casa de lângă grădina Icoanei, și nu uit nici astăzi — la tropic — dansul albăstrui al fulgilor sub lumina felinarelor care aveau adevărate căciuli de zăpadă.

ȘTEFAN BACIU

ION LUGOȘIANU

La începutul deceniului 40, eram un „june" de douăzeci și ceva de ani, „bătrâna" gazetă *Universul* era pe cale să fie supusă unui proces de reîntinerire. Proiectul se datora ambasadorului Ion Lugoșianu, care de la plecarea în străinătate a lui Stelian Popescu, preluase conducerea. Pagina literară săptămânală a *Universului* ne fusese (o, miracol!) încredințată nouă, celor de la „Universul Literar", și câțiva dintre noi, printre care și eu, am fost invitați să lucrăm la cotidianul până atunci inaccesibil tinereții.

Urma să scriu o cronică tri-săptămânală, din care au și apărut câteva, dar activitatea mea a fost întreruptă brusc din pricina presiunilor „din umbră", întreprinse de un politruc *avant la lettre*, numit Emil Ciuceanu, care deținea nu știu ce „puteri oculte".

Intriga a avut — pentru mine — un desnodământ fericit. Am fost transferat ca asesor la cabinetul lui Lugoșianu, având ocazia, în felul acesta, să-l cunosc îndeaproape. Au fost pentru mine, anii aceia scurți și agitați, o epocă de muncă și de învățătură din cele mai rodnice, și faptul că am putut să fac parte din grupul de colaboratori ai acelui *gentleman* a lăsat în mine urme ce nu s'au șters nici astăzi.

Reorganizarea gazetei era pentru Lugoșianu țința care trebuia atinsă efectiv, la finele războiului, nu numai prin reîntinerirea și reorganizarea unei redacții unde lucrau mai cu seama „bătrânii", ci și prin deschiderea de orizonturi, ca, de pildă, instalarea de birouri speciale de corespondenți în Paris, Londra, Viena, Roma, Madrid, pentru a preface *Universul* într'o gazetă cu adevărat europeană. Editura ziarului urma să fie pusă pe baze noui, și afară de cărțile de literatură, era plănuită publicarea unei serii economico-politice, prima carte urmând să fie mult discutatul „Plan Beveridge".

Aveam ore de lucru cu Ion Lugoșianu de trei ori pe săptămână, dar uneori îmi telefona în biroul de la „Universul Literar", rugându-mă să cobor la cabinetul lui, să mă întrebe ceva sau să-mi dea o misiune „specială". De o politețe exemplară, era, în același timp, extrem de formal dar și cordial, având ceva din ținuta vechii generații ardelene, o eleganță pe care nici astăzi nu o pot defini decât prin cuvântul *uriember*. Aceasta este, *pentru mine*, singura expresie ce-l definea perfect pe acest gazetar de școală nouă, în care diplomatul plin de finețe și de tact, dădea ziaristului nota unei eleganțe sufletești fără pereche.

ȘTEFAN BACIU

ANUL 1940

de *Nicu Caranica*

Editura Ethos, Paris 1981

Actual înseamnă astăzi *zdrobit de ideologii*. Omul a fost întotdeauna dușmanul cel mai nemilos al omului, însă niciodată, ca acuma, n'a ascuns cu mai multă abilitate diabolică dorința de distrugere subt cele mai apetisante temenele filosofice. În numele ideologiilor au fost sparte culturi, popoare au fost răstignite, orașe au fost rase depe suprafața pământului, și toate drepturile din Declarații și Constituții au fost transformate în obligații de a muri. Minciuna a luat locul adevărului și nu s'a mai coborît depe soclul odată ocupat. În umbra ei toate valorile au fost invertite, cuvintele întoarse pe dos, leacurile au devenit veninuri și acestea au fost socotite leacuri, în așa fel încât orizonturile către care ne îndreptăm, și care sunt mai sinistre ca niciodată, pot apărea unora, sau chiar și mulțimilor de rând, drept o intrare în ultima glorie a speciei umane, ajunsă la un Punct Omega pe care de atâtea milenii îl caută cu pasiune și disperare. Știm însă, din mărturia neprejudecată a poesiei și, în general, a literaturii secolului al XX-lea, că totul e numai iluzie și că omul e pe punctul de a nu mai fi om, în cadrul unei involuții spectaculare de care, însă, numai mânuitorii Cuvântului își mai pot da seama.

Spaima cea mare a lui Ezra Pound, T. S. Eliot, Gottfried Benn, ca și aceea a romancierilor-profeți, este politică. Monumentele de inchietudine la care a fost silit poetul să se adreseze ca să înțeleagă, au nume de manipulații partizane. Schingiuirea se face în numele unor încercări parțiale, sau de partid, de a cunoaște lumea, deci schingiuirea e fără soluție, având în vedere că o cuprindere a omului ,vreau să spun o corectă perspectivă omenească, cu toate problemele pe care această completudine le pune, nu poate încăpea într'o viziune de partid, adică de parte. Fragmentarismele politizante, bazate pe viziunile fragmentare ale filosofiei și ale științei din secolul trecut, continuă să rupă din carnea integrală a omenirii și poate că, în felul acesta. la capătul unei viziuni pesimiste a istoriei, omul va deveni într'o zi ultimul călău al omului. E de ajuns să asculți vocea înfrigurată a popoarelor asuprite, vocea omului schingiuit în închisori și gulaguri, vocea omului care trece peste sfârâitul optimist al sateliților artificiali și al atomilor sfărâmați pentru mai marea glorie a omului, în laboratorii și uzine nucleare, ca să afli dece poeții plâng, în timp ce guvernanții râd, și dece aceștia vor sfârși tot în lacrimile poesiei.

E drept, poate, să spunem că poesia timpului nostru e o poesie politică, în sensul cel mai înalt al cuvântului. Oare Dante n'a făcut poesie politică, într'un timp nu mai liniștit decât al nostru? Oare marii Italieni dela sfârșitul secolului tals numit al Luminilor — Alfieri, Foscolo, Monti — n'au fost și ei niște torturați pe aceleași altare de desiluzie? Există oare un document mai subiectiv și mai elocvent decât „Il Misogallo" al lui Alfieri scris după sinistra lui experiență pariziană și revoluționară? Poeții întâi au crezut, apoi au trăit, apoi au avut revelația înșelării și au trântit ușa peste prezent și peste înșelători. Au trebuit sa vină romanticii ca să începem iarăși a crede în ceva. Însă, având în vedere că istoria se

repetă cu încăpățânată putere de uitare, unii au început din nou să creadă în promisiunile parțiale, până când cerul lumii s'a acoperit de urlete de durere. Există documente mai cutremurătoare decât „Cântecele pisane" ale lui Pound, „Omul gol" al lui T. S. Eliot, „Primul cerc" al lui Soljenitsin, „1984" al lui Orwell sau sinuciderile în lanț ale poeților ruși după 1917 sau exilurile românești de după 1945?

Pentru poetul român spargerea a început în 1940, anul în care România a fost mușcată din trei locuri, mare trup colectiv încă nevindecat, din care continuă să muște dulăii partialităților fără leac. Agonia popoarelor reprezintă, în mare, sau în mic, agonia omului supus azi celor mai cumplite încercări. Pentrucă nici chiar ciuma descrisă de Boccaccio la începutul „Decameronului", nici aceea descrisă de Manzoni în partea a doua a „Logodnicilor", nu a fost mai grea de îndurat decât această ciumă a spiritului care face posibilă nu numai moartea prin molimă, adusă de microbi, epuizată, până la urmă, în propria ei oboseală, dar și moartea fără sfârșit, ca să zic așa, moartea fără stil, multistilizată de o filosofie tanatică prezentată drept filosofie a vieții, deci multidisciplinară și virală, îmbătătoare ca putrefacție și vițiu.

Cum să te salvezi, la capătul unei asemenea nelegiuri? Și o numesc astfel pentrucă moartea omului de către om, în acest sfârșit de secol și de ciclu, este o situare în afară de noimă. Omul *actual* este un *nelegiuit* pentrucă, odată situat dincolo de lege, acțiunile lui, ca și filosofiile lui, devin invertiri demoniace, în sensul în care diavolul este „le singe de Dieu". Cred că, în acest sens, există, în cadrul general al unei situații istorice asemănătoare, o posibilitate de sinteză poetică italo-germano-română, care începe în secolul al XIX-lea, în plin romantism și care, încă, nu s'a terminat. Cele trei popoare erau desbinate și desunificate la începutul erei romantice și s'au reîntregit în State unitare odată cu întregirea lor animică (în sensul recuperării visului, al nopții, al jumătății subconștiente amputate în era raționalistă, mamă a parțialităților) pe care o realizează mișcarea romantică, pe o linie care, în perspectiva poetică, ar fi aceea a lui Novalis în Germania, Leopardi și Manzoni în Italia, Grigore Alexandrescu și Eminescu în România. Salvarea personală însemna, prin prisma exaltantă a politicului, o reîntregire în același timp națională, cât și personală. Salutând apariția anului 1840 (în poemul „Anul 1840") Grigore Alexandrescu constata o situație de decădere, de corupție și de fanfaronadă, care i-a împietrit inima și, în cel mai bun stil Alfieri, crede că omul, în pragul unui nou an, va fi capabil să se schimbe, „. . . căci vremea a sosit". Eminescu, mai târziu, va afla în trecutul eroic, în goticul românesc din secolul al XIV-lea, leacul pentru viitor, având în vedere, cum spun azi futurologii, că viitorul e trecutul, într'un fel de elan cibernetic care dă un sens omenesc conceptului de spațiu-timp.

Nicu Caranica își scrie poemul — poemul vieții lui, după cum se înțelege din „Lămuririle" care-l precedă — după criza românească din 1940, un secol după Alexandrescu. Eu îi înțeleg scrierea ca pe un fel de retrăire a „Divinei Comedii". Într'adevăr cartea îi e alcătuită din trei părți, din trei „mări": *Marea Neagră* ar fi infernul, atât după titlu, cât și după conținutul poemului („Dar jos, jos de

tot, e' nnoptare . . .“), ori *infern* vine dela *inferior*, lumea de jos sau de dedesubt, cea de dincolo de „la selva oscura“.

Vai, vai cum sună din sibile peşteri
Apele negre cu sigure creşteri,
Apele de blestemuri!

Europa întreagă, omul în expresia lui cea mai împlinită şi mai subtilă, este înghiţit de *Narea Neagră*, nume românesc al infernului din 1940. Nu trebue uitat că majoritatea poeţilor români, într'un fel sau într'altul, vreau să spun într'un fel politic sau într'altul, pe deosebite nuanţe dispuse a realiza o schimbare la faţă, au trăit intens, până în pragul celui de-al Doilea Război mondial, dorinţa şi speranţa unei schimbări *de profundis*. Atât eu cât şi Caranica, fiecare pe paralela lui geo-spirituală, duşi însă amândoi către acelaşi scop metanoic, am crezut în posibilitatea unei reînnoiri, în mijlocul unei descompuneri politice care îşi atinsese culmea în preajma lui 1940, transformat dintr'odată în infern fără scăpare. E greu de spus într'o prefaţă ceea ce am simţit atunci toţi cei care crezuserăm şi militaserăm pe o linie mai mult sau puţin comună şi asistam brusc la o prăbuşire vertiginoasă în infernul de care dă socoteala Caranica în Marea Neagră, neagră de condamnări, disperări, conştiinţă a ireparabilului, unită, într'un fel foarte subtil, însă pe o cărare exclusiv lirică, cu scenele din *Infernul* dantesc. Totuşi o bună parte din noi am învins *Marea Roşie*, apă de trecere întocmai *Purgatoriului*. Ca să atingi ţărmul pământului făgăduinţei e necesară trecerea prin fundul *Mării Roşii*, care poate fi, în acelaş timp, marea de sânge, „sânge şi negru, roşu şi negru“, sânge şi moarte, drumul prin fund care conduce azi poporul român — ca şi alte popoare din roşul şi negrul în care se află condamnate de istoria laică, spre un ţărm de salvare, situat evident dincolo de roşu.

Nu cumva purtăm fără să ştim cea mai
necrezută menire?

Şi mai departe, în acelaşi fragment:

Ce-i, Tată, Neamul acesta care şi să vrea
nu mai poate să moară?

Din *Marea Roşie*, concepută ca încercare supremă, Purgatoriu deci, aşezat în mod excepţional în calea popoarelor destinate să-l depăşească, poporul român va ajunge cândva la un ţărm al salvării, lucru predestinat deoarece chiar dacă ar avea îndoieli şi ar manifesta o dorinţă de întoarcere şi deci de cădere absolută în moarte, n'ar mai putea să o realizeze, el fiind sortit intrării în *Marea Albă*, culoare a luminii, a purităţii şi a spiritului, pe ţărmul căreia aşteaptă, ca un nou Graal, potirul cu apă vie din Carpatul-Olimp. Intoarcerea lui Iisus pe pământ va fi deci posibilă în momentul în care poporul român va renaşte, atingând un fel de ultima ratio, sau de Golgotă, după o lungă peregrinare prin infernuri şi purgatorii, din care, de fapt, e făcută istoria. Sfârşitul timpurilor înseamnă, odată terminat calvarul anului 1940, o Parusie românească, o răsplată a durerilor încercate, acceptate şi rezolvate în sens catartic. Iată deci cum a suferi fără a da, în schimb, suferinţa, aşa cum a fost itinerariul etic al poporului român („De când ne-am desbrăcat de oşti şi crime“) reprezintă unica posibilitate de a ieşi din istorie, la sfârşitul timpului. In acest fel, drumul prin istorie nu poate fi decât

o punere la încercare, cum ar fi spus Toynbee, cu o concluzie foarte clară care justifică lunga mărturie, care e de fapt un martiriu, a poporului român.

Ne aflăm foarte departe, evident, de orice fel de filosofie a istoriei concepută în sens materalist sau pozitivist, şi foarte departe chiar şi de încercarea de a face istorie-poesie, a lui Victor Hugo în „La légende des siècles“. Victor Hugo, hélas! Caranica e mult mai aproape de poesia-filosofie a timpului nostru, aşa cum au înţeles-o Pound şi Eliot, martorii-poeţi cei mai adânc adevăraţi ai actualităţii teribile care ne-a fost dat să o trăim. „Omul total zidind în duh atomul“ devine posibil în mijlocul *Mării Negre*, pe care o urmează în timp *Marea Roşie*, încercări de desertizare, de lărgire a deşertului, aşa cum o văzuse prea bine Hölderlin, cu puţin înainte de Alexandrescu. Omul golit (*Hollow Man*) de spirit e, de fapt, cauza întregului proces, deci şi cauza căderilor dela 1940. Începem, cel puţin în poesie, a ne pune problema cauzelor dezastrului, a *Mării Roşii* prin fundul căreia înaintăm, dăm înapoi, trebăluim, ne îndoim, călătorim încă.

Cred că multe lucruri româneşti vor putea fi înţelese prin lectura acestui poem-cheie, aşa cum Dante face înţeleasă o epocă, de sfârşit de ciclu şi ea. Cheie atât de fină şi de esenţială, atât de riguros poetică şi de subţiată de creaţie încât pare alcătuită di *ossi di sepia*. Versurile par uneori vaste tablouri rezumate în câteva cuvinte, însă povestind alaiuri întregi de evenimente, alaiurile turburătoare din care e făcută teribila istorie a actualităţii, de care niciun romancier n'a izbutit, până acuma, să dea întreagă socoteală. Simbolul nu e decât o acţiune de reîntregire, aşa cum îl redescoperea Heidegger şi cred că acest poem al lui Nicu Caranica redă cuvântului *simbol* sensul lui lămuritor şi ascunzător în acelaş timp. E, astfel, o desvăluire (*alétheia*), o mărturie pe care numai un poet era capabil să o transforme în istorie adevărată, dincolo de evenimente, însă păstrându-se fără încetare în mijlocul lor. Cine va înţelege aceste versuri, destinate unei salvări personale în mijlocul unor mări de evenimente necruţătoare, dincolo de noimă, va avea dintr'odată viziunea întreagă a unui secol prin care toţi am trecut, însă pe care nimeni nu l-a turnat în simbol. Prin acest poem Caranica devine fundatorul unei cunoaşteri.

VINTILĂ HORIA

*

* *

VIAŢA LITERARĂ A ROMÂNILOR DIN VOIVODINA

Despre viaţa literară a Românilor din P.S.A. Voivodina (Iugoslavia), s'a scris foarte puţin în exilul nostru. Excepţie au făcut doar unele reviste (Vatra, Perspective, Solia), ca şi Radio Europa Liberă, care, în mod cu totul sporadic s'au referit în scurte note şi la unele aspecte cultural-literare ale Românilor voivodineni. Din capul locului ţinem să precizăm că folosim termenul de Voivodina, deoarece la ora actuală Românii din Banatul Iugoslav, mai ales tinerii, s'au stabilit şi în alte centre, care trec de imaginara „graniţă" a Banatului. În acest context este suficient să amintim Novi Sadul, oraş în care se află şi secţiile de radio şi televiziune pentru Românii iugoslavi.

Începuturile literare ale acestei ramuri de vest a românismului se pot fixa cu un veac în urmă, când datorită influenţei mişcării latiniste ardelene s'a înfiripat expresia culturală în limba română în părţile Banatului. În acest sens putem aminti nume ca: Nicolae Tincu-Velea, profesor al Institutului clerical sârbo-valahic din Vârşeţ, apoi protopop în acest oraş, precum şi unii cărturari bănăţeni mai mult sau mai puţin legaţi de acest colţ românesc, ca Paul Iorgovici şi Constantin Diaconovici-Loga.

După desfiinţarea monarhiei habsburgice, în noul cadru statal al Iugoslaviei regale, apar şi primele gazete în limba română. La început plăpânde, cum ar fi „Graiul Românesc" şi „Ziarul Nostru", ambele tipărite la Panciova, apoi tot mai închegate şi de durată, ca: „Foaia Poporului Român", „Biruinţa" şi „Nădejdea", apărute în centrul românesc Vârşeţ.

Primele încercări literare, culegeri de folclor bănăţean şi poezii originale, aveau să fie publicate în calendarele ziarului „Nădejdea", activitate care a durat până în anul 1944. Cam în acelaş timp a apărut şi o revistă literar-culturală „Lumina", la Panciova. Fondatorul ei era Petru Balnojan Marişescu. Deosebit de interesantă a fost iniţiativa unui tânăr poet, A. Trifu, care în anul 1934 înfiinţează la Vârşeţ o societate literară pe lângă Internatul românesc al şcoalelor secundare, societate denumită „Junimea bănăţeană". În cadrul acesteia aveau să se formeze câţiva mânuitori ai condeiului, unii dintre ei devenind mai târziu nume cunoscute.

In ceea ce priveşte activitatea editorială a acestor timpuri, dr. Radu Flora, în a sa „Istorie a literaturii Române", vol. II, Vârşeţ, 1963, aminteşte doar o producţie literară originală, şi anume cartea de versuri a lui G. G. Bulic, apărută sub titlul „Înfloriri sacre".

După cel de al doilea război mondial, în cadrul R.S.F. Iugoslavia, literatura de expresie românească face experienţa, în general, a literaturii popoarelor iugoslave. Primele publicaţii au fost de o „inspiraţie" vădit dirijată, plătindu-se tribut stalinismului, deşi moderat şi pentru puţină vreme, apoi forţându-se cultul partizanilor, al lui Tito. În anul 1945 iese de sub tipar primul număr al ziarului „Libertatea", ziar săptămânal care continuă să apară şi astăzi, la Panciova. În 1946 ziarul este îmbogăţit cu suplimentul literar „Libertatea literară", având ca redactor responsabil pe V. Popa. O amploare deosebită avea însă să ia viaţa

literară odată cu tipărirea revistei „Lumina", care lunar sau bilunar, va apare neîntrerupt timp de patru decenii, până astăzi.

Revista îşi impune dela început un caracter literar, publicând versuri, schiţe, nuvele, unele dintre acestea cirite în cadrul Cercului literar „Lumina", care îl avea ca preşedinte pe V. Popa, iar ca secretar pe R. Flora. În acelaş timp apar şi primele plachete de versuri originale, semnate de Mihai Avramescu, Ion Bălan şi Radu Flora. Casa de editură „Libertatea" popularizează literatura clasică română publicând o antologie a nuvelei şi alta a poeziei române, apoi ediţii ale lui Alecsandri, Eminescu, Caragiale, Creangă, Slavici, Coşbuc, ş. a. La fel sunt publicate traduceri din limba sârbă: o antologie a realiştilor sârbi, o antologie a prozei contemporane iugoslave şi una a versului. În tot timpul apar prezentări critice, atât în „Lumina", în săptămânalul „Libertatea", iar mai târziu şi în revista „Tribuna Tineretului". Până la această dată numărul lucrărilor literare originale este de circa o sută. Dintre cei mai consacraţi scriitori, colaboratori ai acestor publicaţii putem numi pe următorii:

Mihai AVRAMESCU, născut în 1914 la Felnac nu departe de Timişoara, care după terminarea Şcolii normale din Arad ajunge învăţător în unele sate bănăţene din Iugoslavia. La început colaborator al ziarelor literare timişorene, după război Avramescu devine redactor responsabil al revistei „Lumina", iar un timp al revistei „Bucuria Copiilor". Totodată a fost director al Teatrului popular român din Vârşeţ, teatru despre a cărui rodnică activitate s'ar cuveni un articol aparte. Avramescu s'a impus ca poet publicând mai multe volume de versuri, ca: „În zori", „Treptele singurătăţii", „Cortul înserării", „Vârstele anului". A mai scris o piesă în trei acte „Aprindeţi moara" şi două romane: „Tinereţe frântă" şi „Mesajul".

Radu FLORA, născut în anul 1922 la Satu Nou, urmează liceul la Panciova şi Vârşeţ, pentru ca apoi să studieze la Bucureşti şi Belgrad, trecându-şi teza de doctorat la Zagreb (1959). Un timp angajat ca profesor de limba română la şcolile secundare româneşti din Vârşeţ, Radu Flora trece apoi la Şcoala superioară de pedagogie, întâi la Novi Sad, după aceea la Zrenjanin, în prezent la Belgrad în cadrul Facultăţii de filologie.

Membru al redacţiei revistei „Lumina", un timp redactor responsabil, Radu Flora a desfăşurat o bogată activitate, atât literară cât şi ştiinţifică, dedicându-se în ultimul timp tot mai mult studiilor dialectologice, din păcate mărginindu-se doar la Românii din Voivodina, nepermiţându-şi, sau desigur nepermiţându-i-se, întreprinderea unor studii asupra fenomenului românesc din Valea Timocului, Macedonia sau Istria.

Dintre scrierile sale amintim: „Drum prin noapte şi prin zi", poem; „Poeme cu lumină", „Albu", poem în colaboarare cu Ion Bălan. A publicat în continuare în ziarul „Libertatea" romanul „Crucea", iar în „Lumina", o comedie în cinci acte, întitulată „Şcoala logodnicilor" în care tratează tema căsătoriilor premature în satele bănăţene. Ca om de ştiinţă a publicat un mare număr de eseuri, critici literare, articole lingvistice şi de specialitate, un dicţionar sârbo-român, manuale de limba română şi a tradus mult, între altele în limba sârbă, romanul lui Cezar Petrescu „Aurul Negru" şi recent o culegere de poezii eminesciene,

apărută anul acesta la Zrenjanin sub titlul „Ka Zvezdi" („La steaua"), iar din limba sârbo-croată, cea mai importantă traducere este un volum al lui Miroslav Krleza, clasic iugoslav.

Ion BĂLAN, născut în anul 1925 în satul Iablanca de lângă Vârşeţ, urmează Şcoala normală din acest oraş pentru a intra după terminarea ei în învăţământ. In continuare, o scurtă vreme trece la gazeta „Libertatea", iar apoi, terminând Şcoala superioară de pedagogie este angajat ca profesor de limba română la şcoalele secundare româneşti din Vârşeţ, devenind totodată redactor responsabil al revistei „Lumina". A tipărit următoarele volume: „Cântecul satului meu", poemes „Brazde'n primăvară", poeme; „Albu", poem în colaborare cu R. Flora; „Flăcări în noapte" nuvele şi schiţe; „Drumuri şi nori", „Ninalb", nuvele. Traduce din limba sârbă pe Branko Copic şi pe Ivo Andric (deţinătorul premiului Nobel pentru literatură pe anul 1961), iar în limba română scoate volumele antologice din V. Alecsandri şi A. Vlahuţă. In scrierile sale Ion Bălan tratează aspecte ale vieţii satului bănăţean înainte şi după cel de al doilea război mondial.

Florica ŞTEFAN, născută în 1929, în satul Locve (Sân-Mihai) lângă Alibunar. Termină liceul la Vârşeţ, apoi conduce revista „Femeia Nouă". Publică două volume de poezii: „Cântecul tinereţii" şi „Lacrimi şi raze", apoi se depărtează de limba română şi, trecând la Novi Sad, la revista literară „Polja" începe să scrie în limba sârbă, aşa cum a făcut înaintea ei poetul Vasko Popa.

Dintre alte nume, se pot aminti: Simion Drăguţă, Teodor Şandru, Cornel Bălica, Ionel şi Miodrag Miloş. Lucrări consacrate artei dramatice au încercat: Nicolae Polverejan şi Sever Bunda, amândoi foşti membri ai Teatrului popular românesc din Vârşeţ —, iar critici literare, recenzii, prezentări, au semnat Aurel Gavrilov, Traian Doban, Aurel Trifu, Emil Filip, ş. a.

Organizarea în ultimul timp de colonii literare de vară la Fântâna Fetei de lângă Dunele Deliblata, iniţierea unor concursuri literare dotate cu premii, punerea la dispoziţia celor tineri a coloanelor revistei „Tribuna Tineretului", emisiuni la radio şi televiziune la Novi Sad, intensele legături româno-iugoslave în domeniul cultural-literar, organizarea de simpozioane de către Societatea pentru limba română — toate acestea au dus la apariţia unor noi scriitori, dintre care, în încheiere amintesc pe următorii: S. Almăjan, Costa Toader, Ioan Flora, Todor Munteanu, Felicia Marina-Munteanu, Eugenia Bălteanu, Olimpiu Baloş ş. a.

Asupra acestora din urmă, dintre care unii se află la cel de al treilea volum de poezii, ne propunem să revenim mai pe larg într'un număr viitor.

ION CICALĂ

*

* *

PATUL LUI PROCUST DUPĂ 50 DE ANI

Timp trecut, timp regăsit, timp violat. Violul istoric nu impietează asupra operei de artă în ciuda hiatusului de 50 de ani.

La un anticar colonez situat lângă una din cele mai impresionante biserici ale acestui oraş binecuvântat cu basilici romanice şi un DEKAGON frate cu „il Battestero" din Florenţa, am dat peste „Patul lui Procust", apărut la Bucureşti, în 1963, în Literatur Verlag, cu o prefaţă de Ion Oarcăşu şi o copertă modernă de G. Gottwald.

Un român, oriunde s'ar afla el azi, nu rămâne insensibil la reîntâlnirea cu o carte care ar putea juca rolul Madelenei proustiene. Cartea a apărut, după cum ştim, în 1933. Dacă vrem s'o plasăm în context istoric, anul 1933 este anul fatal al preluării puterii de către Hitler, ce-i drept pe bază de alegeri legale, deşi într'o atmosferă socială sufocantă, ceea ce totuşi îi dă o legitimaţie inexistentă la preluarea puterii de către comunişti. Ion Oarcăşu numeşte anul 1933 anul „Griviţei Roşii", anul marei greve a muncitorilor. Este şi aceasta o realitate de care se poate ţine seama. A nega situaţia dramatică a ţăranilor şi muncitorilor în ţara noastră, în trecut şi în prezent, înseamnă a se minţi voit din motive diferite.

Dilema, în cazul romanului lui Camil Petrescu începe când Ion Oarcăşu vrea să-i atribuie un mesaj social. Prefaţa nu este lipsită de pătrundere şi înţelegere a motivaţiei estetice a acestui turburător roman, pe care autorul însuşi l-a numit „un dosar de existenţe".

Ladima, intelectualul neadaptabil, integru, respins de iubire şi de o societate frivolă, insensibilă, în mare parte coruptă, este un personaj tot atât de degradat pe plan moral azi, ca şi eri. Cel puţin în anul 1933 Ladima îşi putea ţipa indignarea provocată de nedreptate şi corupţie politică, în presa liberă, cu riscul de a fi asvârlit pe drumuri, în vreme ce azi un Ladima moralist în „societatea multilateral desvoltată" este de neimaginat. Celelalte personaje, Dna T., şi Fred Vasilescu constituie nucleul dramei erotice în care scrisorile lui Ladima şi tragica iubire pentru o femee vulgară până la dobitocie servesc autorului de panacee ale ideilor sale estetice, filosofice şi sociale. Este exagerat, afirmă Camil Petrescu, a face din oameni o masă omogenă, deoarece gândirea se opune animalităţii. Afirmaţia este valabilă şi pentru iubirea văduvită de spirit, de inteligenţă. În alt context Ladima afirmă: „Sunt un om care scrie. Şi dacă nu scriu ce gândesc de ce mai scriu?" „Scrisul mă ajută să gândesc", afirmă Fred Vasilescu. Şi tot Ladima: „Chiar dacă aş vrea să rămân la ziar în condiţiile acestea nu pot fiindcă eu nu sunt în stare să scriu două rânduri dacă nu sunt profund convins de ele".

Sărac lipit pământului şi cu o asemenea conştiinţă, într'un Bucureşti unde sărăcia şi luxul se disprefuiau reciproc, Ladima este de la început condamnat, de aceea sinuciderea lui ne turbură, dar nu ne miră. Camil Petrescu nu creează un personaj social, ci unul moral, frământat de conştiinţă, de problema cunoaşterii care constituie osatura întregului roman.

Ioan Oarcăşu are inteligenţa de a nu face din Ladima exclusiv o victimă a societăţii burgheze interbelice. În realitate Ladima este în propria lui ţară un apatrid, atunci şi acum, iar iubirea pentru vulgara Emilia, nu este altceva de-

cât proiectarea propriei sale iluzii, care îi ține loc de patrie, de cămin. Când și această iluzie îi este furată, sinuciderea devine un act riguros logic.

Despre societatea în care nu este loc, azi ca și ieri, pentru un Ladima, Camil Petrescu afirmă că ea nu poate fi modificată, fiindcă ea este oglinda structurii psihice românești. O țară, afirmă scriitorul despre România, incapabilă de diferențiere și adâncire, cu o opinie publică exraordinar de receptivă, dar incapabilă să deosebească, să discerneze. O țară în care expresia „a face om din cineva" înseamnă a stabili două clase: oamenii și *ceilalți*.

„Fac om din el" afirmă cu cea mai perfectă bunăvoință Nae Gheorghidiu, omul politic, referindu-se la Ladima. Și Fred Vasilescu, tânărul milionar uns cu toate darurile, dar curat sufletește, se întreabă: „Nu este Ladima un om?"

Problemele ridicate de Camil Petrescu în 1933 sunt și astăzi actuale în noua societate românească, numai gradele de culpabilitate au sporit.

ANTOANETA BODISCO

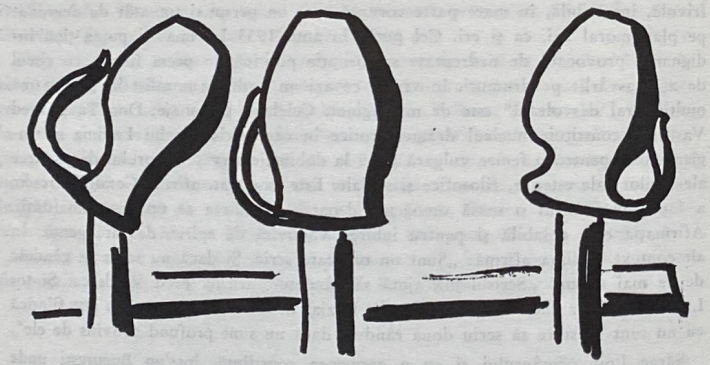

AMINTIREA LUI GRIGORE CUGLER (APUNAKE)

Grigore Cugler a încetat din viață la 30 septembrie 1972. Cititorii români din străinătate s'au delectat cu povestirile lui Apunake, apărute în revistele FIINȚA ROMÂNEASCĂ (Paris), DESTIN (Madrid) și REVISTA SCRIITORILOR ROMÂNI (München). Ascultătorii la radio din țară l-au putut aprecia din emisiunile serviciului BBC în limba română, în care, începând din Februarie 1966 s'a transmis câte un text al autorului, într'o serie de lecturi lunare intitulate „De la Apunake citire". Dintr'o schiță autobiografică trimisă pe atunci reieșea că . . .

„Toată încurcătura a început în ziua de 7 Aprilie 1903 (stil vechi), într'un sătuleț din Roznov, de lângă Piatra Neamț. Atunci și acolo s'a născut fătul Grigore, din tatăl tot Grigore și din mama Ana, fata lui Nicolae Țincu — poet și scriitor — și timp de mulți ani redactor la UNIVERSUL."

În România, Apunake era cunoscut și apreciat într'un cerc restrâns de prieteni și cititori ai revistelor de avangardă, în care publicase versuri și proză, în perioada dintre cele două războaie mondiale. În 1946, un volumaș de proză cu titlul AFARĂ-DE-UNU-SINGUR a circulat printre prieteni, „în formă de ediție cu tonaj limitat, trasă la linotip Gestaetner", după cum informa autorul.

Grigore Cugler făcuse parte, până la război, din misiunea diplomatică română de la Stockholm, unde s'a căsătorit cu o suedeză. După aceea — cu vorbele-i proprii — „atât Apunake cât și ‚Afară-de-Unu-singur' plecară în lumea largă, în concediu ilimitat", — pe care avea să-l întrerupă la Lima, în Peru. Acolo l-am întâlnit prima oară, în Martie 1965 și i-am cunoscut și familia: soția și trei fete încântătoare, care vorbeau toate românește. Apunake a făcut prezentările: „Soția *mea* și fetele *noastre*".

Existența nu fusese ușoară, cel puțin în primii ani, pentru cetățeanul peruvian Grigore Cugler. Pe vremea când l-am cunoscut era violonist în orchestra simfonică din Lima și . . . agent de asigurări.

În 1975 i-a apărut postum, în colecția revistei LIMITE din Paris, o plachetă de 60 de pagini, cu ilustrații ale autorului, intitulată VI-L PREZINT PE ȚEAVĂ, cuprinzând poezii și poeme în proză. În post-față, poetul Ștefan Baciu, care-i editase placheta, scria: „Grigore Cugler a fost, în tot ce a scris și a făcut, mai presus de toate și mai întâi, un poet, al cărui loc în literatura română este alături de acela al lui Urmuz". Apropierea de precursorul suprarealismului în literatura română este inevitabilă. Dacă Urmuz — în care Eugen Ionescu își recunoaște un precursor — poate fi socotit inițiatorul dislocării limbajului logic și al zădărnicirii oricărui „subiect", pe scurt, al anti-literaturii, Apunake a desvoltat această tehnică urmuziană a absurdului, cu o fantezie verbală ce părea inepuizabilă, și inspirată de o grație poetică, deschizând uneori gândului perspective nebănuite. Revăzându-l odată, la Londra, pe autorul „Scaunelor", i-am trimes împreună o ilustrată lui Apunake, la care acesta mi-a răspuns:

„Am primit cartea poștală scrisă împreună cu Eugen Ionescu, și care m'a bucurat foarte mult. Regret numai că nu mă găseam la Londra, în acel moment, ca să adaug și eu câteva rânduri la ea".

Apunake avea şi har şi haz, disciplinate amândouă printr'o logică intuitivă potrivit căreia cuvintele se asociau în scrisul său graţie unor afinităţi neprevăzute, surprinzătoare. Tehnica, sau tiparul prozei, ca şi al poemelor lui, constă din înviorarea înţelesului unei imagini sau metafore, prin adausul unor sugestii noi, — rezultatul fiind deseori o găselniţă memorabilă: de pildă, în expresia „Profetul îşi frânse mâinile neputincios", care devine la Apunake: „Profetul îşi frânse mâinile şi le împărţi la săraci". Scrierile lui cuprind, într'o fericită îmbinare, simţul frumosului, limbuţia, hazul şi farmecul povestitorului. Trimiţându-mi textul unor „Amintiri din copilărie" îmi scria: „Poate că printre cei ce le vor citi se vor găsi unii sceptici, care să se îndoiască de autenticitatea lor. Îi priveşte personal, mie nu-mi pasă, fiindcă eu îmi amintesc ce vreau şi cum vreau".

Scriind astfel, din vorbă'n vorbă şi fără premeditare, Apunake nu căuta să justifice explicit, ca autor, viziunea sa de artă literară pe care o cuprind implicit cuvintele „eu îmi aduc aminte ce vreau şi cum vreau", revelatoare pentru natura talentului şi inspiraţiei sale. Odată doar, într-o povestire intitulată „Florica", el o sugerează într'un fel care ne permite să-l identificăm autobiografic. Purtătoarea acestui nume, pe care nu o cunoscuse, îl chema din când în când la telefon, ca să-i povestească „o serie de aşa-zise *viziuni* cu caracter fizic şi metafizic". Întrebată dacă „viziunile astea sunt fragmente de realitate, sau pur şi simplu produsul imaginaţiei", Florica protestase' „Dacă ar fi aşa cum crezi, m'aş considera o biată nevertebrată de cea mai inferioară specie. Din fericire, toate viziunile mele sunt ceea ce se poate numi *realităţi imaginare*, în funcţie de evenimente consacrate, valabile şi omologate. Unele se caracterizează prin dinamismul lor, altele prin caracterul lor idilic şi contemplativ. Mi s'a întâmplat să cad în extaz în faţa unui macaz, ori să scutur un corcoduş încărcat de ani, ce sta în capul mesei printe căpitani . . . "

Răspunsul Floricăi mi se pare semnificativ: fără a-l identifica întru totul pe Apunake cu interlocutoarea lui, găselniţa paradoxală — „realităţi imaginare" — i se potriveşte nu numai ca atare, ilustrând involuntar şi observaţia lui Bergson, de care nu cred că Apunake va fi avut cunoştinţă: „Tot ce poate forma obiectul gândirii noastre este real". Deci şi ce-i năzărea lui Apunake, lăudându-se că îşi aminteşte ce vrea şi cum vrea. Trimiţându-mi la Londra, în Mai 1972, textul ultimei sale povestiri, Apunake mă informa: „De scris, am mai scris câte ceva, dar n'am vlaga necesară ca să transcriu pe curat. O să vină, o să vină! . . . "

Ştiam că, în urma unei operaţii, sănătatea lui rămăsese şubredă, dar îmi închipuiam, naiv, că speranţa invocată de el cuprindea şi o promisiune. Însă „vlaga" n'avea să-i mai revină. La 30 Septembrie 1972 Grigore Cugler a încetat din viaţă, dar Apunake rămâne — şi va trăi cât va exista limba românească.

MIHAI NICULESCU

MIHAI CISMĂRESCU

1 Aprilie 1916 — 26 Februarie 1983

O datorie pioasă ne obligă să aducem un omagiu postum aceluia care s'a evidenţiat ca unul dintre prodigioşii autori ai exilului românesc, un fidel şi permanent colaborator al Revistei Scriitorilor Români, iar în ultimul timp şi coredactor al publicaţiei noastre. Vorbind de fecunda activitate creativă a lui Mihai Cismărescu nu ne putem permite din lipsă de spaţiu să prezentăm în detaliu toate contribuţiile aduse de el publicaţiilor Societăţii Academice Române. Cum însă cititorii noştri cunosc în genere aceste texte sau le pot găsi în colecţia revistei, am socotit potrivit să ne referim, în prezentarea operei lui, în primul rând la realizările scriitoriceşti mai puţin cunoscute de compatrioţi şi anume la cercetări ştiinţifice, în special cele juridice, scrieri prin care Cismărescu s'a afirmat în mod elocvent chiar pe plan internaţional şi a adus un aport de seamă la tezaurul cultural românesc.

Trei aspecte caracterizează manifestările spirituale ale lui Cismărescu:

I. Multiplele d o m e n i i în care s'a evidenţiat ca om de ştiinţă, critic literar, eseist, jurnalist, poet, scriitor.

II. D i v e r s i t a t e a l i m b i l o r în care s'a exprimat: română, germană, franceză, engleză.

III. M o d u l f e l u r i t în care şi-a desfăşurat activitatea:

1. La microfon ca informator obiectiv şi plin de discernământ.
2. In publicaţii periodice —româneşti şi străine — prin luare de poziţie critică sau expunându-şi opiniile proprii.
3. Prin studii de documentare ştiinţifică din domeniul economic, sociologic, dar mai ales juridic.
4. Prin contribuţia adusă diferitelor reuniuni culturale, mese rotunde, congrese sau alte manifestări, ca referent ori participant la discuţii.

Profilul intelectual al lui Mihai Cismărescu — acela care avea să devină un cunoscător bine apreciat în probleme juridice româneşti contemporane — s'a format în trei etape, fiecare dintre acestea fiind trăită în altă ţară. Descendent al unei distinse familii de intelectuali craioveni, Mihai Cismărescu a continuat tradiţia înaintaşilor, absolvind cu elogii atât învăţământul secundar la renumitul colegiu Carol I din capitala Olteniei, cât şi facultatea de drept din Bucureşti. Cunoştinţele acumulate în cetatea Banilor şi în capitala ţării le-a completat în mod fructuos în Franţa; studiile întreprinse aici l-au transpus într'un mediu intelectual ales, familiarizându-l cu agerimea şi puterea de pătrundere a spiritului francez, precum şi cu sistemul tradiţional de aici de gândire şi judecată, caracteristici resimţite puternic în formaţia profesională a marilor jurişti şi a multor intelectuali români.

După cultura temeinică acumulată prin studii, Cismărescu a avut prilejul ulterior să trăiască şi să se evidenţieze, — în decurs de trei decenii — în mediul spiritual al altor două popoare occidentale. Aceasta a treia etapă din viaţa lui l-a adus pe de o parte în contact cu mentalitatea americană, datorită faptului că el a îndeplinit timp de peste 30 de ani funcţii importante la postul de radio

Europa Liberă. În cadrul acestei instituții, el a ocupat toate treptele posibile ale unui funcționar de elită: începând ca redactor, el a organizat cu pricepere secția de difuzarea știrilor din departamentul românesc. Prea modest pentru a râvni la posturi înalte, el a acceptat doar către sfârșitul carierii să exercite mai întâi funcția de locțiitor, iar mai târziu de director al departamentului românesc. Pe de altă parte faptul că sediul postului de radio se afla pe teritoriul Germaniei apusene, i-a oferit lui Cismărescu posibilitatea să vină tot mai mult în contact cu cea de-a treia sferă de cultură — care l-a influențat binefăcător — și anume cu cea germană. Privind la început oarecum sceptic spre acest nou mediu spiritual, mai târziu Cismărescu s'a adaptat tot mai mult caracteristicilor acestui popor — de exactitate, perseverență, conștiinciozitate — și încadrându-se în cercurile băștinașilor din noua sa patrie, a publicat majoritatea studiilor și articolelor în limba poporului gazdă. Totuși, el nu a neglijat culturile care au stat la baza educației sale, ci a scris în continuare în limbile: română, franceză și engleză.

Deși acumulase vaste cunoștințe multilaterale, bazate pe documentare sistematică și obiectivă, Cismărescu a ezitat mult timp să apară în fața publicului cititor, căutând neîncetat să-și aprofundeze mai temeinic materialul adunat; iar debutul lui ca autor s'a produs așa cum se întâmplă cu unii cântăreți, ce se fac cunoscuți, cu ocazia suplinirii unui „maestru" împiedicat să apară pe scenă. Era în 1965, când el fu solicitat de un prieten să-i „țină locul", prin preluarea obligației de a pregăti în grabă un studiu documentat. Așa a apărut primul său articol în revista „Ost-Probleme",[1] privitor la politica partidului comunist român din acel timp. Acestui început i-au urmat curând două studii rezumative în limba engleză, unul cu caracter juridic,[2] celălalt despre probleme economice.[3] Apoi, în 1970 Cismărescu a publicat o analiză documentată asupra evoluției recente a dreptului românesc, articol apărut în seria scrierilor juridico-economice editate de Societatea Academică Română.[4] Aici, în circa 100 pagini, autorul își propune să prezinte evoluția și reformele intervenite în structura dreptului și justiției din România anilor 1965—1970 și totodată să lămurească modul cum sunt interpretate unele noțiuni speciale de către juriștii autorizați din țară. Pe lângă explicațiile privitoare la sensul expresiilor „legalitate socialistă", „conștiință juridică socialistă", „centralism democratic" (p. 3,101), Cismărescu evidențiază contrazicerea existentă între concepția teoretică și aplicarea practică a noțiunii de „umanism socialist" (p. 55,101). Pentru exemplificare, el amintește situația celor pedepsiți în închisori, supuși unui regim de muncă de 12 ore zilnic, deși legea prevede limita de 8 ore, precum și dispozițiile de a se folosi întemnițații chiar la munci pentru care nu sunt calificați (p. 55). Autorul se referă și la prevederile severe și intolerante față de elementele considerate că „periclitează interesele socialismului" (p. 101). De asemenea menționează, că apărarea și dreptul individului sunt limitate atunci când această restrângere este cerută de interesele partidului, îngrădirile fiind justificate prin explicația: „Normele de drept sunt mijloace indispensabile în politica partidului" (p. 101) iar apărarea drepturilor individului „înseamnă de fapt în statul socialist apărarea intereselor statului" (p. 101).

Un an mai târziu (1971), a apărut cel de-al doilea articol al lui Cismărescu în seria studiilor juridico-economice editate de Societatea Academică Română.[5] Aici, autorul se ocupă de un aspect deosebit de important al regimului juridic din România contemporană și anume de instanța contenciosului administrativ, instituție a cărei funcționare este reglementată prin legea 1/1967. Intr'o expunere de 62 pagini, Cismărescu descrie prevederile acestei legi și arată motivele pentru care este limitată eficacitatea ei. Căci, deși dispozițiile legale acordă dreptul de plângere împotriva instituțiilor administrative și a organelor economice, totuși posibilitățile exercitării unui control judecătoresc asupra acestor acte rămâne îngrădit, deoarece unele dintre ele nu sunt supuse unui asemenea control. Este vorba de acte în legătură cu apărarea țării, siguranța statului, ordinea publică, planificarea, actele consiliului de miniștri, acte administrative emise înainte de a intra în vigoare această lege (p. 60).

Cercetările juridice întreprinse de Cismărescu nu-l împiedicau să se ocupe și de alte probleme, el exprimându-și punctele lui de vedere în diferite periodice românești: *Destin, Revista Scriitorilor Români, Limite, Ethos, Cuvântul românesc, Ființa românească, Buletinul Bibliotecii Române.* Din multiplele contribuții aduse acestor periodice ne vom opri asupra a două articole, apărute în *Destin,* acestea încadrându-se în preocupările sale principale adică în domeniul dreptului. Cel dintâi tipărit în 1971 și intitulat *„Justitia fundamentum regnorum"* evidențiază contrastul care există între dispozițiile existente în România relativ la descentralizarea administrativă și faptul că acestea nu produc efectul dorit, din cauza influenței hotărîtoare exercitată de partid, inclusiv conducerea lui centrală.

Textual Cismărescu scrie:

> „Orice reformă, orice măsură care pare să tindă spre o descentralizare, spre o micșorare a rolului precumpănitor al autorității centrale, spre o diminuare a birocratismului excesiv — este însoțită de dispoziții care îi înlătură în realitate orice aspect democratic și restabilește predominația partidului și a statului" (p. 16).

Articolul apărut în aceeași revistă cu un an mai târziu se referă la „Realități și perspetive în dreptul românesc" (Destin, vol. 24—25). Aici, Cismărescu analizează dificultățile pe care le-a întâmpinat legiuitorul regimului de la București, atunci când a încercat să elimine unele dispoziții din vechiul cod al familiei existent în România; autorul indică diferite cazuri în care a trebuit să se renunțe la anumite modificări legislative, în fața realităților înrădăcinate în tradiția poporului (p. 30).

Fără a neglija problemele juridice, Cismărescu a întreprins cercetări și în domeniul demografiei. Unele aspecte ale fluctuației populației în România au constituit subiectul pe care l-a dezvoltat la 11 Septembrie 1970 în cadrul congresului al XIV-lea ținut de Societatea Academică Română la Paris. Textul comunicării făcute la această reuniune internațională a apărut mai întâi la München în limba franceză sub forma unei broșuri;[6] ulterior, Cismărescu a dezvoltat tema mai detailat și a publicat studiul într'un volum colectiv al mai multor autori, intitulat „Rânduiala".[7] Menționând măsurile adoptate în România cu scopul de

a se anima creşterea sporului populaţiei, el revela deficitul demografic alarmant şi analiză efectele obţinute prin modificările legislative menite să remedieze situaţia existentă. Cismărescu conchidea că la început, dispoziţiile luate au determinat o creştere rapidă a populaţiei; totuşi nu s'au putut obţine — din cauza diferitelor deficienţe — rezultatele scontate, iar ulterior a stagnat evoluţia pozitivă semnalată la început.

Scurte prezentări asupra unor aspecte privind evoluţia regimului juridic din România a mai alcătuit Cismărescu pentru unele periodice germane: în publicaţia lunară *Wissenschaftlicher Dienst Südosteuropa* au apărut analizele lui asupra legalităţii socialiste în România,[8] probleme demografice,[9] şi despre concentrarea puterii de partid şi de stat în aceeaşi persoană.[10] In revista de specialitate *Osteuropa-Recht* el a prezentat aspecte ale relaţiilor internaţionale ale României,[11,12] şi caracteristicele instituţiei juridice noi create în România „Judecata camaradereasca".[13]

Analizele judicioase tipărite în periodice germane de prestigiu i-au adus lui Cismărescu aprecieri tot mai elogioase, iar ca o recunoaştere a competenţei lui, el fu solicitat să pregătească pentru revista cu renume mondial „Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart" o lucrare despre evoluţia juridico-constituţională a Republicii Socialiste România în perioada 1965—1975".[14]

Referindu-se la exemple semnificative, autorul subliniază în această lucrare accentuarea tot mai puternică a rolului precumpănitor pe care şi l-a asumat partidul în decurs de zece ani (p. 281). Formal, în noua Constituţie predominarea partidului nu este subliniată mai mult de cât s'a făcut anterior, menţionându-se doar prioritatea lui în stat. (p. 282); sunt incluse însă noi dispoziţii în regulamentul de funcţionare a Marei Adunări Naţionale prin care se accentuiază întâietatea ce revine partidului la elaborarea de propuneri pentru funcţii administrative (Preşedintele Republicii, miniştri) sau legislative (candidaţi de deputaţi).

In analiza făcută, Cismărescu evidenţiază noile îngrădiri care au fost introduse în perioada 1965—1975 privind libertatea individuală, menţionând printre altele:

a) Prevederea de a se prelua pământul utilizabil pentru agricultură atunci când se constată că el nu este folosit conform legii (p. 282).
b) Trecerea, fără despăgubire, în proprietatea statului a terenurilor agricole aparţinând unor persoane care au părăsit definitiv ţara.
c) Obligativitatea tuturor posesorilor de colecţii valoroase (obiecte de artă, mărci poştale, etc.) de a le declara, precum şi împuternicirea statului de a avea prioritate de achiziţionare, la vânzarea acestor obiecte (p. 283).

Cismărescu menţionează tendinţa ce se constată în România de a se accentua nuanţa naţională în activitatea politică şi de stat, dar atrage totodată atenţia că ar fi exagerat să se vorbească de un „model românesc", în domeniul dreptului constituţional şi activităţii de stat; în mod real se constată doar o „metodă românească" în această activitate (p. 284).

Lucrarea capitală a lui Cismărescu — terminată abia când se arătau primele simptome ale boalei care l-a mistuit — este un volum de sinteză despre problemele juridice aflate în centrul preocupărilor sale: „Introducere în dreptul românesc. Linii generale şi tendinţe".[15] Studiul se referă la însăşi baza statului român, constitue un tablou de ansamblu al evoluţiei dreptului românesc în general, cu aprofundări în legătură cu transformările intervenite după 1944. Broşura cuprinde de la început o prezentare istorică asupra evoluţiei statale şi juridice la poporul român, abordează apoi teme generale de drept constituţional şi administrativ şi se încheie cu analiza unor probleme speciale de drept civil şi penal. Bibliografia bogată care însoţeşte fiecare capitol atestă autorului meritul de a fi învins dificultăţile considerabile ce i-au stat în cale, la colectarea materialului documentar; căci el prezintă pentru întâia oară într'o limbă occidentală o sinteză clară a literaturii de specialitate. Cismărescu nu s'a limitat la o expunere descriptivă, ci a analizat sistematic caracterul normelor de drept în vigoare, a explicat cu discernământ modul cum fiecare dintre ele sunt interpretate de actualul regim şi a evidenţiat contrazicerile care apar atunci, când se compară prevederile anumitor legi în vigoare, cu principiile înscrise în Constituţie. In această privinţă el citează numeroase exemple de îngrădire a unor drepturi garantate prin legea fundamentală a ţării, cum este limitarea dreptului de proprietate personală sau de moştenire.

Un capitol special este rezervat în lucrare dreptului privat în vigoare astăzi. Aici, Cismărescu analizează mulţimea aspectelor sub care se prezintă raporturile juridice dintre persoane şi instituţii; analiza judicioasă a acestor relaţii dă cititorilor posibilitatea să înţeleagă adevăratul sens al normelor juridice valabile sub actualul regim, modul obiectiv cum trebue ele înţelese.

Deşi preocuparea principală a lui Cismărescu în ultimile luni de viaţă a fost terminarea valorosului studiu despre evoluţia dreptului românesc, totuşi el a întreprins în continuare cercetări şi în alte direcţii, arătând un interes deosebit în special interferenţelor culturale româneşti cu alte culturi. El nu a ajuns să-şi expună gândurile în această privinţă într'un studiu special, dar şi-a exprimat unele din ideile sale în două comunicări prezentate la reuniunile culturale româno-germane organizate de Societatea Academică Română în 1979 şi 1981. Intâia comunicare şi-a intitulat-o: „Câteva consideraţii despre influenţa culturii germane în România."[16] Atunci el şi-a încheiat referatul cu cuvintele:

> „In secolul trecut, când am început să scăpăm de dominaţia străină de veacuri, a trebuit să ne construim cât mai repede structuri de stat, să adoptăm forme de viaţă ale Apusului, chiar dacă la început ele nu se potriveau stărilor de lucruri de la noi. Aceasta a fost o necesitate sociologică, care nu putea fi evitată de un stat ca al nostru, intrat bruse în contact cu lumea din afară.
>
> Primejdiile pe care le comporta acest proces de imitaţie au fost temperate de influenţa germană, care ne-a îndemnat să ne gândim la tradiţia şi trecutul nostru şi care ne-a cerut de atâtea ori să fim noi înşine. Se poate spune că aceste două înrâuriri ne-au ajutat, fiecare în felul ei, la începuturile vieţii noastre statale, politice, culturale.
>
> De peste 30 ani încoace, noi Românii ne aflăm sub o altă influenţă din Răsărit, de data aceasta impusă. Dar aceasta este un alt capitol".

Peste doi ani, în toamna anului 1981, Cismărescu a prezentat la reuniunea

Societății Academice Române din zilele de 24—26 Septembrie 1981 la München comunicarea: „Interferențe culturale în relațiile româno-franceze". Cu acest prilej, el a spus printre altele:

„In legătură cu relațiile culturale cu Franța și cu influențele culturale ale acestei țări asupra poporului român, se poate spune că spre această țară s'au îndreptat mai ales sociologii și logicienii; la fel se resimte spiritualitatea franceză în istoria dreptului românesc și în școala medicală românească.

Mi-aș permite să afirm că în principiu ne-am îndreptat privirea, ne-am căutat orizontul spre țara legiștilor prin excelență, spre Franța, când a fost vorba de drept, de finețe și de argumentări juridice, de interpretări subtile.

Când am vrut însă să gândim sistematic, să deslușim sensul vieții în cadrul filozofic, să ne întemeiem un sistem și o metodă filozofică, eforturile intelectualilor noștri s'au îndreptat către așa zisa țară a ‚poeților și gânditorilor', către poporul german, la care — după cum se știe — metafizica este la ea acasă.

In secolul trecut, influența franceză s'a încrucișat și a fost confruntată cu cea germană. S'ar putea spune că această ‚bătălie' s'a prelungit în tot decursul secolului al XIX-lea. Dar Românii nu au devenit nici francezi, nici germani.

Despărțiți multe secole și trăind sub influențe diferite — uneori contradictorii — încercând din nevoie să ne găsim un model de civilizație pentru realitățile noastre naționale, am știut și am reușit să ne descoperim pe noi înșine și printr'un adevărat filtru, prin intermediul acestor influențe, am transplantat pe spiritul și mentalitatea noastră supusă influențelor străine, fondul nostru autentic, rămas intact de-a-lumgul istoriei noastre atât de vitrege.

De-a-lungul istoriei noastre zbuciumate de ‚țară mică în calea intemperiilor' — cum spune cronicarul — și supuși în mod firesc multor influențe — unele faste dar și multe nefaste — noi Românii am încercat mereu să fim noi înșine și să devenim din ce în ce mai conștienți de identitatea noastră națională. Căci acest specific și această identitate de neam există; am încercat să ne apărăm sufletul, să nu fim călcați în picioare și desființați ca neam. Și astăzi, facem la fel".

De sigur, dorința lui Mihai Cismărescu era ca aceste gânduri exprimate la reuniunile amintite să ia mai târziu forma unor expuneri detailate și documentate, să fie tipărite; erau idei în care se cristalizau concepțiile lui de viață, se sintetizau concluziile unei activități îndelungate și fructuoase desfășurată în cercul marilor culturi apusene. In esența gândurilor lui a rămas profund întipărit spiritul plin de discernământ francez, ascuțimea și subtilitatea geniului acestui popor, îmbinat cu sistemul de gândire german, cu logica de exprimare și documentare, pe care și le-a însușit și le-a pus în practică în țara care i-a devenit o a doua patrie. Fondul creației lui Cismărescu a rămas însă profund românesc. Căci la fiecare ocazie, el ținea să sublinieze importanța păstrării acestui specific,

nealterat de influențele străine, oricât ar fi fost ele de binefăcătoare.

Cu atât mai mult îl frământa grija pentru conservarea spiritualității românești în patria părăsită de demult, unde frații nu au azi posibilitatea să se opună influenței impusă din Răsărit. De aceea el evidențiа necontenit aportul prețios adus culturii românești de acei care au norocul să trăiască în completă libertate, în exil, și să-și spună cuvântul așa cum gândesc. Asemenea reflecții constituiesc un capitol aparte din creația lui Cismărescu; ele sunt cristalizate în grupajele de notări apărute în diferite numere din Revista Scriitorilor Români (4, 6, 7, 11, 16, 17, 18) și în alte periodice românești. De sigur, este o mare pierdere faptul că gândurile lui nu au putut fi sintetizate într'un studiu mai amplu. Este o pierdere și un regret că Cismărescu nu a ajuns să aducă această contribuție substanțială — așa cum plănuia mereu — la tezaurul culturii românești.

CONSTANTIN SPOREA

1 *Zum rumänischen Parteitag*, în „Ost-Probleme", Nr. 16/1965, p. 501—505.
2 *Rumania's changing Legal Code*, în „East Europe", August 1967, vol. 16, No. 8, p. 16—17.
3 *Rumania's industrial development*, în „East Europe", January 1970, vol. 19, No. 1, p. 2—8.
4 *Reformen im Rechts- und Justizwesen Rumäniens 1965—1970*, în „Acta Scientiarum Socialium", tomus III, 1971, p. 1—102.
5 *Die gerichtliche Kontrolle von Verwaltungsakten in der Sozialistischen Republik Rumänien*, în „Acta Scientiarum Socialium", tomus V, p. 5—62.
6 *Démographie et indépendance dans la Roumanie d'aujourd'hui*, München, 1970, 16 p.
7 *Elemente demografice*, în „Rânduiala", Paris 1973, p. 75—110.
8 *Wandlungen im rumänischen Rechtswesen — „Dialektische Behandlung" des Legalitätsprinzips mit „Besserungsarbeit"*, în „Wissenschaftlicher Dienst Südosteuropa", 3/1974, p. 51—54.
9 *Rumäniens Bevölkerungsprobleme — wieder rückläufige Geburtenzahlen*, în „Wissenschaftlicher Dienst Südosteuropa", 4/1974, p. 81—84.
10 *Die „Führungsverbesserung" in Rumänien — Alle Machthebel in der Hand Ceaușescus*, în „Wissenschaftlicher Dienst Südosteuropa", 5—6/1974, p. 90—95.
11 *Die Nation und die rumänische Völkerrechtsdoktrin*, în „Osteuropa-Recht", 2/1975, p. 141—146.
12 *Rumänien, die Blockfreien und das Völkerrecht*, în „Osteuropa-Recht, 1/1976, p. 65—67.
13 *Über die Entwicklung der Kameradengerichte in Rumänien*, în „Osteuropa-Recht", 2/1977, p. 129—134.
14 *Die verfassungsrechtliche Entwicklung der Sozialistischen Republik Rumänien 1965—1975*, în „Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart", Neue Folge, 24/1975, p. 231—285.
15 *Einführung in das rumänische Recht. Allgemeine Grundzüge und Tendenzen.* Darmstadt 1981, 109 p.
16 *Câteva considerații despre influența culturii germane în România.* Rezumat în „Revista Scriitorilor Români", No. 17, p. 209—216.

STUDII NOI DESPRE BASARABIA ŞI BUCOVINA

Pentru oricine s' ar încumeta să alcătuiască, dintr'o simplă „ochire retrospectivă" cum ar fi spus Negruzzi bătrânul, o radiografie a activităţii editoriale a exilului şi ar zăbovi mai mult asupra celei din trecutul mai apropiat, cea mai relevantă caracteristică ar constitui-o interesul major acordat de cercetători de cele mai diverse formaţii celor două ţinuturi rupte samavolnic din trupul ţării noastre: Basarabia şi Bucovina. Nu este, desigur, vorba de căutarea ostentativă a unor căi egoiste de afirmare, fiindcă astfel de studii nu mai sunt, de vreo câţiva ani încoace, apariţii senzaţionale nici măcar la Bucureşti. Dar, spre deosebire de lucrările comandate în spaţiul socialist dâmboviţean de fantezia de moment a unor cerberi, lucrări ce nu îndrăznesc să se aventureze dincolo de evaluarea rezultatelor investigaţiilor arheologice şi doar accidental a celor istorice, studiile exilului acoperă a sferă de cercetare infinit mai bogată şi, în acelaşi timp, mai dinamică, mai vie. Rezumatului istoric, dictat în bună măsură, de necesităţi pur metodologice, i se adaugă secvenţele referitoare la structura demografică şi evoluţia ei pe parcursul unui secol şi jumătate, la trăsăturile geo-lingvisitce definitorii şi fluctuaţiile lor, la identitatea culturală, apărată cu preţul unor eforturi eroice, la efectele procesului de sovietizare forţată şi, în sfârşit, la atitudinea guvernului comunist de la Bucureşti faţă de soarta acestor atât de vitregiţi conaţionali ai noştri.

Dintre ultimele apariţii atrag în mod deosebit atenţia, datorită documentaţiei bogate, varietăţii problemelor abordate şi rigurozităţii ştiinţifice, cel de-al III-lea volum tipărit sub egida Academiei Româno-Americane de Ştiinţe şi Arte, cu un titlu grăitor: „The Tragic Plight of a Border Area: Basstrabia and Bucovina"[1]) (Tragica soartă a unor ţinuturi de graniţă: Basarabia şi Bucovina) precum şi studiul mai amplu: „Bessarabia and Bukovina, the Soviet — Romanian Territorial Dispute"[2]) (Basarabia şi Bucovina, dispută teritorială Sovieto — Română) întocmit de Nicolae Dima. Fiecare dintre ele îşi propune să fie o pledoarie cât mai convingătoare întru apărarea drepturilor legitime ale Românilor asupra teritoriilor dintre Prut şi Nistru, ferindu-se să forţeze prea mult apogiatura patetică şi sprijinindu- şi obiectivitatea numai pe argumentul faptic, strict documentar.

După cum se menţionează în prefaţă, apariţia celui de-al treilea volum al A.R.A. se datoreşte în primul rând actualei preşedinţă a organizaţiei, doamna Maria Manoliu — Manea, ca editoare a lui. In această calitate, a fost sprijinită îndeaproape de fostul preşedinte, Nicolae Timiraş, cel care a iniţiat, de altfel, apariţia lucrării şi s'a ocupat de colectarea textelor. Tipărirea lor, realizată de Ilie Smultea, a fost executată la universitatea Humboldt din California, la care dânsul este profesor. Partea financiară pentru înfăptuirea proectului a fost asigurată de Monseniorul Octavian Bârlea, întemeietorul şi primul preşedinte al organizaţiei A.R.A., cel ce s'a străduit să procure fondurile necesare.

Cele 20 de articole şi studii ale colecţiei patronate de A.R.A. sunt repartizate în două secţiuni, cea dintâi consacrată aspectelor istorice, economice şi politice, iar secunda civilizaţiei, caracteristicilor lingvistice şi tradiţiilor culturale definitoare pentru profilul etnic al populaţiei din zona investigată. Printre autori figurează numele lui Ion Stere cu „Aplicarea principiului auto-determinării asupra Basarabiei", Anghel N. Rugină, cu unele „Contribuţii la istoria economică a Basarabiei", Radu Florescu cu „Impactul anului 1878 în România", Constantin Corduneanu „Consideraţii statistice referitoare la politica de rusificare din Basarabia şi Nordul Bucovinei", Ion Vardala cu „Basarabia şi politica Rusiei la Gurile Dunării", Ion Manea-Manoliu „Comuniştii români despre Basarabia".

Tot din această prima secţiune s'ar cuveni să menţionăm contribuţia lui George F. Jewsbury, de la Oklahoma State University la completarea letopiseţului basarabean, remarcabilă în special prin aprecierile referitoare la rolul unificator prin ani al Bisericii, o Biserică pururea hărţuită de campaniile de rusificare forţată. Renaşterea Bisericii Ortodoxe Romane începe, paradoxal, tocmai în timpul unei astfel de campanii, imediat după 1812, când ajung, în fruntea ei, doi dintre protejaţii ţarului Alexandru I: Gavriil Banulescu Bodoni şi Dmitri Sulima. Sprijinindu-se pe marea forţă economică pe care o reprezenta Biserica în Principate, Gavriil se luptă, pe de o parte, să o reorganizeze administrativ sub tutelă rusească, apărând, pe de altă parte, drepturile şi obiceiurile consfinţite de tradiţie, privilegiile moştenite. El este acela care publică primele cărţi bisericeşti în limba română (începând cu 1815), prima gramatica şi prima Biblie. Mai târziu, când o seamă de episcopi vor cere cu ardoare rusificarea deplină a Bisericii, singurii ce se vor mai împotrivi vor fi umilii preoţi de ţară, unii analfabeţi, ca şi populaţia pe care o păstoreau ei fiind călăuziţi de bunul lor simţ şi de respectul purtat totdeauna de Român faţă de datină. După ce trece în revistă situaţia economico-social-culturală a Basarabiei în sec. al XIX-lea şi în cel următor scoţând mereu în evidenţă tragedia acestui ţinut devenit măr al discordiei între marile puteri, profesorul Jewsbury conchide:

„Deposedată de dreptul de a-şi urma propriul ei destin, Basarabia rămâne un simbol al Europei de Răsărit, o arenă de înfruntare a conflictelor şi o tragică pierdere a potenţialului uman".[3])

La o concluzie similară ajunge şi Ion Stere în studiul său deja citat. Pentru domnia-sa, tragedia Românilor din Basarabia şi Bucovina de Nord este corolarul totalei desconsiderări a tratatelor internaţionale ca şi a voinţei poporului. În sprijinul argumentaţiei sale aminteşte:

„Protestele poporului Român la curţile de la Constantinopole, Petersburg şi Viena precum şi cele exprimate la Congresele de la Viena, Paris şi Berlin au fost ignorate. Semnatarii tratatelor de pace din 1947 au ignorat total deciziile istorice luate de Sfatul Ţării sau de Adunarea de la Cernăuţi la 28 Noembrie

[1]) Humboldt State University Press, California, 1983, 280 pagini
[2]) East European Monographs, Boulder Distributed by Columbia University Press, New York, 1982, 173 pagini
[3]) The Tragic Plight . . . , pag. 18

1918 precum şi de Tratatele din 1920 de la Paris sau St. Germain. Referirea la data de 28 Iunie 1940 ca element de bază în stabilirea frontierelor dintre Rusia sovietică şi România este o legalizare actuală a pătrunderii forţate şi brutale a Sovieticilor, împotriva căreia Guvernul Român a protestat puternic la data respectivă. Şi totuşi, actualele graniţe dintre România şi Uniunea Sovietică sunt stabilite pe baza unui tratat (1947) ce legalizează în fond ultimatum-ul din 1940. Acest ultimatum este o sfidare a tuturor tratatelor internaţionale întemeiate pe principiul autodeterminării şi a tuturor drepturilor naturale proclamate de Statele Unite şi de principiile constituţionale franceze."[4])

Cu alte cuvinte, istoria se repetă şi, aşa cum subliniază Ion Stere în studiul său, evenimentele secolului nostru ne amintesc dureros, că Actul de anexare a Basarabiei de către Ruşi la 1812 era o violare a Tratatului de Vasalitate a Moldovei de la 1511. Restul concluziilor se impun de la sine.

A doua secţiune a volumului începe cu studiul lui Nicolae Timiraş: „Idiomul din Basarabia: latinitatea şi identitatea lui cu limba română". Readucând în prim plan ecouri ale unor polemici celebre de acum un veac, studiul este de fapt o justiţiară luare de poziţie faţă de vehicularea unor opinii tendenţios rău-voitoare prin lumea occidentală în legătură cu nelatinitatea subdialectului basarabean şi apartenenţa lui la aceeaşi matcă, limba română. Cel puţin în Statele Unite, observă autorul, limba noastră este trecută în familia limbilor slave din câteva considerente, absolut eronate, cum ar fi: creditul prea mare acordat opiniilor unor emigranţi Ruşi, instruiţi în şcoli ruseşti, apoi predarea, din anumite raţiuni geografice, a cursurilor de Română în cadrul secţiilor slave ale universităţilor americane şi, în sfârşit numărul mare de cuvinte de origine ne-latină existente în dicţionarele limbii române. Or, după cum se ştie, nu cantitatea în sine, nu ponderea a ceea ce se numeşte „restul vocabularului" imprimă caracterul definitoriu al unei limbi, ci frecvenţa folosirii celor mai uzitate instrumente din fondul principal lexical. Insuşindu-şi, ca punct de reper, teoria circulaţiei cuvintelor a lui Hasdeu, Nicolae Timiraş analizează structura etimologică a două texte, unul aparţinând poetului basarabean Emilian Bucov, iar celălalt, lui Tudor Arghezi.

Rezultatele analizei sunt întru totul asemănătoare cu cele ale demonstraţiei lui Hasdeu. In fragmentul din poezia „Spre Chişinău" a lui Emilian Bucov se întâlnesc 35 de cuvinte latine, şi numai trei slave, două turceşti, unul grecesc şi unul albanez, iar în secvenţa argheziană, 41 de cuvinte latine, patru slave şi unul maghiar. Osârdia intelectualilor români la propăşirea învăţământului şi culturii în Basarabia şi Bucovina formează obiectul cercetărilor Sandei Golopenţia — Eretescu, de la Brown University („Institutul Social Român din Basarabia în lumina corespondenţei dintre Petre Stefănucă, Anton Golopenţia şi Dimitrie Gusti"), Marie Neag („Scurtă istorie a procesului educativ în zona Ruso-Română") sau Irinel Drăgan („Predarea Matematicilor la Universitatea din Cernăuţi"). Alte contribuţii valoroase, mai ales prin ineditul lor, semnează Maria Manoliu — Manea, care descoperă în B. P. Hasdeu un structuralist „avant la lettre" şi Martha Neag tratând despre „Aspecte ale genocidului cultural".

[4]) Ibid., pag. 35

Partea documentară a volumului este consacrată publicării unor materiale inedite din arhiva lui Brutus Coste, fost diplomat român la Washington în timpul celui de-al doilea război mondial. Este vorba despre o notă diplomatică trimisă de legaţia noastră din Washington la 4 Septembrie 1941 Secretarului de Stat american Cordell Hull cu vestea declanşării operaţiilor militare ale Armatei Române 22 Iunie 1941 şi cu explicaţiile guvernului nostru, urmată de răspunsul Departamentului de Stat american şi de informarea confidenţială pe marginea acestui răspuns trimisă Preşedintelui Consiliului de Miniştri, Mihai Antonescu, la 8 Octombrie 1941. Seria documentelor se întregeşte cu textul memorandumului convorbirii din 4 Septembrie 1941 dintre Cavendish W. Cannon, de la Departamentul Afacerilor Streine al U.S.A. şi acelaşi împuternicit Român, Brutus Coste. O bibliografie amplă vine să încheie acest volum colectiv atestând, odată în plus, seriozitatea şi temeinicia demersului ştiinţific.

*

Lucrarea lui Nicolae Dima, de bună seamă unul dintre cei mai sârguincioşi istorici ai Basarabiei şi Bucovinei, este o monografie cuprinzătoare, axată, în principal pe următoarele aspecte: retrospectiva istorică, relaţiile statului naţional-român cu Uniunea Sovietică, sovietizarea Moldovei, modificări socio-economice şi etnodemografice contemporane, caracteristici geo-lingvistice şi identitate culturală. Pornind de la o remarcă mai veche a lui Malborne Graham potrivit căreia disputa în jurul acestei a şasea părţi din pământul românesc este „dilema teritorială cea mai critică transmisă generaţiei actuale asmenea unei moşteniri directe a secularei chestiuni răsăritene,"[5]) cercetătorul nostru subliniază că nici cele douăsprezece invazii ruseşti (efectuate între 1711 şi 1944) şi nici dominaţia sovietică din ultimii 35 de ani nu au dus la schimbări profunde ale caracterului românesc, în special în Moldova Sovietică. Astfel, în 1970 de exemplu, 65 % din locuitori au apărut în recensământ la rubrica „Români", iar 98 % au declarat ca limbă maternă limba moldovenească. O altă observaţie interesantă, menită să suscite discuţii şi aprinse controverse vizează atitudinea guvernului de la Bucureşti, o atitudine, consideră autorul, modificată radical pe parcursul a două decenii. Din păcate însă, sinuozităţile drumului pe care s'a aventurat această „înfruntare deschisă", capcanele imprevizibile, ascuţindu-şi colţii şi de o parte şi de alta a Prutului, acuzaţiile mai îndrăzneţe, temperate apoi de un şir nesfârşit de temenele balcanice, fac să se nască, involuntar, întrebarea: cui prodest?

Meritul lui Nicolae Dima este că şi atunci când scrie, abia reuşind să-şi pună surdină durerii, despre stricarea cu bună ştiinţă a limbii, despre degradarea obiceiurilor tradiţionale, despre ravagiile deznaţionalizării accelerate şi din cauza situaţiei demografice sau despre soarta dizidenţilor, lasă să se întrezărească soluţii optimiste. Erudiţia sa — confirmată de bogatul aparat critic, notele şi biblio-

[5]) Nicolae Dima, Bessarabia and Bukovina, the Soviet — Romanian Territorial Dispute, pag. 1

grafia conţinând atât lucrări apărute in Occident cât şi în Rusia — se completează fericit cu o judecată logică, capabilă să găsească oricând interpretarea corectă, raţională şi convingătoare.

Concentrând durerea şi speranţa Românilor de pretutindeni ca razele de lumina în străfulgerarea unei lacrimi, noile studii despre Basarabia şi Bucovina reprezintă, netăgăduit, una dintre cele mai salutare şi mai depline angajări a exilului întru slujirea idealului nostru naţional.

IOANA ANGELESCU

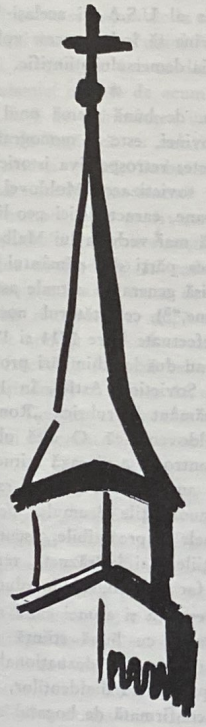

Promoţia Nicolae Iorga

L-am văzut întâia oară la solemnitatea inaugurării festive a Muzeului etnografic al Transilvaniei de la Cluj, în Iulie 1928, muzeu înfiinţat de tatăl meu cu sprijinul mai multor savanţi români în 1923. Erau de faţă multe somităţi ale vieţii noastre ştiinţifice şi culturale. Alături de Iorga, îmi aduc aminte, se găsea şi Emil Racoviţă, în acea vreme preşedinte al Academiei Române. Cei doi savanţi, ce se bucurau de un renume mondial, nu aveau totdeauna între ei relaţii optime. Deşi moldoveni amândoi, se pare totuşi că Moldova, devenită din Principat o provincie a Ţării, era prea mică pentru a cuprinde doi savanţi de mare anvergură. Am asistat mai târziu la o convorbire între Racoviţă şi tatăl meu, care se pregătea să ţină o conferinţă la Universitatea populară de la Vălenii de Munte, când marele nostru biolog îi zise zâmbind nu fără oarecare ironie: „Spune-i că e Jupiter sau Osiris şi va fi încântat". Desigur, era doar o glumă ce caracteriza însă legăturile dintre cei doi savanţi. Atunci n'am putut decât să-i admir înfăţişarea impunătoare şi impresionanta personalitate, de care auzisem atât din spusele tatălui meu, cât şi din cele ale colegilor săi de la Universitatea Daciei superioare. Cum liceul pe care l-am frecventat, Seminarul pedagogic universitar, era legat de Universitate prin numeroşii profesori universitari ce ne erau şi nouă dascăli, personalitatea lui Iorga ne era cunoscută şi devenise legendară.

Puţin mai târziu aveam să-l revăd pe Nicolae Iorga cu prilejul numirii sale ca profesor de onoare al Universităţii clujene. Cerusem directorului liceului, Vladimir Ghidionescu, profesor de pedagogie la alma mater, la care aveam să studiez şi eu, îngăduinţa de a putea participa împreună cu colegul meu Valeriu Şotropa la solemnitatea ce avea să aibă loc în aula Universităţii. Nu-mi mai aduc aminte cât de mult am putut înţelege şi mai ales reţine din discursul ţinut de Iorga cu această ocazie, dar am avut mulţumirea că am figurat, împreună cu colegul meu de liceu pe fotografia istorică luată cu acest prilej în faţa Universităţii. Cu toate acestea, îmi amintesc impresia profundă pe care mi-a lăsat-o acel discurs, probabil pentrucă fusesem pregătit prin admirabilele lecţii ale dascălilor mei, Gheorghe Mateescu şi Constantin Diculescu, acesta din urmă autorul unei celebre lucrări, cunoscută şi'n străinatate, despre Gepizii care au trecut şi ei ca alte semiţii migratoare peste pământul nostru strămoşesc.

In anii de liceu îmi căzuse în mână o lucrare a lui Iorga, apărută în 1905 şi intitulată „Istoria Românilor în chipuri şi icoane". Ea cuprindea şi studiul: „Ideile conducătoare ale poporului român", studiu ce mi s'a întipărit adânc în minte şi care nu m'a părăsit niciodată în peregrinările mele. Cum această carte mi-a fost adusă din biblioteca mea răvăşită de la Cluj de către un fost coleg de universitate, după mai multe decenii, pot să-mi dau şi acum seama cât de mult adevăr conţinea în puţinele, dar substanţialele lui pagini. Iorga îşi încheia atunci acest studiu cu profeticele cuvinte pentru generaţia lui, generaţie făuritoare a României Mari, România pe care noi am primit-o ca moştenire firească de la acel şir măreţ de generaţii în frunte cu Nicolae Bălcescu, generaţii care au visat,

năzuit şi realizat fapta istorică a lui Mihai Vodă — Viteazul, de-a ne regăsi toţi Românii în aceeaşi ţară. Iorga scria în 1905:

„Scopul nu mai e acela de a ne asemăna cu unii sau cu alţii, de-a ne întrece cu Românii de odinioară sau de a ne ţine pe urma Francezilor. Nu voim a fi un stat modern oarecare, de o precocitate şi îndrăzneală care să uimească lumea. Dorinţele noastre sunt mult mai modeste, dar mult mai uşor de tălmăcit în faptă sigură: având conştiinţă de ceea ce suntem, simţindu-ne Români mult mai mult decât coborîtori ai Romanilor şi chiar decât cetăţeni ai României, voim, în cea mai strânsă legătură cu tot ceea ce a fost sănătos în trecut, să clădim cu mijloace româneşti civilizaţia românească pentru toţi Românii."

Eram acum departe de anul 1905, dar Nicolae Iorga milita în „Sămănatorul" ca şi'n „Neamul românesc" pentru a aşeza statul românesc şi civilizaţia românească pe baze autohtone, care să corespundă astfel vieţii noastre de totdeauna, trecutului şi bineînţeles năzuinţelor noastre de viitor, pentru a nu deveni, cum spunea el încă în 1905 „un stat modern oarecare". Tot în vremea aceea, când încă eram licean, am citit un articol al lui Nae Ionescu în „Cuvântul" din 13 August 1930 şi intitulat „De la Sămănatorul la noul Stat românesc". In acest articol se preciza o „nouă idee conducătoare" pe lângă cele studiate şi expuse de Iorga în articolul său din 1905, dar care decurgea din frământarea de cugete ale istoriei noastre. Era o idee pentru care militase, pe urmele lui Iorga si ale „Sămănătorului", revista „Ideea europeană" în 1919, apoi revista „Gândirea" şi în anii '30 ziarul „Cuvântul", precum şi revista internaţională de sinteză creştină „Logos".

Ideea aceasta, cum preciza Nae Ionescu în articolul amintit, nu era cu totul nouă, ci izvora din structura şi substanţa neamului nostru, care căuta o formulă proprie de a-şi realiza formele moderne de viaţă publică şi aşezările statului, tocmai pentru a nu fi „un stat oarecare", copie a altor state ieşite din alte realităţi şi condiţionate altfel istoriceşte. Această idee, propovăduită de Iorga în „Sămănătorul", fusese alterată de „poporaniştii" de la Iaşi, dar îşi găsise îndreptarea într'un curent care-i cerea noi formulări în cadrul intelectualităţii româneşti de după cel dintâi război mondial. Dar nu numai în rândurile elitelor îşi găsise adepţi acest curent, ci chiar pe plan politic se întărea tot mai mult ideea că marea realitate şi singura autentică este ţărănimea, ca rădăcină, nu clasă, a tuturor păturilor şi categoriilor sociale româneşti.

„Cel dintâi care a intuit-o şi formulat-o", scria Nae Ionescu atunci, „a fost Neculai Iorga". Urmaşii lui aveau misiunea de a fi cel puţin „glosatorii" acestei idei şi de aceea se considera el însuşi ca făcând parte din acea generaţie care, orice poziţie ar fi luat alături sau împotriva lui Iorga, formează totusi „promoţia istorică Neculai Iorga".

Nu prevedeam atunci încă, pe băncile liceului, că o să fac parte, în felul meu, din această „ promoţie" şi că destinul va face să fiu ultimul membru al Şcolii Române de la Fontenay-aux-Roses, numit încă şi de Iorga.

Puţin timp înainte, la 18 Aprilie 1931, Iorga a fost numit Preşedinte al Consiliului de miniştri şi a guvernat Ţara până la 6 Iunie 1932. In guvernarea sa, care n'a fost tocmai fericită pentru realizarea ideii sale, Iorga s'a dovedit a fi

mai întâi de toate un mare îndrumator şi nu bărbatul de stat la înălţimea idealului urmărit, de a realiza un stat românesc modern pe baza propriilor sale realităţi. El n'a fost, sau nu a fost lăsat, — nu importă istoriceşte —, să fie el însuşi. A şi spus-o sincer la sfârşitul guvernării sale: „eu n'am fost eu". Dar pentru vârsta mea încă fragedă, eşecul acestei guvernări n'a rămas decât o vagă amintire, mai ales că la începutul ei o gravă boala avea să mă oblige să întrerup frecventarea liceului, chiar în preajma bacalaureatului. Totuşi, am aflat mai pe urmă, dacă memoria nu mă înşeală, că Iorga modificase între timp legea bacalaureatului, spre a se ţine seama de aptitudinile fiecăruia. Şi acest bacalaureat era croit întocmai pe măsura puterilor mele, ale unuia cu înclinări mai mult umaniste, decât pentru ştiinţele zise exacte.

Trebuia cu orice preţ evitat ca tineri cu aptitudini speciale, dar inegali în rezultatele lor la materiile de bacalaureat, să fie înlăturaţi din această competiţie, spre paguba înclinărilor lor speciale. Oricum ar fi fost, bacalaureatul tip Iorga mi-a fost favorabil.

In vremea studenţiei mele de la Cluj, l-am mai ascultat odată pe Iorga vorbind la Teatrul Naţional într'o conferinţă organizată, mi se pare, de Liga culturală. Din această conferinţă, îmi aduc aminte însă numai de-o frază esenţiala. Iorga, răspunzând propagandei revizioniste a vecinilor noştri din Apus, sprijinită nu numai de Axa Roma-Berlin, ci şi de câţiva aristocraţi englezi prinşi subit de dorul pustei şi de farmecul de operetă al unor personaje feminine, spunea răspicat: „Un popor nu se mută când stă de veacuri şi cu mult înainte de migraţiunea semiţiilor asiatice în limitele străbune ale Daciei". Nu pot spune astăzi dacă acestea au fost chiar cuvintele lui Iorga, dar acesta le era sensul.

Nu ştiam atunci că o să-l revăd pe Iorga, peste ani, la Fontenay-aux-Roses, la Şcoala Română din Franţa al cărei întemeietor şi director era. Iorga nu locuia la şcoală mai mult decât durau cursurile pe care le ţinea anual la Sorbona. Noi, membrii Şcolii, îl aşteptam cu înfrigurare. Intrasem în această Şcoală recomandat fiind de Facultatea de Filosofie şi Litere a Universităţii din Cluj, luând locul pe care-l ocupase înaintea mea prietenul meu Grigore Popa. Eram al doilea „filosof" sau mai bine zis „sârguitor în ale filosofiei", cum spunea Nicolai Hartmann, la Şcoala Română din Franţa. Era cunoscută rezerva lui Iorga faţă de tot ce avea iz de metafizică. Nae Ionescu remarca just că „profesorul Iorga nu-i poate suferi pe filosofi", aceasta pentru că el detestă „teoria". Din acest motiv, unii îl acuzau de inconsecvenţă în atitudini, inconsecvenţă sau contrazicere, ce s'ar datora faptului, Nae Ionescu dixit, că „Iorga, inteligenţă suplă, se pleacă şi se mulează pe fiecare semn al vieţii". De aceea mă aşteptam la orice surpriză din partea lui. După ce ne-a primit în biblioteca Şcolii, Iorga ne-a mărturisit dorinţa lui de-a ne cunoaşte pe fiecare în parte. Era o dorinţă întru totul justificată pentru directorul Şcolii, cu atât mai mult cu cât veneam din toate colţurile ţării, doi de la fiecare Universitate şi doi de la Academiile de arte frumoase. Deci, zece în total, în afară de cei supranumerari.

Iorga stătu mai întâi de vorbă cu cei doi elevi ai săi de la Bucureşti: Emil Lăzărescu şi Marcel Ciuntu. Cel din urmă, care îmi era prieten, mi-a destăinuit că la auzul numelui meu, Iorga l-a întrebat: „Ce studiază Vuia?" La răspunsul

lui că studiez filosofia, Iorga nu se arătă prea entuziasmat şi zise: „Ce să vorbesc atunci cu el?" Totuşi, mare mi-a fost mirarea că până la urmă am fost cel dintâi introdus la Iorga, în apartamentul ce-l ocupa la parter în clădirea Şcolii. Introdus de administratorul Şcolii în camera de lucru a directorului, am aşteptat singur câteva clipe până veni Iorga din cealaltă cameră, zâmbind şi trăgând cu ochiul: „Hai, faci filosofie." — „Aşa e", răspund eu. „Dar ştii, poate că pentru mine metafizica nu există şi, dacă e să vorbim despre filosofie, apoi numai în lumina istoriei sale." Dar, cum eu eram încăpăţânat, ca orice tânăr şi, convins de ceea ce fac, îi răspund: „Domnule profesor, istoria filosofiei nu există decât în măsura în care există filosofi şi filosofie."

Iorga, plăcut impresionat de fermitatea mea, îmi răspunse cu înţelegere: „Să nu mă înţelegi greşit. Eu fac o deosebire între gândul filosofic, ce are o realitate, şi speculaţiile metafizice." La care eu i-am răspuns: „Vă înţeleg în măsura în care sub termenul de ‚metafizică' se ascund tot soiul de speculaţii ce n'au de a face cu obiectul filosofiei aşa cum l-a definit Aristotel." Iorga se arătă mulţumit de acest răspuns, dar trecu la atac din nou: „Nu mă îndoiesc de temeinicia gânditorilor greci sau germani, ci de aceea a compatrioţilor şi colegilor mei de universitate, de la Bucureşti şi Iaşi pe care-i cunosc mai bine. Cât despre Blaga al D-voastră, nu am încredere nici în ‚sofianicul', nici în ‚mioriticul' lui."

I-am explicat atunci că nu sunt discipolul lui Blaga, care începuse să profeseze la Cluj, după numirea lui în 1938, ci al lui D. D. Roşca, autorul unei celebre teze de doctorat la Sorbona despre „Influenţa lui Hegel asupra lui Taine". Iorga, mulţumit că nu voi apuca pe calea unor speculaţii „sofianice sau mioritice", părea satisfăcut de explicaţiile mele. Mă întrebă cu ce mă ocup în momentul acela şi ce lucrare am de gând să pregătesc pentru buletinul Şcolii. Am menţionat că pregătesc un studiu despre un filosof francez puţin cunoscut la noi în ţară: Maurice Blondel, precizând că lucrarea ţinteşte să degajeze ontologia cuprinsă în opera lui. Nu aveam impresia că Iorga să fi auzit vreodată de Blondel, dar nu făcu nici o obiecţie la acest studiu. Odată cu asasinarea lui Iorga, buletinul nu a mai apărut şi nici studiul meu. Discuţia noastră nu s'a încheiat însă cu acest capitol. După ce-mi explică, nu-mi mai amintesc motivul, cu multă modestie cum, ca tânăr istoric a fost ales de renumitul istoric german Karl Lamprecht să scrie lucrarea, de atunci celebră: „Geschichte des Rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildung", îmi propuse să mă ocup şi de o lucrare veche românească, cu idei filosofice şi pedagogice care-l interesa. Din păcate, nu-mi mai aduc aminte despre ce era vorba! Şi aşa, dintr'una în alta se arătă foarte preocupat de viitorul meu. Neputând, ca istoric, oricât de genial ar fi fost, să-şi dea seama de înzestrarea mea filosofică şi de şansele mele de-a ocupa vreodată o catedră universitară, Iorga se arătă îngrijorat de cariera mea! Cum îl informasem că am studiat concomitent şi ştiinţele juridice, deodată ochii lui pătrunzători se luminară şi zise: „D-ta ai o înfăţişare habsburgică şi eşti bun pentru diplomaţie. Înainte de-a veni la Paris, am participat la un congres de istorie la Luxemburg şi acolo am fost primiţi de familia domnitoare. D-ta te asemeni la chip şi fel cu unii din membrii ei. Eşti, deci, bun pentru diplomaţie. Am să aranjez în aşa

fel ca să ai posibilitatea, cât vei rămâne la Şcoală, să-ţi pregăteşti şi examenul la Ministerul de Externe."

N'am fost deloc încântat de această perspectivă, de a mă întoarce, chiar pentru un scurt timp la Bucureşti, dar trebuie să recunosc că am fost măgulit de atenţia pe care o acorda Iorga unui tânăr încă ucenic într'ale filosofiei. Reuşisem ca „filosof" să cuceresc bunăvoinţa lui şi aceasta conta pentru moment.

După conferinţele lui de la Sorbona, Iorga îşi manifestă din ce în ce mai vădit interesul pe care mi-l purta, prezentându-mă tuturor somităţilor, atât la Sorbona, cât şi la recepţia pe care a dat-o la Şcoală, la care îmi amintesc că a participat şi Elena Văcărescu. După o scurtă şedere la Fontenay-aux-Roses, Iorga a plecat în ţară şi l-am revăzut pentru ultima oară la Bucureşti, unde îmi făceam serviciul militar la Şcoala de ofiţeri de rezervă de artilerie anti-aeriană.

Eram cel mai tânăr din Şcoală şi colegii mei din seriile anterioare părăseau Franţa tocmai în preajma declanşării celui de-al doilea război mondial.

Mai aveam un an de studiat la Paris, dar un presentiment vag al încleştărilor ce vor urma şi care au dus la ciopârţirea ţării, m'a făcut să renunţ la beneficiul scutirii de armată pentru studii înaintate şi să mă întorc acasă pentru a presta serviciul militar. Plecarea mea ridica însă o problemă la Şcoală. Decanul Facultăţii de filosofie şi litere de la Universitatea din Cluj, informat de această situaţie, îl întrebă pe tatăl meu dacă sunt de acord ca'n locul meu, atât timp cât voi fi reţinut la armată, să plece un alt titrat de la Universitatea noastră. N'am avut nimic împotrivă, mai ales că Facultatea mă asigura că-mi voi putea relua apoi locul la Şcoală. Dar, pentru ca acest acord să fie perfectat, mai era nevoie de aprobarea directorului Şcolii. În acest scop, profesorul Bezdechi, care mă învăţase să-l citesc pe Homer, m'a îndemnat să cer aprobarea lui Iorga. Întâlnirea cu el a fost aranjată de prietenul meu Marcel Ciuntu, fiindcă eu nu dispuneam de prea mult timp din pricina serviciului militar. La întâlnire m'a însoţit şi Ciuntu. Eram în uniformă şi am expus Directorului meu motivele care m'au determinat să mă întorc în ţară, menţionând şi proiectul Decanului de la Cluj. Răspunsul lui Iorga a fost lapidar: „Cine-şi face datoria faţă de Ţară nu poate fi înlocuit". Cu aceasta se termina întrevederea mea cu Iorga, pe care nu l-am mai revăzut.

Decanul Facultăţii primi o misivă de la Iorga cu următorul conţinut, tot atât de lapidar: „Domnul Vuia este şi rămâne membru al Şcolii". Dispoziţii asemănătoare au fost trimise şi Ministerului Instrucţiunii Publice. După terminarea serviciului militar, m'am prezentat la Şcoală pentru a-mi relua locul. Dar Şcoala era închisă, căci între timp Parisul fusese ocupat şi guvernul român considera, pe bună dreptate, că ar fi un afront adus Franţei o redeschidere a ei sub un regim de ocupaţie. În înţelegere cu Ministerul, care respecta hotărîrea lui Iorga, asasinat în Noembrie 1940, am decis să plec atunci la Freiburg i. Br. pentru a deveni ucenicul lui Martin Heidegger. Acolo mi-am aflat maestrul în cele filosoficeşti. Totuşi, pentru mine Iorga a rămas personalitatea care, ca om de ştiinţă şi îndrumător cultural al neamului mi s'a impus mai mult decât toţi ceilalţi maeştri ai culturii româneşti, pe care mi i-am putut apropia şi cunoaşte. De aceea, pot spune cu toată modestia: Am făcut şi eu parte din promoţia lui Nicolae Iorga. Ceea ce am învăţat de la el, cel care n'a îndrăgit prea mult filosofia, a fost însă pentru mine tot

atât de preţios ca tot ce mi-au dat înţelepţii Apusului. Poate că formula lui lapidară „este şi rămâne", m'a determinat ca, întors la Paris după cel de-al doilea război mondial, să iau ca ultimul din promoţia Şcolii, după desfiinţarea ei, iniţiativa întemeierii unui Centru românesc de cercetări la Paris, care funcţionează şi astăzi sub preşedenţia lui Mircea Eliade ales „doctor honoris causa" la Sorbona în locul lui Iorga. A făcut parte şi el din *„promoţia istorică"* a celui ce-a ştiut să stimuleze în mod atât de viguros manifestările culturale ale unei întregi ţări şi dincolo de ele să ne dea ca un îndreptar marea civilizaţie tradiţională din care facem parte.

OCTAVIAN VUIA

DESPRE POEZIE
cu
Alexandru GREGORIAN

Al LOCULUI, Alexandru GREGORIAN trebue, mai întâi şi mai întâi, fixat în spaţiu, geografic. Al *locului,* nu poate să însemneze altceva decât marcarea primei *lumini* a ariei pe care s'a auzit întâiul ţipăt al *naşterii.* Un maestru vechi, italian, întrebat fiind de ce îşi repetă de atâtea ori în opera lui, originea şi locul, ar fi răspuns că a început să picteze numai după ce şi-a muiat pensula în *sângele* părinţilor. Gregorian, cu siguranţă că şi-a adus cu el ÎNCEPUTUL. Dus în lume, şi dus de mai multe ori, pe-atunci plecările lăsau porţile deschise reîntoarcerii, *acolo,* sub cerul destinului său. Pleca, se reîntorcea, până ce *timpul întunericului* i-a şters faţa care se oglindea în apele Dâmboviţei. Apoi, departe, la început de păr înfrumuseţat cu alb, Alexandru GREGORIAN îşi face cu curaj primele conturi de proscris. Desigur că departe de *loc,* noima cuvintelor din vechile grădini se aburesc, se îneacă în nostalgii stagnante, ori încep să se împleticească în amestec nevrut cu alte graiuri. Poate însuşi cristalele unor vorbe se întâmplă să se spargă şi cioburile lor să se piardă. Mai ales pentru *cel ce se pierde.* Desigur, toate sunt cu putinţă, nu însă şi calupilor de metafore şi imagini, purtate în el cu grijă şi febră; în el, poetul Al. GREGORIAN. Rupt de atâta timp negru, e firesc să se întrebe dacă „lipsindu-i contactul autentic cu glia robită şi cu lumea lui din spulberatele depărtări (nu cumva) îşi vede scăzând incontinu puterile creatoare, limbajul, ritmul frazei"?...

Poate la alţii da, lui nu!

N'am adunat decât o parte din capsulele florilor aduse cu el din grădinile dense ale poeziei româneşti. Transcriu numai câteva: „când roadele târzii aştept să mi le *rouri* (S.N.)"; „şi'nvârstată cu sidef"; „le alunecă'n vintrele"; „cercănat în albastru"; „printre albastrelele agave"; — din PETE DE LUMINA. „Duium de stele"; „cânta goange din viori"; „nescai jordii de lumină"; „buburuz înbărburat"; „în pretutindeneasca, sacră împlinire" etc. ... din COASTA SOARELUI.

Febra nu-mi îngăduie o discuţie, prea lungă, pe aceasta temă. Umanitatea are un întortochiat parcurs, sălbatec şi rare ori sublim. Înaintea poeziei, omul doar a ucis. MII de ani nu a ştiut să conteze, oricât de posesiv era, decât numai atâta: PARMARY = unu; CALABAVA = doi, iar pentru oricât CARDIA = mult. Cultura lumii se adânceşte odată cu agricultura. Parcă îţi vine să zici că debutează odată cu *aflarea* rădăcinilor. Rădăcinile care extrag aromele gliei. Şi cum rădăcinile extrag *mult,* din mineralele pământului, în care s'a fixat, poate că din CARDDIA, din nescaiva derivate disponibile ale *multului* să se fi închipuit şi p o e z i a... Poate că poezia e tot ce are omul mai mult!

Astăzi, când se cunosc aproape toate leagănele din care s'au anunţat scâncind toate graiurile, toate limbile şi înrudirile lor, ştim mai bine peripeţiile, dramele şi victoriile limbi noastre. Ca cei mai vechi ACOLO, vorbim limba veche care ne aparţine. A trecut peste ea furtuni şi măceluri de tot soiul. A trecut INCOLA — roata —, adică invaziile, şi nu puţine şi nici lipsite de pericole. Apoi a ancorat în Agricola, de pe care a privit „petecul lui de cer" trimiţându-i abundenţa

bătăilor inimii lui. Când lăsându-se la fund, „în preistorie", când îndrăznind să-şi clădească propriul său LUCEAFĂR ... CULTURA ...

Limba noastră a fost supusă încâlcelilor aproape permanent, din care n'a lipsit nici slavona cancelariilor voevodale şi nici fanariotismul de supt, parazitar. Iar de când s'au descărcat fulgerele negre întunecând zările şi astăzi, limba de vatră românească s'a vrut pocită şi sugrumată de încercuirea slavă. Românul şi-a încovoiat mai totdeauna şira spinării, dar niciodată n'a lăsat să-i fie *supusă* şi limba. Din adâncuri au veghiat MUMELE ... Ele, nevăzutele, mumele acestea candide, fără vârstă, de pază perpetuă, vor deschide domnului Alexandru GREGORIAN, paginile limpezi ca viitoarea Istorie a Literaturii Române să-l aşeze în paginile ei cu mândrie ...

Alexandru Gregorian, poet cu vechime, mai duce în el „GÂNDIREA" şi noi gândirişti ...

IOAN I. MIREA

CUPRINSUL

† MIHAI CISMĂRESCU: Obsesie 5
ALEXANDRU BADIN: Cartea 6
GRIGORI STRUDZA: Feerie 11
VINTILĂ HORIA: Despre posibila descoperire a unui limbaj anagogic 12
FLORICA BAŢU: Cântec infinit de stradă 23
IOAN I. MIREA: Gânduri 25
SERGIU GROSSU: Izvorul 37
FLORICA BAŢU: Cireşele – Frica – Nimic – Maşina de calcul – Primăverile – Tabloul 53
S. G. THEODORU: Munus – Nebunul – Blestem 57
OCTAVIAN VUIA: Întoarcerea lui Zamolxe 59
ZAHU PANA: Cadrilater – Cântec de împlinire – Despărţire – Nelinişte – Pastel – Şeleah – Septembrie 73
EUGEN POPESCU: Juncanii lui Moş Bârsan 78
ŞTEFAN BACIU: Curriculum vitae – Melodie 82
ALEXANDRU BADIN: Mademoiselle Crozat 84
DUMITRU ICHIM: Poeme Haiky. Mama lui Iuda 93
CICERONE CERNEGURA: Pe urmele lui Hanibal, în Fenicia lui Burghiba 98
IOAN I. MIREA: Zbor de lăcuste 106
EUGEN POPESCU: Prietenul lui Walter 112
DINU AMZAR: Durerea lumii. În românește de Radu Budișteanu . 117
S. G. THEODORU: Directorul General Gaură şi boii 119

NEGRU PE ALB

IOAN I. MIREA: Poezii din închisori 135
ION POPINCEANU: Biserica şi limba română 138
ŞTEFAN BACIU: Microportrete: Madeleine; Ion Lugoşianu 144

VINTILĂ HORIA: Anul 1940 de Nicu Caranica 146
ION CICALĂ: Viața literară a Românilor din Voivodina 150
ANTOANETA BODISCO: Patul lui Procust după 50 de ani 153
MIHAI NICULESCU: Amintirea lui Grigore Cugler (Apunake) . . . 155
CONSTANTIN SPOREA: Mihai Cismărescu 157
IOANA ANGELESCU: Studii noi despre Basarabia 164
OCTAVIAN VUIA: Intâlnire cu oameni și idei 169
IOAN I. MIREA: Despre poezie cu A. Gregorian 175

La ilustrarea revistei au fost folosite reproduceri după lucrările sculptorului GEORGE STANESCU, precum și unele desene făcute de dânsul pentru numărul 10 din Revista Scriitorilor Români.

*

Partea redacțională a fost îngrijită de CONSTANTIN NAGACEVSCHI și CONSTANTIN SPOREA

*

Bayerische Vereinsbank München, Konto Nr. 326 436

25,– DM

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ

RUMÄNISCHE AKADEMISCHE GESELLSCHAFT

UN SFERT DE VEAC DE ACTIVITATE

1957–1982

JAHRE TÄTIGKEIT

1. ACTA HISTORICA

I.	Roma 1959	368 S.	30,— DM
II.	München 1962	341 S.	32,— DM
III.	München 1964	438 S.	30,— DM
IV.	München 1965	208 S.	27,— DM
V.	München 1966	210 S.	24,— DM
VI.	München 1966	219 S.	27,— DM
VII.	München 1967	280 S.	36,— DM
VIII.	Roma 1968	460 S.	39,— DM
IX.	München 1968	360 S.	36,— DM
X.	München 1972	206 S.	28,— DM
XI.	München 1974	270 S.	42,— DM

2. ACTA PHILOSOPHICA ET THEOLOGICA

I.	Roma 1958	149 S.	15,— DM
II.	Roma 1964	565 S.	39,— DM
III.	München 1968	362 S.	36,— DM

3. ACTA PHILOLOGICA

I	Roma 1958	277 S.	20,— DM
II.	Roma 1959	280 S.	20,— DM
III.	Roma 1964	442 S.	32,— DM
IV.	Gembloux 1966	720 S.	45,— DM
V.	Roma 1966	333 S.	32,— DM
VI.	Roma 1976	191 S.	39,— DM

4. ACTA SCIENTIARUM SOCIALIUM

I.	Roma 1959	230 S.	16,— DM
II.	München 1965	242 S.	24,— DM
III.	München 1971	171 S.	18,— DM
IV.	München 1971	360 S.	36,— DM
V.	München 1972	152 S.	18,— DM

5. WERKE UND VERFASSER (Gesamtverzeichnis 1957–1968)

	München 1969	56 S.	8,— DM

6. REVISTA SCRIITORILOR ROMÂNI

1.	München 1962	157 S.	16,— DM
2.	München 1963	191 S.	16,— DM
3.	München 1964	251 S.	16,— DM
4.	München 1965	214 S.	16,— DM
5.	München 1966	198 S.	16,— DM
6.	München 1967	206 S.	16,— DM
7.	München 1968	274 S.	16,— DM
8.	München 1969	228 S.	16,— DM
9.	München 1970	172 S.	16,— DM
10.	München 1971	168 S.	16,— DM
11.	München 1972	172 S.	16,— DM
12.	München 1973	206 S.	20,— DM
13.	München 1975	196 S.	20,— DM
14.	München 1977	152 S.	20,— DM
15.	München 1978	192 S.	20,— DM
16.	München 1979	192 S.	22,— DM
17.	München 1980	240 S.	25,— DM
18.	München 1981	228 S.	25,— DM
19.	München 1982	216 S.	25,— DM
20.	München 1983	184 S.	25,— DM

7. COLLANDA DI STUDI E SAGGI

I.	Roma 1959	125 S.	10,— DM
II.	Roma 1962	151 S.	15,— DM
III.	Roma 1965	145 S.	15,— DM
IV.	Roma 1969	166 S.	12,— DM
V.	Roma 1971	94 S.	5,— DM
VI.	Roma 1973	355 S.	36,— DM

8. VERSCHIEDENES

I.	*Roman Horia:* Cenuşa visărilor noastre. Roma 1969	68 S.	10,— DM
II.	*Ene cu Radu:* Leagănul gândirii. Roma 1971	150 S.	12,— DM

CONGRESE INTERNATIONALE
INTERNATIONALE WISSENSCHAFTLICHE TAGUNGEN

I. 28 Septembrie - 4 Octombrie 1957: *Roma*
COMEMORAREA LUI OVIDIU

II. 15 - 22 Octombrie 1958: *Mainz*
KULTUR UND FREIHEIT

III. 26 Septembrie - 3 Octombrie 1959: *Strasbourg*
UNITÉ NATIONALE ET COMMUNAUTÉ EUROPÉENNE

IV. 5 - 8 Octombrie 1960: *München/Ettal*
RUMÄNIEN ZWISCHEN WEST UND OST

V. 6 - 12 Septembrie 1961: *Venezia*
CRISI DI UMANITÀ

VI. 7 - 14 Septembrie 1962: *London*
ENGAGEMENT AND RESPONSIBILITY

VII. 6 - 12 Septembrie 1963: *Nijmegen (Olanda)*
CULTURE UNIVERSELLE ET ORIGINALITÉ NATIONALE

VIII. 8 - 14 Octombrie 1964: *Regensburg/Kloster Rohr*
DIE DONAU GESTERN UND HEUTE

IX. 4 - 10 Septembrie 1965: *Fribourg (Elveţia)*
UNITÉ DANS LA DIVERSITÉ

X. 1 - 7 Octombrie 1966: *Salamanca (Spania)*
ROMANIDAD — HISPANIDAD — RUMANIDAD

XII. 5 - 11 Septembrie 1968: *Salzburg*
KULTUR UND ZIVILISATION IM EUROPÄISCHEN
STORIA E VALORI PERENNI
SÜDOSTEN

XI. 23 - 29 Septembrie 1967: *Roma*

XIII. 15 - 24 August 1969: *Washington - Cleveland - Jackson - Detroit*
THE ROMANIAN AND WORLD CULTURE

XIV. 4 - 14 Septembrie 1970: *Paris*
L'INDÉPENDANCE ROUMAINE ET L'OCCIDENT